

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Speciální pedagogika

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Pracovní uplatnění absolventů středních škol Jedličkova ústavu
ve společnosti

*Analysis of Employment of Secondary School Graduates from Jedlička's Institute
In Society*

Bc. Lucie Serbusová

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Vanda Hájková, Ph.D.

Studijní program: Speciální pedagogika

Studijní obor: Speciální pedagogika

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením vedoucí diplomové práce a všechny použité prameny jsem uvedla v seznamu použitých zdrojů.

V Praze dne 8. 7. 2024

podpis

Poděkování

Děkuji doc. PaedDr. Vandě Hájkové, Ph.D. za odborné vedení práce, vstřícný přístup, poskytování cenných rad a podnětných připomínek.

Dále děkuji všem respondentům, kteří mi byli ochotni poskytnout cenné podklady pro tuto práci, ať už poskytnutím rozhovoru nebo vyplněním dotazníku. Děkuji za jejich ochotu a spolupráci.

Zvláštní poděkování patří také mým přátelům, manželovi a rodině za jejich oporu během studia.

ABSTRAKT

Diplomová práce se věnuje přechodu absolventů středních škol Jedličkova ústavu (dále SŠ JÚ) v Praze na trh práce a zkoumá faktory související s tranzicí. Práce obsahuje vysvětlení základních pojmů vztahujících se k dané problematice.

Na to navazuje výzkumná část, ve které byly využity dvě techniky sběru dat. Byly uskutečněny polostrukturované rozhovory s osmi bývalými studenty SŠ JÚ. Ty byly dále doplněny dvěma nestandardizovanými dotazníky, vyplněné od pracovně neaktivních absolventů SŠ JÚ a třídních učitelů spolu s asistenty pedagoga, a jedním rozhovorem s bývalou sociální pracovnící v tranzitním programu v Jedličkově ústavu a školy (dále JÚŠ). Cílem práce bylo popsat tranzici po studiu v JÚŠ na trh práce, co to znamená, jak vypadá a co to obnáší. Dále se práce zaměřuje na možnosti pracovní seberealizace osob s tělesným a kombinovaným postižením, reflektuje studium a podporu JÚŠ, popisuje bariéry a žádoucí podporu při přechodu na trh práce.

Z výsledků vyplývá, že přechod absolventů SŠ JÚ na trh práce je ovlivněn mnoha faktory. Tranzice je pro absolventy náročným, individuálním, procesem, ale uvědomují si její důležitost a vlastní aktivita je základem úspěchu. S dostatečnou podporou se zvyšují šance na uplatnění na trhu práce. Stát se snaží o vyrovnávání příležitostí, ale mělo by se zapracovat na lepší informovanosti a propracovanosti systému.

Závěry výzkumu by se mohly dále využít k analýze a komparaci podobných škol v jiných městech a k upřesnění konkrétních kroků, které by absolventům pomohly při přechodu na trh práce.

KLÍČOVÁ SLOVA

absolventi střední školy Jedličkova ústavu, tranzitní program, přechod na trh práce, bariéry ve společnosti, podpora absolventů

ABSTRACT

This diploma thesis deals with the changeover of absolvents of Jedlička Institute in Prague (further as SŠ JÚ) to the labour market and investigates factors related to that transition. The work provides an explanation of basic terms related to this issue.

The research part follows, in which two data collection methods were used. Firstly, semi-structured interviews with eight former students of SŠ JÚ were conducted. Then they were further supplemented with two non-standardized questionnaires, filled out by the unemployed absolvents of SŠ JÚ and class teachers with the teaching assistants, and one interview with the former social worker in the transition program in Jedlička Institute and Schools (further as JÚŠ). This work aims to describe the transition to the workplace after graduating JÚŠ and what it means, what it looks like, and what it involves. It examines the options of work self-realization for people with physical and multiple disabilities, with an emphasis on the relationship of studies and support of JÚŠ, the obstacles, and required support during that entry to the labour market.

The results of this study show that the changeover of graduates of SŠ JÚ to the job market is influenced by multiple factors. For the graduates, the transition is a difficult individual process, but they are aware of its importance and that their own activity is the basis of success. With sufficient support, the chances of employment are higher. The state is trying to equalize, but in the author's opinion, it should work on improving the communication of the information and elaborating the system.

The findings of this research could be used to analyze and compare similar schools in different cities and concretize steps that could help graduates while entering the labour market.

KEYWORDS

absolvents of Jedlička institute, transition program, entry to the labour market, obstacles in society, support of absolvents

Obsah

Úvod	9
1. Člověk s tělesným a kombinovaným postižením	11
1.1. Vymezení pojmu	11
1.2. Tělesné postižení – vybrané diagnózy	13
1.3. Mozková obrna	14
1.3.1. Rozštěp páteře	15
1.3.2. Poškození míchy	15
1.3.3. Chondrodysplázie	16
1.3.4. Spinální muskulární atrofie	16
2. Jedličkův ústav a školy	18
2.1. Studium na střední škole	19
2.1.1. Studijní obory	20
2.2. Nabízené sociální služby	21
2.3. Sportovní club Jedličkova ústavu Praha, z.s.	21
3. Legislativa a odborná pomoc	23
3.1. Národní plán podpory rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2021-2025	24
3.2. Zákoník práce	25
3.3. Zákon o zaměstnanosti	25
3.3.1. Pracovní rehabilitace	27
3.3.2. Nástroje politiky zaměstnanosti	28
3.4. Strategický rámec politiky zaměstnanosti do roku 2030	30
4. Služby neukotvené v legislativě	31
4.1. Tranzitní program	31
4.2. Job klub	32
4.3. Podporované zaměstnávání	32
5. Přejít ze školy do světa práce	34
5.1. Tranzice	34
5.1.1. Poradenské a asistentské služby při vstupu na trh práce v Rakousku ..	36

5.1.2. Bydlení	37
5.1.3. Finance	37
5.1.4. Bariéry	38
5.2. Sociální rehabilitace	39
5.3. Trh práce	39
5.4. Výběr profese s ohledem na tělesné postižení	41
5.5. Význam práce	42
5.6. Aspekty dospívání u osob s tělesným a kombinovaným postižením	43
5.7. Člověk s postižením ve společnosti	44
6. Výzkum	46
6.1. Cíle výzkumu	47
6.1.1. Základní výzkumná otázka	47
6.1.2. Specifické výzkumné otázky	47
6.2. Metodika výzkumu	47
6.2.1. Rozhovor	48
6.2.2. Dotazník	49
6.3. Charakteristika výzkumného souboru	49
6.3.1. Bývalí studenti SŠ JÚ zaměstnaní	49
6.3.2. Bývalá sociální pracovníce v tranzitním programu JÚŠ	54
6.3.3. Bývalí studenti SŠ JÚ pracovně neaktivní	55
6.3.4. Třídní učitelé a asistenti pedagoga SŠ JÚ	55
6.4. Etické zásady	56
6.5. Pravdivost a platnost výzkumu	56
6.6. Průběh sběru dat	57
6.7. Způsob zpracování dat	58
7. Realizace výzkumu	61
7.1. Rozhovor s absolventy SŠ JÚ	61
7.2. Rozhovor s bývalou sociální pracovnící v tranzitním programu JÚŠ	70
7.3. Dotazník pro aktuálně pracovně neaktivní absolventy SŠ JÚ	72
7.4. Dotazník pro třídní učitele a asistenty pedagoga SŠ JÚ	77
8. Interpretace výsledků výzkumu	82

9. Diskuze	88
10. Závěr	91
Seznam použitých zdrojů	94
Seznam příloh	103

Úvod

Diplomová práce se věnuje přechodu absolventů středních škol Jedličkova ústavu na trh práce a zkoumá faktory související s úspěšností začlenění respondentů a jejich prospěšnosti společnosti. Úspěšná tranzice je jedno ze stěžejních faktorů u dospělých osob s tělesným a kombinovaným postižením v rámci naplnění a uspokojení potřeb a realizace svých maximálních schopností a dovedností.

V prvních pěti kapitolách se věnuji objasnění pojmů souvisejících. Těmi pojmy jsou člověk s tělesným a kombinovaným postižením, Jedličkův ústav, legislativa a odborná pomoc, služby neukotvené v legislativě a přechod ze školy do světa práce.

Ve výzkumu se pomoci formou hloubkového polostrukturovaného rozhovoru zabývám tranzicí osmi bývalých studentů SŠ JÚ, kteří jsou aktuálně zaměstnaní. Zajímá mě jejich životní příběh od doby jejich studia v JÚŠ, po samotný proces tranzice, subjektivní vnímání jejich pracovní situace, pracovní plány do budoucna, až po popsání jejich bariér v životě a podpory od blízkých i státu. Dílčím cílem bylo dalšími výzkumy zjistit, jakou roli zastává v JÚŠ tranzitní program, zda vnímají absolventi podporu od JÚŠ za dostatečnou, jaké faktory ovlivňují jejich tranzici a jak by mohl stát, společnost, zaměstnavatelé nebo JÚŠ ještě víc podpořit jejich úspěšný přechod.

Diplomová práce se váže konkrétně na Jedličkův ústav a školy, i proto je zde věnován prostor bývalé sociální pracovníci v tranzitním programu a třídním učitelům a asistentům pedagoga, kteří jsou v kontaktu se studenty středních škol. Výzkum doplňuji grafy a myšlenkovými mapami z dvou dotazníkových šetření a interpretuji data z rozhovoru s bývalou sociální pracovníci v tranzitním programu JÚŠ. Dílčím výsledkem je seznam doporučení pro další studenty JÚŠ při přechodu na trh práce a seznam doporučení pro zaměstnavatele, jak přistupovat k zaměstnancům s tělesným a kombinovaným postižením.

V současné době pomáhám jako dobrovolník ve sportovním klubu Jedličkova ústavu, též známý jako SC JÚ Praha. Tuto zkušenost považuji za hlavní důvod, proč jsem si vybrala mladé dospělé absolventy JÚŠ za respondenty ve výzkumu. Za šest let jsem již nasbírala spoustu cenných zkušeností na sportovních soustředěních, trénincích a závodech v atletice

nebo boccie. Jsem vděčná za přátele z řad sportovců nebo trenérů, včetně mého manžela. Atletika probíhá v areálu JÚŠ. Studenti JÚŠ mají příležitost věnovat se sportu a toto téma mi je blízké. Svoji dobrovolnickou činnost považuji za vhodný začátek profesní kariéry a vnímám ji jako příhodnou praxi ke studiu oboru Speciální pedagogika.

Mezi limity výzkumu řadím malý výzkumný vzorek (osm respondentů v rozhovorech), který znemožňuje zobecňovat závěry na populaci anebo do jiného prostředí. Výběr respondentů ve výzkumu byl omezen znalostí kontaktů výzkumníka a nebylo možné zajistit náhodný výběr respondentů. Menší výzkumný vzorek se též sešel u odpovědí z dotazníků (dvanáct v obou případech), zejména kvůli nutnosti splňovat dvě podmínky.

Bylo by zajímavé do výzkumu začlenit rodiče a zjistit jejich pohled na téma tranzice jejich dětí na trh práce. Nebo se podívat na přechod z pohledu jejich sourozenců nebo partnerů. Udělat dva kvantitativní výzkumy v podobných školách (např. v Praze a v Brně) se zaměřením na příležitosti absolventů těchto škol ve velkých městech. Nebo více porovnat podpůrné služby věnující se tranzici mladých lidí s (tělesným) postižením v Čechách a v zahraničí.

Z výzkumu mimo jiné vyplývá, že jsou stále oblasti, kde je poptávka o poskytnutí větší podpory. Stát se snaží podporovat zaměstnanost osob se zdravotním postižením. Např. aktivní anebo pasivní politikou zaměstnanosti, legislativním ukotvením a právními normami, udává povinnosti nebo poskytuje příspěvky pro zaměstnavatele zaměstnávající osobu s postižením, nabízí pracovní rehabilitaci na úřadech práce nebo uvádí podmínky vzniku chráněného trhu práce. Stát vytváří Strategický rámec politiky zaměstnanosti na deset let a také podporuje neziskový sektor. Vznikají krátkodobé projekty za finanční podpory Evropské unie. Přesto nám inspirací mohou být systémy podpory při tranzici osob se zdravotním postižením na trh práce v zahraničí a jiné strategie zajišťující nižší nezaměstnanost osob s postižením.

1. Člověk s tělesným a kombinovaným postižením

1.1. Vymezení pojmu

Odborná literatura jednoznačnou definici člověka s tělesným postižením nenabízí. Kategorie tělesného postižení je velmi široká a variabilní. *„Pozornost somatopedie si zaslouží ten, komu chybí třeba jenom palec na jedné ruce, stejně jako člověk s přerušenou páteřní míchou upoutaný na ortopedický vozík nebo jedinec, u kterého se čas od času objeví epileptický záchvat různého stupně.“* (Slowík, 2007, s. 97)

Základním znakem tělesného postižení je omezení hybnosti jedince. Může se jednat primárně o postižení pohybového aparátu (např. chybějící končetina nebo Perthesova choroba), anebo základem může být onemocnění neurologické (např. mozková obrna). (Zikl, 2011) Jedná se o viditelné postižení dolních či horních končetin. Tělesné postižení může být vrozené nebo získané. (Kočová a kol., 2017)

„Tělesné postižení postihuje člověka v celé jeho osobnosti. Motorika, vnímání, kognice a emoce jsou od sebe neoddělitelné a vzájemně propojené. Tělesná motorika může být postižena jen mírně, při těžším motorickém postižení jsou však pohybové možnosti člověka omezeny podstatně.“ (Pipeková, 2010, s. 180)

Tělesné postižení nerovná se pouze osoby na vozíku, nýbrž obsahuje širokou škálu symptomů, které nemusí být na pohled viditelné, ale přesto mohou působit značné znevýhodnění. (Slowík, 2007)

J. Votava (2003, s. 13) definuje tělesné postižení takto: *„Jedná se především o poruchy hybného ústrojí u osob, jejichž diagnóza spadá do oblasti neurologie, ortopedie a traumatologie nebo revmatologie.“*

Je snahou Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví (v originále *International Classification of Functioning, Disability and Health – ICF*) odklon od charakterizování diagnóz nebo funkčních či orgánových abnormalit, a naopak o nahlížení na zdravotní postižení v kontextu omezení a změn, které toto postižení vnáší do života jedince. (Hanková, Vávrová, 2016, s. 25-29). Novosad (2011) se přidává, že je vhodnější klasifikovat potřeby či oblasti podpory, nikoliv diagnózy či typy postižení.

Miloš Sovák rozdělil speciální pedagogiku na tzv. pedie (oblasti), které se věnují určitému druhu postižení u osob. **Somatopedie** je obor, který se věnuje tělesnému postižení a dlouhodobým onemocněním. Pojem „soma“ znamená v překladu „tělo“. (Slowík, 2007) Až posledních desetiletích je přirazena nová speciálně pedagogická disciplína zabývající se **osobami s více vadami**. Š. Vašek (1999) definuje tuto disciplínu jako *speciální pedagogiku osob s kombinovaným postižením*, M. Rotiniérová (2005) ji nazývá jako *speciální pedagogiku s vícenásobným postižením* a M. Vítková (1998) používá název *edukace jedinců s těžkým a souběžným postižením více vadami*. (Opatřilová, 2016)

Kombinované vady jsou taková postižení, kde se u jediného člověka sejde kombinace dvou a více různých vad nebo poruch. Jedná se o tak různorodou skupinu, že není jednotný klasifikační systém ani ustálená terminologie. V současné literatuře se používají termíny *vícenásobné postižení*, *těžké zdravotní postižení* nebo *souběžné postižení více vadami*. Můžeme se ještě setkat s pojmy *sdrúžené defekty*, *těžké a hluboké postižení* nebo *multyhandicap*. (Opatřilová, 2016, str. 15)

Za *těžké postižení* považuje M. Vítková (2006, s. 193) jako „*komplex omezení člověka jako celku ve všech jeho prožitkových sférách a výrazových možnostech*“. Jedná se o postižení celistvosti člověka, protože jsou omezeny a změněny schopnosti emocionální, kognitivní, tělesné, sociální a komunikační.

K tělesnému postižení se v případě kombinovaného postižení může vázat např. *postižení zrakové* (strabismus) nebo *sluchové a vady řeči* (narušení artikulace). Strabismus neboli šilhavost je porucha rovnovážného postavení očí. Obě oči nehledí rovně, nýbrž se jedno oko stáčí. (Hamadová, Květoňová, Nováková, 2008) Nedoslýchaví mají horší stav sluchu oproti běžné populaci, ale za pomoci technických pomůcek se jejich hendikep vyrovnává. Např. sluchadlo je elektronický zesilovač zvuku. (Komorná, 2008)

Od počátku 90. let 20. st. se v pomáhajících profesích začal prosazovat **přístup zaměřený na člověka** (Person-Centred Approach). Klade se důraz na formu jazyka, když mluvíme o lidech se speciálními potřebami – tj. s nimi a o nich. (Slowík, 2022) Např. je vhodnější použít výraz „*člověk s postižením*“ než „*postižený člověk*“. Podstatou je klást důraz na respekt vůči člověku než zdůrazňovat jeho omezení nebo znevýhodnění. (Slowík, 2022)

Používá se pojem **postižení** (*disability*) nebo **znevýhodnění** (*handicap*). Handicap je dle Novosada (2011) sekundárním důsledkem postižení a jedná se o bariéry ve společnosti všeho druhu. Např. pro člověka na vozíku jsou v bariérovém prostředí handicapem schody, chodník bez nájezdu nebo nefungující výtah, ale ne jeho fyzické postižení.

V legislativě je používán pojem „**člověk se zdravotním postižením**“. Pojem vypovídá o tom, že je nějak narušeno zdraví. V angličtině nemá tento pojem obdobu. (Novosad, 2011) Obsahově je termín zavádějící. Zdraví je vymezeno jako stav tělesné, psychické a sociální pohody. (WHO, 2001) Tím se posiluje nežádoucí medicínský přístup. Osobám s postižením mohou být připisovány sociální role pacienta, i když pacientem ve skutečnosti nejsou a jejich sociální role je odlišná. (Novosad, 2000)

V publikacích se můžeme setkat s termínem „**člověk se speciálními potřebami**“. Pojem je převzat z cizojazyčné literatury, především z anglického spojení People with Special Needs. Ono „speciální“ se vztahuje k jinému způsobu naplňování běžných lidských potřeb z důvodu jejich omezení. (Slowík, 2022)

V pracovněprávní oblasti se můžeme setkat s označením „**invalida**“. Spíše se snažíme hovořit o člověku se změněnou pracovní schopností apod. (Slowík, 2007)

1.2. Tělesné postižení – vybrané diagnózy

Nejčastěji se objevuje dělení tělesného postižení dle doby vzniku na vrozené a získané postižení. **Vrozené** postižení, respektive v raném věku získané, se ve větší míře podílí a ovlivňuje vývoj jedince, ale subjektivně není traumatizující. (Opatřilová, Zámečnicková, 2008) Jedná se např. o mozkovou obrnu, vrozené vývojové vady, rozštěpy nebo nedovyvinutí částí těla. (Slowík, 2007) **Získané** postižení je nejčastěji důsledkem úrazu. Dále jako následek závažných nemocí nebo deformity páteře. (Slowík, 2007) Přináší pro jedince s postižením vyšší trauma, protože takový člověk si uvědomuje, co ztratil, dokáže porovnávat a nově nastalou situaci považuje za horší. (Opatřilová, Zámečnicková, 2008)

1.2.1. Mozková obrna

Mozková obrna (dříve jako dětská mozková obrna) je jedna z nejčastějších příčin vrozeného tělesného postižení. (Slowík, 2007) Jedná se o závažné postižení centrální nervové soustavy před narozením dítěte, při porodu nebo brzy po něm. Pro mozkovou obrnu je typická tělesná neobratnost, zejména v jemné motorice, nerovnoměrný vývoj, nesoustředěnost, impulzivní reakce a výkyvy nálad. (Bartoňová, Vítková, 2022)

V případě **spastických forem** se svalstvo končetin křečovitě stahuje. Tento jev oslabuje a ztěžuje koordinaci těla. (Slowík, 2007) Spastici tvoří 80 % tělesně postižených. Dochází ke stereotypním pohybům, popřípadě k ochuzení pohybu. Lze pozorovat rozdíl v napětí spazmů, respektive od zcela napnutých svalů po ochablé až schoulené. (Bartoňová, Vítková, 2022) Dále dělíme na *diparézu* (postižené dolní končetiny), *hemiparézu* (postižené obě končetiny na levé nebo pravé polovině těla) nebo *kvadruparézu* (postiženy všechny čtyři končetiny). (Slowík, 2007)

I. diparetická MO

Jsou postiženy zejména obě dolní končetiny. Typická chůze bývá po špičkách (chodidla nohou se stácejí dovnitř) a tzv. nůžkovitá, kolena se vzájemně dotýkají. (Slowík, 2007) Prognóza kognitivního vývoje je dobrá, avšak může být narušeno postavení paží, motorika úst nebo uvědomění si vlastního těla. (Bartoňová, Vítková, 2022)

II. hemiparetická MO

Dochází k postižení horní i dolní končetiny jedné poloviny těla. Zpravidla horní končetina bývá ohnuta v lokti, zatímco dolní končetina napjata a dotýčný došlapuje na špičku. V případě postižení pravé hemisféry bývá kognice dětí lehce subnormální (průměrné IQ 90). V případě postižení levé hemisféry je polovina dětí v průměru a druhá polovina mívá inteligenci sniženu (průměrné IQ 65). Komplikací nastává, pokud je postižena dominantní polovina těla. Poté hovoříme o vynuceném leváctví nebo praváctví, když je dítě nuceno upřednostňovat funkčnější ruku a nikoli dominantní. (Bartoňová, Vítková, 2022)

III. kvadruparetická MO

Jedná se o postižení všech čtyř končetin. V případě zdvojení formy diparetické dochází k převážnému postižení dolních končetin nebo horních končetin v případě zdvojení formy

hemiparetické. Prognóza bývá nejméně příznivá. Zejména vzhledem ke kognitivnímu vývoji, motoriky ruky nebo úst, držení hlavy a z toho vyplývajících obtížích. (Bartoňová, Vítková, 2022)

Mezi tzv. **nespastické formy** patří *dyskinetická* (též atetoidní, dystonická nebo dříve extrapyramidová), kde jsou typické mimovolní, pomalé a kroutivé pohyby a postihuje asi 20 % jedinců s MO. Nejvzácnější formou je obrna *mozečková* (neboli též ataktická). Vyskytuje se u 5–10 % MO. Vyznačuje se poruchami rovnováhy a špatnou koordinací. (Zíkl, 2011) Třetí formou je *hypotonická*. Jedná se o obrnu se sníženým svalovým napětím, výraznější na dolních končetinách. Dle Kapounka (1989) se asi kolem 3. roku mění na formu spastickou nebo dyskinetickou. Pokud přetrvává, je doprovázena těžkou mentální retardací. (Bartoňová, Vítková, 2022)

1.2.2. Rozštěp páteře

Jedná se o vrozené postižení, při kterém dochází k nesprávnému uzavření páteřního kanálu, nejčastěji v bederní oblasti. Vyskytuje se ve třech formách

- I. **Spina bifida occulta** – rozštěp páteře bez postižení míchy nebo jejích plén. Jedná se o nejlehčí formu, na první pohled nemusí být viditelné.
- II. **Meningokéla** – rozštěp páteře a míšních plén, bez postižení míchy.
- III. **Meningomyelokéla** – rozštěp páteře, míšních plén i míchy. Nejzávažnější forma. Dochází k obrně dolních končetin a neschopností ovládat močový měchýř a anální svěrač. (Vítková, 2004)

1.2.3. Poškození míchy

Poškození míchy může být vrozené nebo získané. Mícha prochází mezi jednotlivými obratli a při jejich posunutí nebo zlomení může dojít závažnému poškození míchy. To pak vede ke ztrátě citlivosti pod úrovní poškození. Podporou kvality života lidí s poškozením míchy se věnuje např. *Česká asociace paraplegiků*. Podle míry a místa poškození se dále rozlišuje:

- **Nízká paraplegie** (Th 10/L) – úplná či částečná ztráta pohyblivosti dolních končetin. Citlivost zachovaná od břicha nahoru.

- **Vysoká paraplegie** (Th 1/6) – úplná ztráta pohyblivosti dolních končetin, citlivost zachovaná od hrudi výš. Postižení částečně omezuje dýchání a kašláni.
- **Nízká tetraplegie** (C6/8) – je zachována plná síla ramenních kloubů, jedinec je schopen zvednout paži do úrovně ramen. Je možné vycvičit náhradní úchop.
- **Vysoká paraplegie** (C4, C/5) – mícha je narušena v oblasti krční páteře. Je narušena citlivost horních končetin a úplná ztráta pohyblivosti těla a dolních končetin.
- **Pentaplegie** (C1/3) – ochrnutí všech končetin a svalstva. Jedinci jsou po zbytek života odkázáni na umělou plicní ventilaci.
(CZEPA, z.s.: Poškození míchy [online])

1.2.4. Chondrodysplázie

Kostní dysplázie patří mezi vzácná onemocnění. Dále se dělí na dysostózy a osteochondrodysplázii neboli dříve trpaslictví. Jedná se o dědičné poruchy vývoje chrupavčité a kostní tkáně, které jsou generalizované a progresivní. (Ježová a kol., 2023)

Např. *občanské sdružení Paleček* se věnuje lidem s malým vzrůstem, sdružuje jejich rodiny a příznivce. Jedná se o poruchu vývoje a růstu dítěte způsobující malý vzrůst organismu a disproporcionalitu postavy. Osoby v dětství mívají deformace nohou, ke kolébové chůzi vedou deformace pánve a krčku stehenní kosti. Bývají závislí na pomoci druhých osob a neobejdou se bez ortopedicko – protetických pomůcek. Pohyb pro ně bývá náročnější, někdy se pohybují na invalidním vozíku. Vzrůst je sociální znevýhodňuje a bývá třeba speciálně upravit prostředí (např. výška umyvadel, vypínačů, židlí, WC apod). Tito lidé mívají normální intelekt. (Paleček: Lékařské informace [online])

1.2.5. Spinální muskulární atrofie

Jedná se o geneticky podmíněné nervosvalové onemocnění, jehož základem je degenerace motorických buněk předních rohů míšní struktury. (Kočová a kol., 2017) Tj. onemocnění neuronů, které odpovídají za vědomé pohyby svalů. Přibližně 1 ze 40 osob je přenašečem nemoci. Spinální svalová atrofie postihuje všechny kosterní svaly, proximální nejvíce (ramena, kyčle, zádové svalstvo). Intelekt nebo smyslové vnímání nebývá postiženo.

Podporou osob s SMA se věnuje patientská organizace *SMÁCI*, z.s. (SMÁCI: O spinální svalové atrofii [online])

SMA se rozlišuje dle motorického vývoje, kterého osoby dosáhly. Blíže specifikují SMA I. typu, protože jej má respondentka ve výzkumu.

I. typu – akutní infantilní forma (Werdnigův-Hoffmannův syndrom)

Zaujímá 1/4 všech případů. Prevalence se odhaduje na 1 : 25 000 živých porodů. Diagnóza bývá stanovena do 6. měsíce věku dítěte. Dítě není schopno samostatného sedu. (Kočová a kol., 2017) Spontánní hybnost je minimální. Děti s SMA I. obvykle nepřežijí 2 roky života. (SMÁCI: O spinální svalové atrofii [online])

Další typy SMA (II., III., IV.) nastupují a jsou odhaleny v pozdějších měsících, osoby jsou schopny vyšších funkcí (např. sedu nebo chůze) a mají větší šanci se dožít vyššího věku. (Kočová a kol., 2017)

Od květnu roku 2017 je pro osoby s SMA dostupná léčba přípravkem Spinraza. Respondentka ve výzkumu díky němu zaznamenává velké pokroky.

2. Jedličkův ústav a školy

Jedličkův ústav je nejstarším zařízením v českých zemích, které se systematicky věnuje péči o děti a mládež s tělesným postižením. Profesor MUDr. Rudolf Jedlička, český lékař, chirurg, rentgenolog a radiolog, v roce 1913 založil ústav pro tělesně postižené děti. (Nadace JÚ: 150 let žije odkaz prof. Rudolfa Jedličky [online]) Jeho cílem bylo otevřít takový ústav, jehož cílem nebude pouze děti léčit, ale podpořit je k zařazení zpět do společnosti. (JÚŠ: Koncepce činnosti [online])

JÚŠ podporuje postoj **inkluze**. Inkluzivní přístup se snaží přirozeně začleňovat osoby s postižením do běžné společnosti. (Slowík, 2007) Od počátku je počítáno s jinakostí lidí a jejich odlišnost společnost obohacuje. (Renzaglia, Karvonen, Drasgow et al., 2003) Vážíme si ostatních s jejich rozdíly a mohou být pro nás inspirací pro podporu učení (ne jako problém, který je třeba řešit). (Slowík, 2007)

Inkluze může být pojata jako budování „škol pro všechny“. (Booth a Ainscove, 2002) V Anglii známé pod názvem „*comprehensive school*“ a začaly se v 60. letech 20. století zřizovat. (Medway & Kingwell, 2010) Školy by měly být vhodným prostředím pro sociálně odlišnou komunitu v jejím okolí. V centru zájmu je posilovat vztah mezi školou a komunitou a podporovat uznání a přijetí jinakosti. (Zilcher, Svoboda, 2019)

Při práci s dětmi, žáky nebo studenty vychází z postojů PhDr. Jiřího Jankovského, zejména v oblasti **ucelené léčebné rehabilitace**. (JÚŠ: Koncepce činnosti [online]) Pojem rehabilitace pochází z latiny (*habilis* = schopný). Dle definice OSN se jedná o proces, jehož cílem je umožnit osobám se znevýhodněním, aby dosáhly a zachovaly si optimální úroveň funkcí a byly jim poskytnuty prostředky pro změnu jejich života k dosažení vyšší úrovně nezávislosti. (Opatřilová, Zámečnicková, 2008, s. 108) Mezi základní patří zdravotnická, pedagogická, sociální a pracovní.

Cílem Jedličkova ústavu je příprava mladých lidí s postižením **na běžný život** a „učit je hospodařit s tím, co mají“, vést je k samostatnosti. Nabízet jim šíři služeb, podporovat rozvoj komunitních služeb a působit na „majoritní“ společnost, aby přijala i lidi se specifickými potřebami. (JÚŠ: Koncepce činnosti [online])

2.1. Studium na střední škole

U osob se zdravotním postižením je kladen větší důraz na vzdělání a kvalifikaci než u intaktní společnosti, aby se úspěšně začlenili na trh práce. O to důležitější je jim poskytnout maximální podporu, aby dosáhli co nejvyššího vzdělání a mohli mít možnost většího výběru zaměstnání.

Státem je deklarováno právo všech osob na vzdělávání. Osoby z důvodu postižení nemohou být vyloučeni z bezplatného a povinného základního nebo středního vzdělávání. (Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, [online] str. 14)

Školský zákon obsahuje informace o rámcových vzdělávacích programech (též jako RVP), které stanovují základní podmínky vzdělávání. Na základě RVP si jednotlivé školy vypracovávají **školní vzdělávací program** (též jako ŠVP), podle kterého probíhá vzdělávání na dané škole.

JÚŠ při tvorbě jednotlivých ŠVP pro vzdělávání oborů na střední škole vychází ze základních charakteristik, které definují směřování školy a současně se přizpůsobuje výuka tak, aby se respektovalo zdravotní omezení žáků. Názvy ŠVP vymezují myšlenku jednotlivých škol, kladou důraz na přípravu žáků na běžný život a snaží se minimalizovat možná omezení, která by žáky v budoucnu mohla potkat. (JÚŠ: Charakteristika školy a školních vzdělávacích programů [online])

U lidí s postižením mluvíme o **celoživotním vzdělávání**. Všichni mají právo se rozvíjet a vzdělávat po celý život. U osob s těžším typem postižení (souběžné postižení více vadami, narušení intelektu apod) je speciální nabídka nedostatečná. Tuto mezeru se snaží zastoupit nestátní neziskové organizace a poskytovat programy dalšího vzdělávání. (Slowík, 2007) Např. *Fosa, o.p.s.* poskytuje vzdělávací kurzy, stáže nebo odborné konzultace. Nabídka vzdělávacích kurzů je velmi široká a jsou akreditované od MPSV. (Vzdělávací program společnosti Fosa [online])

2.1.1. Studijní obory

Nabízené studijní obory středních škol JÚŠ jsou následující:

Tabulka č. 1: Nabízené studijní obory SŠ JÚ

<u>studovaný obor</u>	<u>název ŠVP</u>	<u>obsah studia</u>	<u>závěrečná zkouška</u>
Sociální činnost	„Práce v sociálních službách“	sociální poradenství, administrativní činnost v této oblasti, služby sociální prevence, přímá péče	maturitní zkouška
Obchodní škola dvouletá	„Škola pro praxi“	účetnictví, ekonomika, psaní na klávesnici, práce na PC	teoretická i praktická zkouška
Praktická škola dvouletá	„Škola pro život“	praktické činnosti v oblasti péče o domácnost, zajištění sebeobsluhy a zvládnutí jednoduchých praktických činností	závěrečná zkouška s vysvědčením
Knihářské práce	„Knihářské práce“	práce s různými materiály (kartony, lepenky); výroba sáčků, krabic, brožur, dětských skládanek, památníků, desek; alb; ruční vazba knih; obsluha drobného strojového vybavení	závěrečná zkouška s vysvědčením a výučním listem
Keramická výroba	„Škola pro radost“	teorie keramiky, informace o zpracování materiálu a výrobních postupech	závěrečná zkouška s výučním listem

Studium Knihářské práce není doporučováno pro zájemce na vozíku. Podmínkou studia Keramické výroby je vhodná motivace, vztah k výtvarným a pracovním činnostem, kreativita a prosociální chování.

(JÚŠ: Bezbariérové školy Jedličkova ústavu [online])

2.2. Nabízené sociální služby

Jedličkův ústav a školy nabízí program **Samostatné bydlení**. Služba je definována v zákoně o sociálních službách (§43). Terénní služba je určena osobám se sníženou soběstačností, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. (Zákon č. 108/2006 Sb.)

Programu Samostatné bydlení využívají absolventi JÚŠ, kteří si chtějí zkusit samostatně bydlet a stát se více soběstační. V prostředí JÚŠ se zkráceně používá slovní spojení, že „bydlí Na Topolce“ (dle adresy) nebo „na garsonkách“. Program ale „není určený k řešení bytové situace“. Pro osoby s postižením je tato služba pouze po dobu 10 měsíců (od září do června). (Jedličkův ústav a školy: Program Samostatné bydlení [online])

Z vlastních zkušeností s absolventy vím, že jim tento program často pomáhá získat více času s řešením situace „co po škole“. Může se jednat pouze o prodloužení samotného pobytu v Praze (z důvodu práce, studia, volnočasových aktivit, přátel atd.) anebo mohou čas využít k řešení následného bydlení. Mimo jiné podat žádost o pronájem bytu zvláštního určení.

Dále JÚŠ nabízí **denní a týdenní stacionář**. Služby jsou definovány opět v zákoně o sociálních službách (§46, §47). Jedná se o služby určené osobám se sníženou soběstačností a jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Denní stacionář je ambulantní služba, zatímco týdenní stacionář pobytová. (Zákon č. 108/2006 Sb.)

Stacionáře sídlí na stejné adrese. V prostředí JÚŠ se používá slovní spojení „Tapky“, respektive že bydlí „na Tapkách“ nebo také „na intru“. *Denní stacionář* má kapacitu pro 110 klientů ve věku od 6 do 35 let, kteří se vzdělávají ve školách JÚŠ. *Týdenní stacionář* má kapacitu 94 klientů ve věku od 14 do 35 let a je poskytován od pondělí do pátku. V dopoledních hodinách se klienti vzdělávají a poté se jim po zbytek dne věnují vychovatelé. Klienti se mohou účastnit nabízených zájmových aktivit, je jim zajištěna rehabilitace a ergoterapie. (Jedličkův ústav a školy: Popis sociálních služeb podle 108/2006 [online])

2.3. Sportovní club Jedličkova ústavu Praha, z.s.

Roku 1994 byl založen Sportovní club Jedličkova ústavu (dále jako SC JÚ). V době založení měl 11 členů a provozovaly se sporty stolní tenis a jízda na formulkách. Aktuálně má SC JÚ přes 400 členů a pořádá pravidelné tréninky atletiky a atletické přípravy, boccii, cyklistiky, curlingu a lukostřelby. Dále SC JÚ organizuje lyžařský kurz

pro své klienty v Itálii. V průběhu roku se jezdí na sportovní soustředění a závody v České republice nebo v zahraničí. Zároveň je SC JÚ pravidelným pořadatelem některých závodů. (SC JÚ: O nás [online]) Jednotliví sportovci za podpory SC JÚ již úspěšně reprezentovali Českou republiku na letních paralympijských hrách. Stále někteří usilují o nominaci na LPH v Paříži 2024.

Od roku 2018 pomáhám na atletických trénincích SC JÚ, soustředěních nebo závodech. Tento sportovní klub je výjimečný svou atmosférou, která je rodinného charakteru a svým skvělým vedením. Předsedou SC JÚ je pan Mgr. Pavel Martínek, bez něhož by klub, troufám si říct, nebyl na takové úrovni. Jeho osobnost, charakter, velká míra empatie, vstřícnosti a humoru, ale i nutné jeho rozhodovací schopnosti při vedení velkého klubu jako je SC JÚ. Navíc se stal v mladém dospělém věku vinou úrazu hlavy neslyšícím, respektive úplně ohluchlým. Aby mohl nadále komunikovat s okolím, naučil se odezírat mluvenou řeč. O to víc je obdivuhodné, na jaké pozici se pohybuje a jakým je přínosem pro SC JÚ. Zároveň poskytuje přímou zkušenost a svým způsobem edukuje společnost, jak se chovat a komunikovat s osobou neslyšící.

SC JÚ nabízí velké množství sportovního vyžití. Jakýkoliv pohyb je u osob s tělesným postižením důležitý. Navíc, pokud mohou zažít úspěch, být součástí kolektivu a najít to, v čem jsou dobří a seberealizovat se. Pokud má člověk s postižením motivaci a chuť na sobě pracovat, klub ho o to víc podporuje v rozvoji a dosažení maximálních schopností a dovedností. Velkou členskou základnu tvoří děti, žáci a studenti JÚŠ, ale svoje služby nabízí i široké veřejnosti (tj. děti, adolescenti i dospělí, zejména s tělesným znevýhodněním). Nachází se v areálu JÚŠ. Velká tělocvična je využívána i pro účely vzdělávání, konkrétně tělesné výchovy. SC JÚ Praha je klub jedinečný svého charakteru.

Jedličkův ústav nabízí tranzitní program svým žákům a studentům na základních a středních školách. Dá se považovat za jeden ze základů podpory ze strany JÚŠ při tranzici. Více o tranzitním programu v kapitole 4.1.

3. Legislativa a odborná pomoc

Listina základních práv a svobod, ústavní zákon č. 2/1993 Sb., deklaruje právo na práci; stát má hmotně zabezpečit ty občany, kteří toto právo bez své viny nemohou vykonávat (čl. 26); zaměstnanci mají právo na spravedlivou odměnu za práci a na uspokojivé pracovní podmínky (čl. 28); osoby se zdravotním postižením (dále jako osoby se ZP) mají právo na zvýšenou ochranu při práci a na zvláštní pracovní podmínky (čl. 29). (Poslanecká sněmovna parlamentu ČR: Listina základních práv a svobod [online])

Úmluvu o právech osob se zdravotním postižením roku 2009 podepsala Česká republika a roku 2021 ratifikovala opční protokol. Článek 27 deklaruje následující:

- právo žít se prací svobodně zvolenou nebo přijatou na trhu práce, který má být otevřený, inkluzivní a přístupný osob se ZP;
- zákaz diskriminace;
- ochrana práv osob se ZP na spravedlivé a uspokojivé podmínky;
- právo na rovné přijímací podmínky do zaměstnání, na rovné odměňování za práci, na ochranu zdraví při práci;
- právo získávat pracovní zkušenosti na otevřeném trhu práce;
- mít možnost najít zaměstnání v soukromém nebo veřejném sektoru, stejně tak jako k samostatně výdělečné činnosti.

Proto je potřeba podporovat pracovní příležitosti na trhu práce (včetně možnosti asistence při hledání/udržení/návratu do zaměstnání), příležitost zahájit vlastní podnikání nebo získávat pracovní zkušenosti na otevřeném trhu práce, zajistit přiměřenou úpravu na pracovišti, umožnit přístup k poradenství nebo k dalšímu vzdělávání nebo podporovat pracovní a profesní rehabilitaci a programy na udržení pracovního místa/návratu do zaměstnání. (Úmluva o právech osob se zdravotním postižením [online], s. 17 a 18)

Lidé s postižením mají právo na rovné podmínky, přístup a podporu. Zda toho budou chtít uplatňovat či nikoliv, je jejich svobodné rozhodnutí. (Procházková, 2015)

3.1. Národní plán podpory rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2021-2025

Dále jen jako „NPPRP“ je strategickým dokumentem, který určuje konkrétní směr, kterým se bude zabývat vládní politika v následujících pěti letech v oblasti vytváření nových příležitostí pro osoby se ZP. Je neodmyslitelně spjat s Národní radou zdravotně postižených. V roce 1992 byl Vládním výborem pro osoby se zdravotním postižením schválen první NPPRP, letos se jedná v pořadí o sedmý plán.

Bavíme se o procesu vyrovnávání příležitostí. Cílem je zajistit, aby všechny oblasti života byly přístupné všem (tj. i lidem se ZP) – tj. podpora rovných práv a příležitostí. (Vysokajová, 2000) Mezi další cíle NPPRP patří zajistit podmínky pro jejich kvalitní a důstojný život a dále podporovat jejich integraci do společnosti. (Vláda České republiky: Dokumenty Vládního výboru pro osoby se zdravotním postižením [online])

Oblast č. 11: Zaměstnávání osob se zdravotním postižením. Hlavním cílem je: „Zajistit osobám se zdravotním postižením právo na možnost žít se prací svobodně zvolenou nebo přijatou na trhu práce.“

Prvním dílčím cílem na rok 2021-2025 je zajistit *Efektivní podporu osob se ZP na obou trzích práce*. Konkrétně se má zvýšit motivace zaměstnavatelů; eliminovat zneužívání podpory ukotvené v zákoně č. 435/2004 Sb.; podávat vyhodnocení projektu Rozvoj systému podpory (např. počet umístěných osob díky projektu); posilovat profesionalitu zaměstnanců Úřadu práce ČR; podávat roční zprávy o činnosti zaměstnavatelů působících na chráněném trhu práce; věnovat zvýšenou pozornost zájemcům o zaměstnání v rámci poradenství Úřadu práce ČR; dále podporovat projekty na farmách a v řemeslech na venkově.

Druhým dílčím cílem je *Podpora zaměstnávání osob se ZP ve veřejném sektoru*. Konkrétně poskytnutí prostoru na metodických akcích pro státní zaměstnance ministerstev a podávat informace o vývoji zaměstnanosti v resortech. (Národní plán podpory rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením v období 2021-2025 [online], s. 66-68)

3.2. Zákoník práce

V zákoně č. 262/2006 Sb. je ukotveno rovné zacházení a zákaz diskriminace (část první., HLAVA IV). „Zaměstnavatelé jsou povinni zajišťovat rovné zacházení se všemi zaměstnanci, pokud jde o jejich pracovní podmínky, odměňování za práci a o poskytování jiných peněžitých plnění a plnění peněžité hodnoty, o odbornou přípravu a o příležitost dosáhnout funkčního nebo jiného postupu v zaměstnání.“ (§16, odst. 1) Odstavec 2 zakazuje jakoukoliv diskriminaci v pracovněprávních vztazích. (Zákon č. 262/2006 Sb.)

Zákoník práce ustanovuje zvláštní pracovní podmínky osob se ZP (část desátá, HLAVA IV, díl 1), §237: „Povinnosti zaměstnavatelů k zaměstnávání fyzických osob se zdravotním postižením a k vytváření potřebných pracovních podmínek pro ně stanoví zvláštní právní předpisy.“ Toto ustanovení odkazuje na zvláštní právní předpis, kterým je zákon o zaměstnanosti a §67 - §84 tohoto zákona.

3.3. Zákon o zaměstnanosti

Zákon o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb. se ve vztahu k osob se ZP zabývá jejich schopností pracovat. Jedná se o část třetí, Zaměstnávání osob se zdravotním postižením.

Dle §67 zákona č. 435/2004 Sb. je osobám se ZP poskytována **zvýšená ochrana na trhu práce**. Osoba se ZP je vymezena (odst. 2) jako fyzická osoba, která je orgánem sociálního zabezpečení uznány:

- *ve třetím stupni* (dále jako „osoba s těžším zdravotním postižením“)
- *v prvním nebo ve druhém stupni*, nebo
- *zdravotně znevýhodněnými* (dále jako „osoba zdravotně znevýhodněná“)

Zákon č. 435/2004 Sb. za zdravotně znevýhodněnou označuje osobu, která má zachovanou schopnost vykonávat soustavné zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost, ale její schopnosti se pracovně začlenit, vykonávat dosavadní povolání nebo s kvalifikací získat práci jsou podstatně omezeny z důvodu jejího dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu. Pro účely toho zákona se za *dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav* považuje stav, který dle poznatků lékařské vědy má trvat déle než jeden rok a podstatně omezuje tělesné, smyslové nebo duševní schopnosti a tím i schopnost pracovního uplatnění. (Zákon č. 435/2004 Sb. [online])

Zákon zavádí pojem **chráněný trh práce** (§78) a uvádí podmínky jeho vzniku. Musí být tvořen zaměstnavateli, kteří zaměstnávají více než 50 % osob se ZP z celkového počtu svých zaměstnanců. Zaměstnavatel uzavírá dohodu s Úřadem práce ČR a je mu poskytován příspěvek. Vytváří se v současné době **chráněná pracovní místa** pro osobu se ZP (§75 - §76). Musí být obsazeno po dobu 3 let. (Zákon č. 435/2004 Sb. [online])

Zaměstnavatelům vyplývají ze zákona následující povinnosti (§80 - §81):

- rozšiřovat možnost zaměstnávání osob se ZP: a) individuálním přizpůsobováním pracovních míst a podmínek; b) vyhrazením pracovních míst pro osoby se ZP;
- spolupracovat s krajskou pobočkou Úřadu práce při zajišťování pracovní rehabilitace;
- vést evidenci zaměstnávaných osob se ZP;
- vést evidenci pracovních míst vyhrazených pro osoby se ZP;
- s více než 25 zaměstnanci v pracovním poměru jsou povinni splnit jednu z následujících možností:
 - a. zaměstnat osoby se ZP ve výši povinného podílu, který činí 4%
 - b. odebírat výrobky nebo služby od zaměstnavatelů zaměstnávající osoby se ZP (§78, tzv. chráněný trh práce), odebírat služby přímo od osob se ZP, kteří jsou osoby samostatně výdělečně činné nebo zadávat zakázky těmto osobám
 - c. odvodem do státního rozpočtu.

(Zákon č. 435/2004 Sb. [online])

Doplňk k poslednímu zmíněnému bodu povinností zaměstnavatele: Je na každém zaměstnavateli s více než 25 zaměstnanci, jaký způsob splnění povinnosti si vybere. Nejlepší by bylo plnění bodu a., který přímo podporuje zaměstnávání osob se ZP. Bohužel se zdá být nejjednodušší odvádět finance do státního rozpočtu. Málokdo si uvědomuje, že tyto finanční prostředky nejdou do sociálního systému a nemohou dál podporovat osoby se sníženou pracovní schopností. (Procházková, 2015)

Výhody, které plynou **pro zaměstnavatele** zaměstnávající osobu se ZP, mohou být následující:

- pozitivní mínění veřejnosti o firmě (podporuje zaměstnávání osob se ZP);
 - daňové úlevy pro zaměstnavatele – viz zákon o daních z příjmů, §35: snížení daně o částku 18 000 Kč za každého zaměstnance se ZP a 60 tis. za zaměstnance s těžkým ZP;
 - plnění povinného podílu – viz zákon o zaměstnanosti, §81;
 - možnost pracovní asistence a další podpory při zaměstnávání osob se ZP
 - získání motivovaných zaměstnanců (váží si svého pracovního místa);
 - možnost využití příspěvků – na vytvoření chráněného pracovního místa aj.;
 - efektivnější využití motivovaných zaměstnanců a finančních prostředků (často vyhledávají pomocné práce a mnohdy na částečný úvazek).
- (Fosa, o.p.s.: Podporované zaměstnávání – pro zaměstnavatele [online])

3.3.1. Pracovní rehabilitace

Dle §69 zákona 435/2006 Sb. mají osoby se ZP právo na pracovní rehabilitaci. Jedná se o souvislou činnost zaměřenou na získání a udržení vhodného zaměstnání osoby se ZP. Na základě žádosti osoby se ZP ji zabezpečují krajské pobočky Úřadu práce a platí výdaje s tím spojené. Sestavují s osobou se ZP individuální plán pracovní rehabilitace s ohledem na její zdravotní způsobilost, schopnost vykonávat zaměstnání nebo na situaci na trhu práce. (Zákon č. 435/2004 Sb. [online])

Pracovní rehabilitace poskytuje teoretickou a praktickou přípravu, zprostředkování, udržení anebo změnu zaměstnání a vytváření vhodných podmínek pro výkon zaměstnání. Osoby se ZP mohou využít specializovaných rekvalifikačních kurzů nebo přípravu k práci na pracovišti (včetně podpory asistenta) po dobu nejméně 24 měsíců. (Zákon č. 435/2004 Sb. [online])

Pracovní rehabilitace je určena všem, kteří jsou nuceni reagovat na změny na trhu práce a potřebují získat vyšší kvalifikaci, aby si udrželi stávající místo nebo se rekvalifikovat v případě nezaměstnanosti. (Procházková, 2015, s. 72)

Kariérové poradenství je činnost zaměřená na volbu prvního zaměstnání, na změnu zaměstnání, na další vzdělávání, na návrat do pracovního procesu nebo na změnu původní kvalifikace a původního povolání. (MŠMT: Kariérové poradenství, [online])

Kariérové poradenství je poskytováno zdarma organizacemi, jak v rezortu školství, práce a sociálních věcí nebo v soukromé sféře. (MŠMT: Podoby kariérového poradenství, [online]) Poradenství taky poskytuje Úřad práce prostřednictvím *Informačních a poradenských středisek pro volbu a změnu povolání*. (Úřad práce ČR: Informační a poradenské středisko ÚP ČR [online])

3.3.2. Nástroje politiky zaměstnanosti

Osoby se ZP patří na trhu práce k nejzranitelnějším skupinám a jejich zaměstnávání je podpořeno řadou nástrojů. Jsou využívány prvky aktivní i pasivní podpory, včetně sankčních opatření. Cílem této podpory je vyrovnat jejich příležitosti s možnostmi intaktní společnosti na trhu práce. Je v zájmu státu osoby se ZP maximálně podpořit ve vlastní výdělečné činnosti, posilovat společenskou odpovědnost a pozitivní motivaci zaměstnavatelů i samotných osob se ZP. (Národní plán podpory rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením v období 2021-2025 [online], s. 65)

Zpravidla se politika zaměstnanosti dělí na dvě části.

Prvně se jedná o **aktivní politiku zaměstnanosti**. Jejím posláním je pozitivní ovlivnění vývoje trhu práce a dosažení jednoho z hlavních cílů – plné zaměstnanosti. Má zlepšit fungování trhu, vyrovnávat nabídky a poptávky a zejména usnadnit přístup osob se znevýhodněním na trh práce. Zabezpečuje ji ministerstvo a Úřad práce. (MPSV: Strategický rámec politiky zaměstnanosti do roku 2030 [online])

Základním principem následujících nástrojů je poskytnutí finančních prostředků zaměstnavateli a motivovat je tak k zaměstnávání uchazečů (zejména OZP) nebo k vytváření pracovních míst. Tj. kompenzovat po přechodnou dobu buď sníženou pracovní schopnost zaměstnanců nebo další náklady související s tímto procesem. Současně se posiluje zaměstnatelnost podporovaných osob – zejména skrze poradenství, možnost rekvalifikace, pracovní rehabilitace, zapracování na pracovišti apod. (MPSV: Strategický rámec politiky zaměstnanosti do roku 2030 [online])

Zákon o zaměstnanosti, část pátá, hlava I, §104, odst. (1) vymezuje následující nástroje aktivní politiky zaměstnanosti:

- **Rekvalifikace** – získání nové kvalifikace nebo prohloubení dosavadní kvalifikace. Výstupem je osvědčení o rekvalifikaci a potvrzení o účasti v akreditovaném vzdělávacím programu. Rekvalifikaci může provádět pouze zařízení s akreditovanými vzdělávacími programy. (§108) Základním problémem rekvalifikace je schopnost reagovat na požadavky trhu. Úřad práce zabezpečuje zejména ty rekvalifikace, po kterých je dlouhodobá poptávka a je na trhu nedostatek. (MPSV: Strategický rámec politiky zaměstnanosti do roku 2030 [online])
- **Investiční pobídky** – hmotná podpora pro zaměstnavatele na vytváření nových pracovních míst nebo na rekvalifikaci či školení zaměstnanců na tato místa. (§111)
- **Veřejně prospěšné práce** – pracovní příležitosti spočívající zejména v údržbě veřejných prostranství úklidu, veřejných budov a komunikací nebo obdobných činnostech ve prospěch obcí, státních nebo obecně prospěšných institucí. (§112)
- **Společensky účelná pracovní místa** – zřízeno na základě dohody s úřadem práce, pro osoby, kterým nelze zajistit pracovní uplatnění jiným způsobem. (§113)
- **Překlenovací příspěvek** – úřad práce poskytuje osobě samostatně výdělečně činné, která přestala být uchazečem o zaměstnání, a slouží na úhradu nákladů a poskytuje se nejdéle na dobu 5 měsíců. (§114)
- **Příspěvek na zpracování** – poskytnutí příspěvku zaměstnavateli, který zaměstnal osobu, které věnoval zvýšenou péči (§33). (§116)
- **Příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program** – pro zaměstnavatele, který není po dobu přechodu schopen zabezpečit pro své zaměstnance práci. (§117)

(Zákon č. 435/2004 Sb. [online])

Pasivní politika zaměstnanosti znamená ochranu před sociálními a ekonomickými důsledky nezaměstnanosti. Jedná se o poskytování podpory v nezaměstnanosti. Finanční podpora slouží k překlenutí období, po které si uchazeč o zaměstnání hledá práci. Výše podpory je zčásti závislá na hospodářském vývoji anebo je ovlivněna sezónními výkyvy. (MPSV: Strategický rámec politiky zaměstnanosti do roku 2030 [online])

Stávající zákon o zaměstnanosti s tímto termínem nepracuje, ale můžeme ho nalézt ve vyhláškách ministerstva financí. Výše podpory v nezaměstnanosti je uvedena v §50 - §57 zákona č. 435/2004 Sb. První dva měsíce činí podpora 65 %, další měsíce méně a je vypočtena z průměrného měsíčního výdělku v posledním ukončeném zaměstnání daného pracovníka. (Zákon č. 435/2004 Sb. [online])

3.4. Strategický rámec politiky zaměstnanosti do roku 2030

Dokument vydává Ministerstvo práce a sociálních věcí. Osoby se ZP tvoří dlouhodobě skupinu, která má značně omezený přístup k zaměstnání. Mezi důvody obtížnějšího uplatnění na trhu práce bývá zdravotní omezení, snižující se pracovní potenciál, nižší dosažené vzdělání problém s fyzickou dostupností zaměstnání a další specifické potřeby a omezení. Je nedostatek vhodných pracovních příležitostí, které by pro osoby se ZP byli zaměstnavatelé ochotni vytvářet. V uplynulém desetiletí vzrostla míra zaměstnanosti osob se ZP na trhu práce, zároveň např. počet osob s vysokoškolským vzděláním mezi uchazeči o zaměstnání. (MPSV: Strategický rámec politiky zaměstnanosti do roku 2030 [online])

Strategický rámec Česká republika 2030 má několik vizí. Jednou z nich, z hlediska trhu práce, je, že v roce 2030 budou moct lidé v Česku získat důstojnou práci: *„Práce v pojetí SR ČR 2030 není jen formou obživy, ale klade důraz rovněž na práci jako hodnotu a způsob seberealizace a socializace jedince.“* (s. 43) V implementačních plánech jsou uvedeny opatření k jednotlivým strategickým cílům a doporučení resortům.

Opatření se vztahují na:

- motivaci zaměstnavatelů – podpora rodinného a profesního života;
- revizi systému rekvalifikací – zejména přizpůsobení se digitalizaci, stárnutí populace, podpora celoživotního učení a kariérového poradenství;
- nastavení valorizace minimální mzdy, debat o zkracování pracovní doby;
- zlepšení přístupu osob se ZP na trh práce;
- posílení individuální práce s klienty Úřadu práce ČR;
- podporu sociálního podnikání, tvorby kvalifikovaných pracovních míst;
- rozšiřování analytických schopností – cíl: relevantní predikce vývoje trhu;
- podporu cílené pracovní imigrace – cíl: získat kvalifikovanou pracovní sílu.

4. Služby neukotvené v legislativě

4.1. Tranzitní program

Tranzitní programy (dále jako „TP“) na školách slouží jako podpora a systém přípravy studentů během jejich přechodu do dalšího života (ze základní školy na střední školu, ze střední školy dále). TP poskytuje JÚŠ pro své žáky a studenty.

Po studiu odchází studenti ze škol JÚŠ a opouští tak známé místo, kde strávili mnoho let, měli služby přizpůsobené na míru a většina dosavadních vztahů se rozvíjela v tomto prostředí. De facto každý absolvent JÚŠ dosáhne na invalidní důchod a může zůstat doma. Poté neexistuje návazná služba podobné JÚŠ. Dál už záleží na každém jedinci, jakým směrem se bude ubírat. Základem je motivace k samostatnému a aktivnímu životu. Mladý člověk s postižením by se měl postupně připravovat na to, co právě teď a v nejbližší době bude potřebovat. (Pičman aj., 2003)

TP je oporou při plánování a uskutečňování představ jejich budoucnosti. Také pomáhá mapovat jejich možnosti v místě jejich bydliště nebo v místě, kam dále směřují. TP je určen žákům 8. a 9. tříd ZŠ, žákům středních škol JÚ a pro rodiny těchto žáků. Mezi formy práce v TP patří hodiny TP (zpravidla jednou měsíčně dvě vyučovací hodiny), individuální konzultace, exkurze skupinové i individuální, besedy s hosty a individuální praxe. (JÚŠ: Tranzitní program [online])

TP v JÚŠ probíhá od roku 1995, původně pod názvem *pracovně – sociální rehabilitace*. TP zezáčátku probíhal ve spolupráci s Asistencí, o.p.s. Prvními klienty byli budoucí absolventi Praktické školy, poté se program modifikoval na další obory střední školy. (Pičman aj., 2003)

Základem je individuální plán přechodu. Jedná se o plánování vize budoucnosti a konkrétních kroků. Mezi základní témata TP patří motivace a orientace studenta ve vlastních záměrech a plánech. Dále sladění zájmů s reálnými možnostmi, identifikace specifických potřeb, možnosti v místě bydliště, na trhu práce nebo i možnost dalšího studia. (Pičman aj., 2003) Mezi další oblasti TP JÚŠ patří sociální služby, aktivity pro volný čas, soběstačnost a samostatnost v běžných denních činnostech, hospodaření v domácnosti, mezilidské vztahy a osobní rozvoj. (JÚŠ: Tranzitní program [online])

Již během školní docházky je vhodné řešit otázky pracovní orientace a uplatnění. Žáci by si měli uvědomit, jaké zaměstnání by je zajímalo, jaké jsou k tomu předpoklady a jaké jsou možnosti na trhu práce. (Slowík, 2016)

Vyjma příležitosti využití TP ve škole je možné využít **poradenství** v pedagogicko-psychologických poradnách nebo ve speciálně pedagogických centrech, na úřadech práce jsou poskytována kariérová poradenství nebo odborné sociální poradenství dle zákona o sociálních službách. (Slowík, 2016)

4.2. Job klub

Součástí tranzitních programů někdy bývá Job klub. Ve skupině si studenti vzájemně předávají zkušenosti, identifikují svoje zájmy, ujasňují si svoje možnosti a získávají pracovní dovednosti. Např. ohledně vyhledávání zaměstnávání, kontaktování zaměstnavatelů, psaní životopisů, spolupráce s úřady apod. Pořádají se besedy se zaměřením na zkušenosti z života po skončení školy. Jsou zváni i zaměstnavatelé nebo pracovníci osobních oddělení, kteří studentům přibližují situaci z opačné strany. (Pičman aj., 2003)

Např. Rytmus, z.ú., jeden z prvních poskytovatelů tranzitního programu v ČR, považuje Job klub za hlavní pilíř praxí ve firmách, během kterých si mohou studenti vyzkoušet různé profese a ujasnit si volbu svého povolání. Probíhají jednou týdně a účastníci se např. dozvídají, jaký je rozdíl mezi praxí a prací, jak jim mohou pomoci pracovní asistenti nebo jaké mají práva a povinnosti. Rozvíjí se jejich komunikační dovednosti, získávají praktické zkušenosti, navazují nová přátelství a jsou více vybaveni znalostmi a dovednostmi potřebnými na otevřeném trhu práce. Tím spíše se mohou stát dobrými zaměstnanci a nebýt závislí na sociálním systému. (Rytmus, z.ú.: Job kluby pomáhají mladým lidem se zdravotním postižením uspět na otevřeném trhu práce [online])

4.3. Podporované zaměstnávání

Jedná se o službu, která není legislativně uzákoněná a poskytuje ji neziskový sektor. Jedním z cílů *České unie pro podporované zaměstnávání* je zakotvení této služby v legislativě. Poskytovatelé nabízejí často tuto činnost pod zaregistrovanou sociální službou sociální rehabilitace. (Procházková, 2015)

Služba je časově omezena, nabízí svoje služby klientům obvykle po dobu dvou až tří let. Pracovní konzultant pomáhá zprostředkovat vhodné zaměstnání a následně zajistit související podpůrné služby pracovní asistence. Cílem je, aby se klient dokázal úspěšně začlenit do pracovního procesu, zvládal pracovněprávní vztah a mohl si práci dlouhodobě udržet. Jedná se o praktickou podobu pracovní rehabilitace, na kterou mají osoby se znevýhodněním právo dle zákona o zaměstnanosti. (Slowík, 2016)

Např. *Fosa, o.p.s.* poskytuje službu Podporované zaměstnávání. Jejich cílem je poskytnout takovou individuální podporu, aby lidé, kteří nemohou získat nebo si udržet pracovní místo na otevřeném trhu práce, si našli vhodné a stabilní pracovní uplatnění na dobu delší než 1 rok, za odpovídající mzdu a vyhovující jejich předpokladům a představám. Služba je určena lidem od 18 do 65 let. Maximální kapacita služby je 49 míst, je poskytována pouze na území Prahy a náklady jsou hrazeny společností Fosa. (Fosa, o.p.s.: Podporované zaměstnávání [online])

Jedna z nabízených možností podpory je **pracovní asistence**. Zaměstnanci pomáhá přímo na pracovišti naučit se zvládat pracovní povinnosti a další nároky. Je jeho podporou, dokud se postupně neosamostatní. Pracovní asistent poskytuje své služby nejen zaměstnanci, ale může být nápomocen i zaměstnavateli. Např. v komunikaci se zaměstnancem, úpravě pracovního prostředí, při uplatnění právních náležitostí apod. (Fosa, o.p.s.: Podporované zaměstnávání – pro zaměstnavatele [online])

5. Přechod ze školy do světa práce

Přechodný věk je důležité období pro přípravu studentů. Zahrnuje učení se, jak se stát občanem a poskytuje bezpečí a ochranu před riziky. Mladí dospělí se připravují na svobodu činit svoje rozhodnutí a žít takový život, jaký chtějí mít. (Šiška, The Meaning of Life [online])

Poskytnutí individuální podpory a vyrovnávání příležitostí může být charakterizováno jako: „*Dej mi příležitost, abych to mohl já sám dokázat, o svém životě jsem schopen a chci rozhodovat sám.*“ (Novosad, 2011, s. 108-109)

5.1. Tranzice

Tranzice znamená přechod. V rámci tématu diplomové práce se jedná o přechod ze vzdělávání do dospělosti. Být úspěšným dospělým znamená být aktivním občanem. (Šiška, The Meaning of Life [online]) Aby přechod dosáhl svého účelu, je třeba ho chápat jako nekončící proces. Jeho cílem je, aby mladí lidé objevili nebo se naučili novým schopnostem, měli dostatek příležitostí a vidinu perspektivy svého uplatnění na trhu práce. (Abery a kol.: Modernizing Transition [online])

Tento přechod je ve sféře vlivu kritický pro osoby se ZP, protože čelí závažnějším překážkám stát se aktivními občany. Mělo by to být spíše **procesem přizpůsobování činností potřebám a očekáváním jedinců**, než aby odpovědnost za dosahování cílů bylo vkládána do rukou jednotlivců. (Šiška, The Meaning of Life, [online]) Je důležité zaměřit pozornost na období přípravy mládeže na život po škole a na samotný proces přechodu. (Abery a kol.: Modernizing Transition [online])

Přechod do zaměstnání by měl začít dříve než poslední rok nebo dva před ukončením školy. Je třeba mít vyhrazeno více času, zejména na koordinaci služeb a nalezení smysluplných pracovních činností, zvláště pro studenty s těžkým postižením. Včasné řešení tématu přechodu může zvýšit zájem a očekávání studentů a mohou využívat služby, dokud mají ještě podporu vzdělávacího systému. (Hess and Faith, School-to-Work Initiative [online]) Měl by být dostatek podpůrného personálu při přechodu, zejména na organizační úrovni, a personál by měl být dobře proškolen. (Abery a kol.: Modernizing Transition [online])

Je prokázáno, že pokud mladí lidé po studiu nenajdou důstojné zaměstnání, má to negativní dopad na jejich pracovní vzorce a budoucí kvalitu života jedince. Zvláště mladé ženy jsou v nevýhodě, i když jsou úspěšné v přechodu na trh práce. (From school to work. An analysis of youth labour market transitions. [online])

Podstatná je **teorie spojená s praxí**. Mít možnost vyzkoušet si různá povolání a seznámit se se světem na trhu práce. Přitom mít příležitost poradenství, doprovodu a jiné podpory, aby se zabránilo možnému selhání, s tím spojenému zklamání, a naopak se zvyšovaly jejich šance na uplatnění na trhu práce. (Vítková, 2006)

Často je tento přechod spojen s placenou prací jako konečným cílem (viz školící programy nebo kariérové poradenství). Zaměstnání je důležité, ale **není jediným cílem přechodu**. Může se stát problematickým, když dochází k přílišnému zdůrazňování tohoto prvku a vylučují se tak jiné činnosti. (Šiška, The Meaning of Life [online])

Např. tranzice souvisí i s **aktivním občanstvím**. Když osoby se ZP nejsou v práci nebo ve škole, je vhodná chvíle, aby se zaměřili na participaci na politickém procesu komunity, volnočasových aktivit, dobrovolnictví a dalších jejich zájmech. To představuje komplexní přístup než jen přechod do zaměstnání. Vědci rozlišují tři složky občanství: pocit sounáležitosti s komunitou, ochranu komunitou a aktivní účast v komunitě. Společenství a vazby v komunitě ovlivňují kvalitu života. (Šiška, The Meaning of Life [online])

Např. v Japonsku již žákům na základní škole přechodové služby poskytují rozhled o různých zaměstnáních ve své komunitě a snaží se, aby žáci vnímali důležitost být součástí komunity. Studenti středních škol se poté v místní komunitě zapojují do pracovních činností. Pedagogové se snaží u studentů podnítit radost z toho, že mohou přispívat do společnosti a být jejím členem. Zvláště, jak může být poté oceněn společností prostřednictvím práce. (Shinde and Chikurinji: Innovative Approaches to Transition [online])

Je třeba zahrnout koncept přechodu mládeže se zdravotním postižením **do vzdělávací nebo profesní legislativy**. Např. ve Spojených státech amerických existuje síť programů technického a odborného vzdělávání a přípravy TVET, jejichž cílem je připravit studenty na život po škole. Ale pouze některé z nich poskytují své služby pro osoby s postižením. (Abery a kol.: Modernizing transition [online])

5.1.1. Poradenské a asistentské služby při vstupu na trh práce v Rakousku

V Rakousku existuje řada opatření, která pomáhají při přechodu ze školy do povolání. Rakousko se řadí mezi evropské země s nejnižší mírou nezaměstnanosti. Pro podporu lidí s postižením jsou nabízena nejrůznější opatření. Mimo jiné od roku 2012 zde působí tzv. NEBA, v překladu Síť profesní asistence, která poskytuje přehledné informace o aktuální nabídce v oblasti profesní orientace.

Jugendcoaching (dříve clearing)

Clearing je poradenská služba nabízená v posledních ročních základní školy lidem s postižením ve věku od 14 do 24 let. Pomáhá žákům objasňovat možnosti a perspektivy budoucího profesního života. (Procházková, 2015) Je jim poskytována pomoc ve formě poradenství, péče a doprovodu. Dle analýzy jejich silných a slabých stránek se vytváří vývojový plán. (Vítková, 2006) Jugendcoaching se zaměřuje přímo na plánování dalších kroků dle silných stránek mladého jedince. Nabídka je zejména pro žáky v 9. ročníku až do věku 19 let. (Procházková, 2015)

Job coaching – podpora při zapracování na novém pracovišti

Job coaching je více individualizovanou pracovní asistencí. Úkolem job coachů (neboli též pracovních trenérů) je zaškolení nového zaměstnance s postižením. Poskytují doprovod na pracoviště, do vzdělávacího zařízení nebo na praxi. Pracovní úkony se osoba se ZP učí krok za krokem. Pozice je flexibilní. Job coach nabízí své služby i ostatním zaměstnancům, např. jak se k novému zaměstnanci chovat apod. (Procházková, 2015)

Pracovní asistence (Arbeitsassitenz) – podpora při hledání práce

„Pracovní asistenti poskytují pomoc a poradenství nejen postiženým jedincům samotným, ale jsou svými odbornými vědomostmi k dispozici i zaměstnavatelům a mají pomáhat odbourávat veškeré předsudky zaměstnavatelů, obzvláště vzhledem k postiženým lidem“ (Ernst, K., Halley, A. 2000, s. 73)

Pracovní asistence probíhá podobně jako v České republice, ale v Rakousku je víc prostoru věnováno práci se zaměstnavateli. Udržují stávající kontakty (zejména poskytují informace a pomoc při nejasnostech či krizových situacích) a velké úsilí věnují navazování

nových kontaktů. Snaží se odbourávat jejich obavy, které z velké části vznikají z nedostatečné informovanosti. Pokoušejí se oslovit veřejnost a podpořit spolupráci.

Asistence při profesním vzdělávání (Berufsausbildungssistenz)

Jedná se o podporu studenta během celého profesního vzdělávání, je bezplatná a jednou z podmínek je spolupráce s job coachingem.

Osobní asistence na pracovišti

Jedná se o pravidelnou podporu na pracovišti. Služba je od roku 2004 ukotvená ve směrnici, o rozsahu asistence rozhodují potřeby dané profese (nikoli druh postižení) a poskytuje ji řada organizací. Některé hradí náklady s tím spojené Spolkový sociální úřad.

(Procházková, 2015, s. 78-86)

5.1.2. Bydlení

Ještě před ukončením studia v JÚŠ by měli studenti včas začít přemýšlet, kde by chtěli dál žít a co by chtěli dělat. Pokud při studiu bydleli v týdenním stacionáři, jsou zvyklí na jistou míru samostatnosti a nabízí se zažádat o bezbariérový magistrátní byt.

Osoby s postižením pohybového ústrojí a držitelé průkazu TP, ZTP nebo ZTP/P, kteří si nejsou schopni zajistit vlastními prostředky bytovou situaci, mohou podat žádost o pronájem bytu zvláštního určení a v souvislosti s tím získat další výhody (např. snížené nájemné). Podmínky podání žádosti a průběh řízení jsou podrobně uvedeny v pravidlech na stránkách Portálu Hlavního Města Prahy. Žádost se podává na předepsaném formuláři. (Portál HMP: Bydlení pro osoby se zdravotním postižením [online])

5.1.3. Finance

Osoby se znevýhodněním mohou využít příspěvku na péči, na mobilitu nebo na zvláštní pomůcku. Mohou pobírat invalidní důchod a využít výhody plynoucí z průkazu pro osoby se zdravotním postižením.

Dle zákona č. 108/2004 Sb., o sociálních službách, má na **příspěvek na péči** nárok osoba, která z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu potřebuje pomoc jiné fyzické osoby při zvládnutí základních životních potřeb. Jsou čtyři stupně závislosti a dle věku se rozlišuje výše částky, hrazená ze státního rozpočtu. (Zákon č. 108/2006

Sb. [online]) S příspěvkem osoba se zdravotním postižením zachází, jak uzná za vhodné. Finance mají být primárně na zaplacení sociálních služeb anebo pečující osobě blízké.

V dubnu roku 2024 se Asistenci, o.p.s. podařilo prosadit *pátý stupeň příspěvku na péči* (respektive IV. + stupeň). Od 1. července 2024 aktuálně 30 tis. lidí ve IV. stupni pobírá o 7 800 Kč měsíčně víc (tj. 27 tis. Kč). To de facto znamená, že si budou moct dovolit zaplatit místo pěti hodin asistence denně necelých sedm. (Asistence, o.p.s.: Zvýšení příspěvku na péči schváleno! [online])

Nárok na **invalidní důchod** má osoba, které z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu poklesla pracovní schopnost nejméně o 35 %. Osoba musí být starší 18 let a dostává finanční podporu dle stupně invalidity. Dosažením důchodového věku se invalidní důchod automaticky převádí na starobní. (Zákon č. 155/1995 Sb., [online])

5.1.4. Bariéry

Mezi **bariéry sociální** řadíme předsudky nebo mýty. Např. že lidé s postižením nemohou být šťastní nebo zažít úspěch, nemají smysl pro humor anebo že sexuální život s postižením nejde dohromady. Někdy společnost neví, jak komunikovat, chovat se nebo pomoci. Čím viditelnější odlišnost, tím více člověk přitahuje pozornost. (Slowík, 2007) Může mít společnost pocit viny, že oni jsou zdraví a dávat najevo lítost. Ale osoby s postižením většinou nechtějí být litovány. Pouze chtějí být přijímány jako ostatní. Zvláště pokud se jedná o postižení získané během života, je pro ně výrazným psychickým problémem se vyrovnat se všemi změnami. (Matoušek a kol., 2010)

Mezi další můžeme řadit bariéry v **porozumění a komunikaci**, zejména u osob s vadou řeči nebo se ztrátou sluchu.

Dále jsou u osob s tělesným a kombinovaným postižením časté **bariéry fyzické**. Dle stavebního zákona č. 283/2021 Sb. musí nově postavené veřejné budovy splňovat přístupnost (§149) pro osoby s omezenou schopností pohybu nebo orientace. (Zákon č. 283/2021 Sb. [online]) Konkrétní technické požadavky zabezpečující užívání staveb OOSPO jsou stanoveny ve vyhlášce č. 146/2024 Sb. o požadavcích na výstavbu.

Např. *Cestovní agentura Pestrá cestovka* se zaměřuje na bezbariérové cestování a ubytování po České republice, ale i v zahraničí. (Pestrá cestovka: O nás [online])

Ze stran zaměstnavatelů bývá velkou bariérou nedostatek zkušeností s osobou s postižením, následně minimum informací a neochota se informovat, neochota upravit pracovní prostředí, napětí při pracovní komunikaci a jiné obavy o nezvládnutí náplně práce. (Procházková, 2015) Dle WHO (2001) přitom lidé s postižením často mají náležité schopnosti, silnou loajalitu a nízkou absenci. Hrdá (2007) hovoří o tzv. „design for all“. Jedná se o úpravu prostředí, která je původně vytvořena pro osoby s postižením, ale je užitečná i pro ostatní, tzv. větší pohodlí pro všechny.

5.2. Sociální rehabilitace

Sociální rehabilitace je jedna ze základních složek komprehenzivní neboli ucelené rehabilitace. Pomáhá usnadnit společenskou adaptaci nebo readaptaci. (Slowík, 2007) Věnuje se tématům bydlení, doprava nebo příspěvkům a napomáhá se začleněním osoby do kolektivu (např. žáka ve třídě). Součástí této rehabilitace je složka *ekonomická a legislativní*. Tj. pomoc se získáním výhod, na které má člověk s postižením právo. (Zikl, 2011)

Je ukotvena v zákoně č. 108/2006 Sb. Snaží se docílit samostatnosti, nezávislosti a soběstačnosti rozvojem specifických schopností a dovedností, posilováním návyků a nácvikem běžných nezbytných činností alternativním způsobem. Tj. dle zachovaných schopností klienta, jeho potenciálu nebo jeho kompetencí. Sociální rehabilitace je poskytována terénně, ambulantně nebo formou pobytových služeb v centrech sociálně rehabilitačních služeb. (Zákon č. 108/2006 Sb.)

5.3. Trh práce

Politiku trhu práce tvoří nabídka práce, poptávka po práci a cena práce. Dle legislativy má být na trhu zajištěn dostatek příležitostí najít si práci. Osoby s postižením mohou najít práci na otevřeném nebo chráněném trhu práce.

V případě, že se jedná o lehčí symptomatiku postižení (tj. nepřilíš závažné postižení), je pro člověka primárním cílem se ucházet a získat práci na **otevřeném trhu práce**. Stát se snaží podpořit začlenění osob se znevýhodněním na trhu práce, např. legislativně stanovenými kvótami pro zaměstnání OZP (§81, zákon 435/2004 Sb.). Ty mají motivovat vytvářet pracovní příležitosti pro osoby se znevýhodněním, ale zaměstnavatelé se spíše

obávají komplikací nebo mají předsudky ze spolupráce s osobami s postižením. I proto mají lidé s postižením stále procentuální zastoupení v počtu nezaměstnaných a jistá diskriminace v přístupu k pracovním příležitostem přetrvává. Bylo by vhodné se zamyslet nad jinou, aktivní, podporou začlenění lidí s postižením do pracovního procesu. Na druhou stranu se rozvíjí jiné, alternativní, přístupy. Jak na chráněném trhu práce, tak v oblasti jiné podpory. (Slowík, 2016)

Osoby se závažnější formou postižení, které nemohou konkurovat na otevřeném trhu práce, si mohou najít uplatnění na **chráněném trhu práce**. Dle zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti pojem *chráněné pracovní místo* nahradil dříve používaný pojem chráněná dílna (od roku 2012 z pohledu legislativy neexistují, jen došlo k jejich přejmenování). Je kladen důraz na individuální přístup a pracovní činnost je upravena dle možností pracovníků. K takovému uzpůsobení pracovních podmínek by zaměstnavatelé na otevřeném trhu práce bývají ochotni jen zřídka. Chráněný trh představuje možnost zejména pro osoby s těžším postižením najít si pracovní uplatnění, výdělek, sociální kontakty a seberealizovat se. (Procházková, 2015) Spíše se aktuálně bavíme o *chráněném zaměstnávání*. Za poskytnutí potřebné podpory se vytváří pracovní místa pro osoby se ZP (může se jednat o místa v jedné dílně, ale stále častěji se spíše jedná o místa v běžném pracovním prostředí). (Slowík, 2016)

Dále nové možnosti přináší služba *podporované zaměstnávání* (více viz kapitola 4.3.) nebo *pracovní rehabilitace* (viz kapitola 3.3.1.) Dále jsou možné *ergoterapeutické dílny*, které jsou určeny spíše pro osoby s těžším typem ZP. Zákon o sociálních službách nabízí *sociálně terapeutické dílny*. Jedná se spíše o náhradu pracovní seberealizace. Je to určeno osobám, které se spíše neuplatní ani na chráněném pracovním trhu, ale prohlubují si a osvojují si nové pracovní návyky a aktivně tráví svůj čas. (Slowík, 2016) Cílem těchto dílen není výdělečná činnost, nýbrž sociální aspekt (začlenění mezi lidi a zabránění sociálního vyloučení) a odlehčení pečujícím.

Je snaha realizovat krátkodobé projekty na podporu zaměstnanosti osob se zdravotním postižením. Např. projekt „*Cesta k zaměstnání*“, který probíhal od března 2013 do prosince 2014 a kladl si za cíl integraci osob se zdravotním postižením do společnosti a na trh práce. (Svaz tělesně postižených: Projekt Cesta k zaměstnání [online])

Nebo projekt „*Nová práce!*“ probíhající od dubna 2013 do března 2015, který měl za cíl lidi s tělesným postižením seznámit se světem neslyšících, naučit je český znakový jazyk a připravit je na práci tlumočnicka do znakového jazyka. (Procházková, 2015)

Aktuálně probíhá projekt „*Pracuji, tedy jsem 2023-25*“, jehož cílem je připravit dvanáct osob mladších třiceti let s tělesným postižením na vstup na trh práce. Účastníci projektu pracují na tréninkových placených místech Ta Kavárna nebo v obchodu Borůvka. Minimálně pro šest účastníků poté bude zprostředkováno pracovní místo na otevřeném trhu práce. Projekt zajišťuje nezisková organizace *Borůvka Praha o.p.s.* a je financován Evropskou unií. (Borůvka Praha: *Pracuji, tedy jsem 2023-25* [online])

5.4. Výběr profese s ohledem na tělesné postižení

Profesní orientace dětí a mladistvých s tělesným postižením by se měla prolínat celým edukativním procesem již od základní školy. Otázky volby povolání a jejich pracovního uplatnění je vysoce náročnou záležitostí, která spadá do kompetence žáka, jeho rodičů, ale školy i dalších společenských institucí. (Vítková, 2006, s. 225)

Jedná se o úkoly, které lze rozčlenit do několika okruhů:

- vytváření předpokladů pro možnost správného rozhodování volby povolání – např. seznamování žáků s nejdůležitějšími pracovními pozicemi vzhledem k možnostem osob s postižením;
- vytváření speciálních výukových podmínek pro zvládnutí zvoleného oboru;
- poskytnutí rehabilitace ke zlepšení zdravotního stavu v největší možné míře;
- poskytnutí základního vzdělání
- možnosti k rozvoji jejich zájmů, využitelné při řešení profesních otázek;
- dbát na vytváření předpokladů pro vytrvání ve zvoleném povolání, tj. posilování vůle, návyku být činný, aktivity vykonávat dobře a zodpovědně. (Vítková, 2006, s. 225)

Opařilová a Procházková (2011, s. 10) poukazují, že lidé s postižením mají v důsledku postižení omezenou volbu povolání a profesní orientaci. Proto je důležité utvářet a rozvíjet reálný profesní cíl, jeho perspektivu, vlastnosti a schopnosti a eventuálně rekvalifikaci. (Moravcová, Mužáková, 2020, s. 252)

Požadavky na výkon dané profese musí být ve shodě s odpovídajícími vlastnostmi a schopnostmi člověka s postižením. Pokud takové vlastnosti a schopnosti člověku schází, tím se zmenšuje počet vhodných profesí. Každému žákovi se ZP je třeba ve zvoleném studijním oboru nabídnout a zajistit vyhovující odbornou profesní přípravu. (Vítková, 2006, s. 225-226)

Je třeba se studenty pracovat na praktické přípravě, reálnými představami o budoucím zaměstnání, informovaností o podobě trhu práce a co to znamená pracovat, rozvíjet sociální a komunikační kompetence, pracovní návyky a motivaci. (Procházková, 2015)

5.5. Význam práce

Práce pro člověka s postižením je přirozenou potřebou, tak jako pro většinovou společnost. (Slowík, 2016) Pomáhá s procesem sebeurčení (tj. poznání sami sebe) a dává nám příležitost se seberealizovat (tj. rozvíjet a následně využít své nadání a schopnosti k určité činnosti) a uspokojovat svoje potřeby. (Novosad, 2011) Osobám s postižením pracovní uplatnění navíc zvyšuje jejich sociální sebevědomí, získávají pocit lidské plnohodnotnosti a získávají vytouženou samostatnost a nezávislost. (Slowík, 2016)

Novosad (2011, str. 41) za práci považuje: „*smysluplnou tělesnou a duševní aktivitu vedoucí k určitému, předem zřejmému cíli a k vytváření hodnot, které mají význam pro jedince i společnost.*“ U osob s tělesným postižením je uplatnění na trhu práce složitější i vzhledem k určitým předpokladům. Těmi jsou správná lokalizace místa práce a zaměření se na rozvoj těch schopností a dovedností, které nejsou omezeny nemocí, úrazem nebo postižením.

Pracovní uplatnění není pro osoby s postižením pouze zdrojem příjmu, ale je jeden z nejdůležitějších nástrojů sociálního začlenění a funguje jako prevence sociálního vyloučení. (Národní plán podpory rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením v období 2021-2025 [online]) Práce je předpokladem plnohodnotného začlenění člověka do společnosti a přivádí ho do vztahu ke společnosti. (Procházková, 2015). Status „být zaměstnán“ u člověka s postižením pozitivně ovlivňuje postoje intaktní společnosti k lidem s postižením obecně.

Pracovní uplatnění přináší tři základní přínosy:

- osobnostně-rozvojový – příležitost se posunout po osobní i profesní stránce;
- sociálně-ekonomický – získává vlastní příjem, stává se méně závislý na pomoci od státu a naopak odvádí daně státu;
- sociálně-integrační – setkává se s novými lidmi, vytváří si přátele a získává místo ve společnosti.

(Novosad, 2011, str. 42)

Pracoviště je místem, kde může člověk být užitečný, podávat výkony, učí se novým věcem, navazuje kontakt s lidmi, je brán vážně, má určitou zodpovědnost a jeho hodnota v očích vlastních i očích ostatních narůstá. (Procházková, 2015, s. 58)

Bavíme se do jisté míry o kvalitě života člověka s postižením. Zejména u osob s těžší formou ZP dochází k omezení možností plnohodnotné účasti na veřejném životě i soukromých aktivitách. (Kočová a kol., 2017)

Pokud je člověk dlouhodobě bez práce, přichází o kontakt se společností, pocítuje nejistotu a strach z budoucnosti, později může začít pochybovat o svých schopnostech. Navíc je nezaměstnanost osob s postižením u části populace brána jako běžná záležitost. (Procházková, 2015)

5.6. Aspekty dospívání u osob s tělesným a kombinovaným postižením

Podstatným faktorem, který ovlivňuje vývoj osobnosti člověka a období dospívání, je jeho vlastní aktivita. Jeho prožívání vlastní činnosti, jeho reakce na okolní svět a toho, jak vnímá, že na něj okolí reaguje. Velmi to přispívá k sebehodnocení a k formování představ o sobě samém. (Kočová a kol., 2017)

Sociální kontakty jsou většinou omezené na rodinu nebo uzavřenou skupinu (např. vzdělávání ve speciálních zařízeních). (Opatřilová, Zámečnicková, 2008) Omezená hybnost může mít za následek méně zkušeností se sociálním prostředím a omezenější, chudší představy o vnějším prostředí. (Hanková, Vávrová, 2016) Kvůli svému tělesnému postižení nemusí být přijímáni vrstevníky. V širším kontextu to může vést ke společenské izolovanosti a ke vzniku sekundárních obtíží. (Opatřilová, Zámečnicková, 2008)

Nezávislost člověka závisí na několika faktorech. Musí umět převzít kontrolu nad svým životem. Chtít budovat svůj život. Mít příležitost se stát nezávislým. Otázka zní, jestli jsou dostatečné možnosti výběru, aby i osoby s postižením se mohly považovat za nezávislé? (Matoušek a kol., 2010)

Soběstačnost je důležitým kritériem kvality života. Nelze v řadě případů dosáhnout plné nezávislosti, ale vždy je třeba umožnit mu dosáhnout nejvyšší míru soběstačnosti. Tj. osoba, která samostatně a bez pomoci nebo dohledu druhé osoby zvládá denní činnosti a naplňuje očekávané sociální role ve svém prostředí. (Chlumecká, 2005)

Sociální služba, která může výrazně pomoci s procesem osamostatnění, je osobní asistence. Je to terénní služba, která je poskytována v přirozeném sociálním prostředí. Služba je určena osobám, které mají sníženou soběstačnost a vyžadují pomoc jiné fyzické osoby. (Zákon č. 108/2006 Sb.) Znáмым poskytovatelem je již zmiňovaná *Asistence, o.p.s.*

Stejně jako intaktní společnost, i lidé se znevýhodněním chtějí žít s partnerem, mít svatbu anebo založit rodinu.

5.7. Člověk s postižením ve společnosti

Lidé s postižením jsou přínosem svou jinakostí. Obě strany musí chtít vynaložit úsilí (učit se od sebe), toleranci a trpělivost. Důvodem, proč někteří z intaktní společnosti nemusí mít zájem, mohou být předsudky. Může být snazší si lidi s postižením zaškatulkovat, než se je snažit pochopit a vynaložit míru empatie. Pouze ti, kteří chtějí znát pravdivý obraz o životě lidí s postižením, a s dostatečnou dávkou otevřenosti, odvahy, zdravým nadhledem a nepředpojatosti, ho mohou získat. (Slowík, 2007) Každý máme strach z neznámého. Ale když se setkáme s takovým člověkem s postižením, naše prvotní mínění se spíše změní.

Je třeba dále podporovat proces inkluze, a to nejen v rámci vzdělávání. Je třeba, aby inkluzivní postoj platil pro celou komunitu a společnost. Inkluze s sebou přináší *model sociálního soužití* (koexistence). (Slowík, 2022) Měla by být součástí hodnot a přesvědčení každého člověka. (Matoušek a kol., 2010) Jedná se o postupný proces, kde bude docházet k přehodnocování a změnám v postojích jednotlivců a společnosti. Zároveň se musí respektovat a vzájemně přizpůsobovat potřeby společnosti, (minoritních) skupin a jednotlivců. (Francisco, Hartman a Wang, 2020)

Je vhodné představovat lidi s postižením jako aktivní členy společnosti. Mluvit o tom, co mohou dělat nebo by mohli. Otvírá se tak prostor pro dialog. Dále je vhodné při popisu osob zdůrazňovat pozitiva. Např. je lepší říct, že „používá vozík“ než že je „upoután na vozík“. Nezaměřovat se na samotné postižení, ale naopak na podporu, kterou člověk potřebuje a jakou mu můžeme nabídnout. (Novosad, 2011) Je také vhodné sdílet s širokou komunitou, čím mohou lidé s postižením přispět na pracovišti. (Abery a kol.: Modernizing transition [online])

Kdyby byla majoritní společnost vstřícnější, empatičtější a měla méně předsudků, mohli by lidé s postižením síly, které aktuálně vynakládají na zvládnání běžných, společností odstranitelných překážek, využít lépe. Byla by vhodná efektivnější a adresnější podpora. (Novosad, 2011) Nebo kdyby se k nim intaktní společnost chovala rovnocenně (protože si jsme na právní úrovni rovni) a poskytovala dostatek příležitostí se do života společnosti plnohodnotně zapojit. (Štainigl, 2002)

6. Výzkum

Vzhledem k tématu mé diplomové práce jsem si zvolila kvalitativní výzkum, ve kterém byly využity dvě techniky sběru dat. Hlubkový polostrukturovaný rozhovor a nestandardizovaný dotazník s otevřenými i zavřenými otázkami.

V této kapitole dále uvedu cíle výzkumu, hlavní a dílčí výzkumné otázky, metody výzkumu, výzkumný vzorek, etické zásady, pravdivost a platnost výzkumu, průběh sběru dat a způsob zpracování dat. Realizaci výzkumu a interpretaci dat rozvedu v následujících kapitolách.

Ráda bych tímto výzkumem přispěla ke zviditelnění problematiky přechodu ze školy do světa práce u osob s tělesným a kombinovaným postižením. S tímto přechodem souvisí spousta dalších proměnných. Více pozornosti se soustředí na studium (např. vhodný výběr škol, volnočasových aktivit při studium) nebo socializace a procesu osamostatňování se, ale méně se u studentů JÚŠ klade pozornost na přípravu „co po škole“, zejména pomoc s hledáním práce na otevřeném nebo chráněném trhu práce.

Na atletice v SC JÚ Praha pomáhám jako dobrovolník sportovcům s tělesným a kombinovaným postižením a na táboře J. A. Komenského jsem nabrala další cenné zkušenosti s osobami s různými druhy postižení.

S blížící se diplomovou prací jsem si byla jistá, že chci na téma osobnosti člověka s tělesným postižením psát. Dlouho jsem přemýšlela, na co bych se zaměřila a co by bylo mým předmětem výzkumného bádání. Do role výzkumníka jsem se již lépe pasovala, i díky zkušenostem z bakalářské práce. Výzkum mi nezjednodušoval měnicí se výběr respondentů do rozhovorů kvůli nutnosti splňovat podmínky. Účastníci výzkumu byli velmi ochotní, spolehliví a empatictí, za což jsem jim velmi vděčná. Při tvorbě dotazníků jsem se k otázkám opakovaně vracela a vyhodnocovala jejich účel.

Mým přínosem do výzkumu by mohly být zmíněné zkušenosti s osobami s tělesným a kombinovaným postižením, znalost z praxe a pečlivost při práci se sesbíranými daty. Význam diplomové práce shledávám v nahlédnutí do situace absolventů SŠ JÚ, kteří po studiu hledají práci, popsání jejich bariér v pracovní sféře a seznam možností

pomoci od JÚŠ, státu, společnosti nebo zaměstnanců firem v jejich pracovní i jiné seberealizaci.

Píši o tématu tranzice absolventů SŠ JÚ na trh práce, protože mě zajímá, jaké mají možnosti a příležitosti najít si pracovní uplatnění a abych pomohla čtenáři pochopit, z jakých důvodů může být pro osoby s tělesným a kombinovaným postižením po vystudování JÚŠ náročnější si najít práci a jak můžeme přispět ke zlepšení jejich situace.

6.1. Cíle výzkumu

Cílem diplomové práce je zjistit a popsat, jaký byl přechod absolventů středních škol Jedličkova ústavu v Praze ze studia na trh práce, jaký byl jejich proces hledání práce, jaké faktory jim jejich cíl ulehčovaly nebo naopak ztěžovaly, jaké mají možnosti seberealizace a jakou úlohu v procesu hledání práce u osob s tělesným a kombinovaným postižením hraje stát, zaměstnavatelé nebo společnost. Diplomová práce může být důležitým ukazatelem, jak se mladé osoby s tělesným a kombinovaným postižením dokáží začlenit do společnosti a jaká je prospěšnost absolventů SŠ JÚ společnosti.

6.1.1. Základní výzkumná otázka

Hlavní výzkumná otázka byla formulována takto:

ZVO: „Co znamená, jak vypadá a co všechno obnáší tranzice absolventů středních škol Jedličkova ústavu na trh práce?“

6.1.2. Specifické výzkumné otázky

SVO1: Jak absolventi studium na střední škole Jedličkova ústavu zpětně reflektují?

SVO2: Jak proběhl jejich přechod ze studia do světa práce?

SVO3: Jak vnímají svoji aktuální pracovní situaci a příležitosti na trhu práce?

SVO4: Jaké bariéry jim znemožňují seberealizaci a jaké podpory se jim z okolí dostává?

6.2. Metodika výzkumu

Podstatou kvalitativního výzkumu je sběr dat bez dopředu stanovených proměnných a hypotéz, prozkoumat definovaný jev a přinést o něm maximální množství informací

(Švaříček a Šedřová, 2010). Často se jedná o zkoumání sociálního nebo lidského problému. Výzkumník získává informace o názorech účastníků a vytváří kompletní, holistický obraz o výzkumném problému (Creswell, 1998).

Výzkumným designem kvalitativního výzkumu je **případová studie**, kde se věnuju popisu a rozboru osmi případů. Jedná se o detailní studium jednoho nebo několika případů a je to jeden z možných způsobů, jak porozumět složitým sociálním jevům. (Švaříček a Šedřová, 2010) Z typů případové studie mě zajímá **studie sociálních skupin** a částečně **institute** (Hendl, 2005). V mé diplomové práci se jedná o skupinu, která studovala střední školu v Jedličkově ústavu a zaměřuji se na míru podpory při studiu a tranzici v JÚŠ.

Shrnutí metodologie – výzkumné části uvádím v příloze pod obrázkem č. 1.

Na počátku přípravy výzkumné části diplomové práce jsem byla ihned rozhodnutá pro metodu sběru dat za pomoci rozhovoru. A to zejména z důvodu hloubky a šíři získání velkého množství dat a zodpovězení stejných otázek od menšího počtu bývalých absolventů SŠ JÚ (8). Obávala jsem se kvantitativního zisku dat z důvodu nedostatku kontaktů a nejistoty dostatečného počtu získaných odpovědí. Poté jsem se rozhodla rozhovory doplnit dvěma dotazníkovými šetřeními s otevřenými i uzavřenými otázkami. Dotazník jsem vyhodnotila jako ideální metodou pro doplňující sběr dat, lehkou transparentnost a následnou rychlejší interpretaci výsledků. Cílovou skupinou byli absolventi SŠ JÚ aktuálně pracovně neaktivní a třídní učitelé a asistenti pedagoga.

6.2.1. Rozhovor

Pro sběr dat jsem zvolila metodu **hloubkového polostrukturovaného rozhovoru**, jehož cílem bylo získat detailní a komplexní informace o studovaném jevu. Hloubkový rozhovor je charakterizován jako nestandardizované dotazování, probíhá pomocí několika otevřených otázek a cílem je pochopit jednání událostí a pohledu jiných lidí bez výběru položek v dotazníku. Základem polostrukturovaného rozhovoru je seznam předem připravených otázek a témat (Švaříček a Šedřová, 2010). K připraveným otázkám jsem případně doplňovala další, tzv. navazující otázky tazatele. Velkou výhodou

polostrukturovaného rozhovoru je kombinace strukturovaného a nestrukturovaného rozhovoru, potažmo eliminace jejich nevýhod (Miovský, 2006).

Ukázku hloubkového polostrukturovaného rozhovoru uvádím v příloze pod obrázkem č. 2.

6.2.2. Dotazník

Ve kvantitativním výzkumu se využívá strukturovaný sběr dat pomocí testů, dotazníků nebo pozorování. Výhodou je, že lze data zobecnit na populaci, sběr dat je poměrně rychlý a výsledky jsou relativně nezávislé na výzkumníkovi (Hendl, 2005). Podstatou kvantitativního výzkumu je sledování a měření vztahů mezi jasně definovanými proměnnými (Švaříček a Šed'ová, 2010).

Vzhledem k malému množství odpovědí (12) nelze získaná data zobecňovat na populaci.

6.3. Charakteristika výzkumného souboru

6.3.1. Bývalí studenti SŠ JÚ zaměstnaní

V kvalitativním výzkumu vystupuje osm respondentů, bývalých studentů Jedličkova ústavu, kteří studovali na střední škole různé obory v posledních dvaceti letech. Většinu respondentů jsem přímo oslovila, na jednoho respondenta jsem získala kontakt pomocí metody sněhová koule.

Byly dány dvě podmínky. Zaprvé, aby měli vystudovaný minimálně jeden obor na SŠ JÚ a aby byli aktuálně zaměstnaní. Pořadí respondentů je určeno dle pořadí rozhovorů a jsou pojmenováni dle profese. Z důvodu setkání stejných zaměstnání (3x administrativní pracovník, 2x pokladní) je u těchto pracovních pozic pro odlišení přidána zájmová aktivita dotazovaných (tj. Admin-plavání, Pokladní-atletika, Admin-kultura, Pokladní-lukostřelba, Admin-boccia).

Struktura základních informací respondentů je zachycena v následujících tabulkách a dále jsou popsány medailonky osob.

Tabulka č. 2: Přehled základních informací o absolventech středních škol Jedličkova ústavu z rozhovorů, část I.

	<u>věk</u>	<u>pohlaví</u>	<u>zdravotní postižení</u>	<u>vystudovaný/é obor/y v SŠ JÚ</u>	<u>pozice v práci</u>
Grafik	37	muž	mozková obrna, narušení artikulace	Rodinná škola (2003–05)	grafik v edičním oddělení, trenér v SC JÚ
Admin- plavkyně	30	žena	mozková obrna	Obchodní škola (2011–14); Sociální činnost (2014–18)	pomocná administrativa v o.p.s.
Recepční	39	žena	chondrodysplázie	Švadlena (2000–03); Rodinná škola (2003–05)	recepční v nakladatelství
Prodavač	26	muž	mozková obrna, strabismus	Knihářské práce (2016–19)	prodavač domácích potřeb
Pokladní- atletka	22	žena	rozštěp páteře (meningomyelokéla)	Sociální činnost (2016–20)	pokladní v Ta kavárně
Admin- kultura	31	žena	mozková obrna, strabismus	Praktická škola (2008–11); Šití oděvů (2011–14)	administrativní pracovník v s.r.o.
Pokladní- lukostřelec	24	muž	poškození míchy (Th 2), ztráta sluchu	Sociální činnost (2015–19); Obchodní škola (2019–22)	pokladní v Ta kavárně
Admin- boccia	24	žena	spinální muskulární atrofie I. typu	Sociální činnost (2015–19)	administrativní pracovník v z.ú., copywriter

Doplňk k mozkové obrně: všichni respondenti ve výzkumu mají formu spastickou kvadruparetickou (4), jeden ještě s kombinací dyskinetické.

Tabulka č. 3: Přehled základních informací o absolventech středních škol Jedličkova ústavu z rozhovorů, část II. – doplňující informace

	<u>město, odkud pochází</u>	<u>město, kde bydlí</u>	<u>bydlení</u>	<u>volnočasové aktivity</u>
Grafik	Horní Cerekev	Praha	s partnerkou, magistrátní byt zvláštního určení	paralympijský sportovec – atletika, bývalý boccista, hraje jako DJ
Admin-plavkyně	Havlíčkův Brod	Havlíčkův Brod	s rodiči, vlastní byt	závodní plavání, hipoterapie
Recepční	Košík	Praha	sama, magistrátní byt zvláštního určení	divadlo (hraní i divák), čtení, rodina, přátelé
Prodavač	Benešov	Praha	sám, v JÚ program samostatného bydlení	cestování po Česku, čtení, filmy a seriály, poslech hudby
Pokladní-atletka	Ústí nad Labem	Praha	sama, magistrátní byt bezbariérový	atletika (hody a vrhy – závodně), čas s kamarády, odpočinek
Admin-kultura	České Budějovice	Praha	s partnerem, magistrátní byt bezbariérový	dřív boccia, plavání, zpívání, kultura s partnerem
Pokladní-lukostřelec	Plzeň	Praha	sám, v JÚ program samostatného bydlení	florbal a lukostřelba (pro zábavu), výlety
Admin-boccia	Mníšek pod Brdy	Mníšek pod Brdy	s rodiči, vlastní byt	marketing, studium kurzů, boccia (už napůl rekreačně), sociální sítě, psychologie, čtení

Respondent č. 1: Grafík

Tento muž (37) má vícenásobné postižení (mozkovou obrnu a řečové postižení) a vystudoval obor Rodinnou školu, jeho třída byla posledním ročníkem. Během studia a pobytu na internátě Tapky se začal aktivně věnovat sportu, prvně boccie a pak atletice, při sportovním klubu Jedličkova ústavu (dále jako SC JU). Pak si našel magistrátní byt, prošel si různými zaměstnáními, až díky svoji pílí i trochu štěstí i práci jako grafík na jedné z fakult Univerzity Karlovy. Pravidelně chodí do fitness centra, nepodceňuje přípravu na paralympijské hry v Paříži a pracuje ještě na pozici fitness trenéra v jeho mateřském SC JU. Potýká se navíc s bariérami při komunikaci, ve spojitosti s jeho horší artikulací. Ve volném času se věnuje hudbě jako DJ a rád hraje počítačové hry.

Respondent č. 2: Admin-plavkyně

Dále o něco mladší žena (30) má mozkovou obrnu a v JU vystudovala obory Obchodní školu a Sociální práci, bydlela na internátě. Věnovala se atletice při SC JÚ. I proto se snažila udržet v Praze, našla si bydlení a práci, ale špatné vztahy se spolubydlícími a zrušení bezbariérových spojů domů rozhodly o tom, že se vrátila do rodného Havlíčkova Brodu. V týdnu dojíždí do denního centra do Ledče nad Sázavou. Všimli, že je šikovnějším klientem a nabídli jí pozici administrativního pracovníka. Je zde jako klient i zaměstnanec. Seznámila se zde s přítelem a plánují společné bydlení. Ve volném čase se věnuje závodně plavání a dojíždí na hipoterapii.

Respondent č. 3: Recepční

Tato žena (39) ve výzkumu má chondrodysplázii a vystudovala obory Švadlena a Rodinnou školu, po dobu studia bydlela na internátu Tapky. Po studiu šla hned pracovat, Job club v JÚ jí výrazně pomohl. Už 18 let pracuje na pozici recepční v Nakladatelství. Bylo její prioritou zůstat v Praze, bydlí v bytě od magistrátu. Potýká se s odlišnými bariérami než ostatní respondenti, ve spojitosti s menším vzrůstem. Je bývalou členkou hudební skupiny The Tap Tap (pozn. kapela studentů a absolventů JÚ). Ve volném čase hraje v divadle nebo chodí na divadelní představení, čte, tráví čas s rodinou a přáteli.

Respondent č. 4: Prodavač

Tento muž (26), se souběžným postižením více vadami (mozková obrna a strabismus), vystudoval v Benešově obor Truhlářské práce, pak v JÚŠ Knihařské práce a poté v Klárově ústavu obor Knihař. Vyrůstal v kojeneckém ústavu, žil v dětském domově a při studiu bydlel na internátě, kde se hodně osamostatnil a taky docházel na atletiku. Teď pracuje jako prodavač domácích potřeb. Předtím vystřídal více brigád (např. pracoval v Burger Kingu, v KFC nebo v Penny) a stále hledá ideální pracovní pozici. Bydlí druhým (a posledním) rokem na garsonkách (samostatném bydlení v JÚŠ) a poté se zřejmě nastěhuje k partnerce. Ve volném času rád cestuje po České republice, čte, sleduje filmy a seriály nebo poslouchá hudbu.

Respondent č. 5: Pokladní-atletka

Nejmladší žena (22) ve výzkumu má rozštěp páteře s přerušenu míchou a vystudovala Sociální práci v JU, též pobývala na internátu. Chtěla pokračovat ve studiu, dostala se na Vyšší odbornou školu sociálně právní JAHODOVKA, ale studium až příliš zasahovalo do tréninku. S tréninkovým plánem se shodovala jazyková škola, studium angličtiny. Již při studiu v JÚŠ se začala věnovat sportu (atletika) v SC JÚ. Je to i aktuálně její prioritou a snaží se na sobě pracovat. Minulý rok ji postihla zdravotní komplikace, snaží se získat zpátky svoji formu. Pracuje v Ta kavárně v areálu JÚŠ, na chráněném trhu práce. Po studiu též využívala služby samostatné bydlení v JÚŠ a poté se akorát přestěhovala do bytu od magistrátu. Ve volném čase posiluje, tráví čas s kamarády nebo odpočívá.

Respondent č. 6: Admin-kultura

Tato žena (31) má vícenásobné postižení (mozková obrna a strabismus) a vystudovala obory Praktická škola a Šití oděvů. Též při studiu využila možnosti internátu, byla to pro ni velká životní změna a hodně se osamostatnila. Poté bydlela na samostatném bydlení v JÚŠ, ale pak se musela vrátit domů, než ji jí s partnerem vyšel magistrátní byt v Praze. Po práci v Ta kavárně je aktuálně administrativní pracovník na chráněném trhu práce. Dřív se věnovala sportu boccia, jinak ráda plave, zpívá a chodí s přítelem za kulturou.

Respondent č. 7: Pokladní-lukostřelec

Nejmłodší muž (24) ve výzkumu, se souběžným postižením více vadami (narušená mých a sluchové postižení), vystudoval Sociální práci a poté Obchodní školu. Bydlel na internátu, teď na garsonkách v JÚŠ. Plánuje se vrátit do Plzně a tam zažádat o byt. Pracuje v Ta kavárně v areálu JÚŠ. Hledal práci jinde, ale neúspěšně. Potýká se navíc s bariérami při komunikaci, ve spojitosti s jeho horším sluchem. Rád by se živil sportem a uvědomuje si, že by musel víc trénovat. Ve volném čase se pro zábavu věnuje florbalu a lukostřelbě, rád jezdí na výlety a tráví čas s kamarády.

Respondent č. 8: Admin-boccia

Tato žena (24) se spinální mozkovou atrofií I. typu je nejdéle žijící Češkou s tímto zdravotním postižením. Vystudovala v JÚŠ obor Sociální práci, rodiče ji dováželi z Mníšku pod Brdy. Po dvou letech byla nucena ukončit studium na vyšší odborné škole JABOK, kdy se změnilo vedení a nebyla ochota zajistit bezbariérovost do poslechových místností. Žije s rodinou, studuje online marketingové kurzy, pracuje jako administrativní pracovník v sociálním podniku a píše jako copywriter. Po dlouhých soudních jednání a právních komplikací se začala v červnu roku 2020 léčit Spinrazou, má za sebou čtrnáct dávek. Tento lék výrazně zlepšuje její zdravotní stav. Je pohyblivější, lépe mluví, dýchá a polyká, hýbe prsty, zápěstím či rukama, může sama sedět a je méně unavená. Ve volném čase hraje bocciu (spíš napůl rekreačně), věnuje se sociálním sítím, psychologii a ráda čte.

6.3.2. Bývalá sociální pracovnice v tranzitním programu JÚŠ

Polostrukturovaný rozhovor se uskutečnil formou osobního setkání v únoru 2024. Na základě rozhovorů s osmi absolventy SŠ JÚ jsem vnímala potřebu doplnit si informace o tranzitním programu pro studenty středních škol. Vybrala jsem označení *Tereza z TP* (41), která v posledních letech odešla z JÚŠ, ale pomáhala s realizací tranzitního programu po dobu devíti let. Tímto jí ještě jednou děkuji za strávený čas a poskytnutí cenných informací.

6.3.3. Bývalí studenti SŠ JÚ pracovně neaktivní

Dotazníkové šetření se uskutečnilo pomocí online dotazníkového nástroje Survio. Dotazník se nazýval *Pohled pracovně neaktivních absolventů SŠ JÚ na přechod na trh práce* a měl dvě podmínky. První podmínkou bylo, že respondenti museli vystudovat jakýkoliv obor na střední škole v Jedličkově ústavu a druhou podmínkou bylo, že musí být aktuálně nezaměstnaní. Pro získání odpovědí jsem využila kontaktů z řad svých přátel.

Během března 2024 dotazník vyplnilo dvanáct osob. Respondenti nejčastěji ve věku 21-25 let (10) a s mozkovou obrnou (10). Hledají práci na otevřeném i chráněném trhu (5), pouze na otevřeném (3) nebo nehledají teď práci (4). Vystudované obory v JÚŠ jsou Sociální činnost (6), Obchodní škola (4), Keramické práce (3), Praktická škola (2) a Šití oděvů (1). Hledají tyto pracovní pozice: pracovník v sociálních službách (2), v mateřské škole (2) a dále v bankovníctví/účetnictví, pozici lektora vzdělávacích kurzů, v rozhlase/v rádiu, v chráněné dílně, v gastronomii.

6.3.4. Třídní učitelé a asistenti pedagoga SŠ JÚ

Dotazníkové šetření se též uskutečnilo pomocí inline dotazníkového nástroje Survio. Dotazník se nazýval *Pohled třídních učitelů nebo asistentů pedagoga (ze SŠ JÚ) na přechod absolventů SŠ JÚ na trh práce*. Jedinými podmínkami bylo, aby dotazník vyplnili třídní učitelé oborů vyučující na SŠ JÚ a asistenti pedagoga působící na SŠ JÚ. Tímto děkuji zástupkyni za střední školy JÚŠ za pomoc s transparentí dotazníku k cílovým osobám.

Po dobu třech týdnů, na přelomu března a dubna, vyplnilo dotazník též dvanáct osob. Jedná se o devět třídních učitelů a tři asistenty pedagoga. Mají největší zastoupení ve studijních oborech středních škol Praktická škola (5) a Sociální činnost (3), dále Keramická výroba (2), Knihařské práce (1) a Obchodní škola (1). Většina dotazovaných se pohybuje v JÚŠ déle jak 6 let (9x).

6.4. Etické zásady

Respondenti v rozhovorech byli ujištěni, že veškeré informace, které mi poskytnou budou výhradně pro účely diplomové práce. Nikde nebudou uvedeny jejich osobní údaje, podle kterých by mohli být identifikováni. Nahraný rozhovor ani transkripce nebude poskytnuta třetí straně. Pouze anonymní části citované z textu práce budou dostupné online.

Účastníci výzkumu byli ujištěni o dobrovolnosti výzkumu. Při setkání jim bylo vysvětleno téma, cíl a výzkumné otázky diplomové práce. Byl jim vysvětlen jejich podíl na mé práci, včetně nutného podepsání informovaného souhlasu (zejména v případě online rozhovoru)

a možného pozdějšího doplnění informací z mé strany do dvou měsíců od rozhovoru. Rozhovor byl zakončen poděkováním za jejich čas a bylo jim nabídnuto zaslání přepsaného rozhovoru k posledním úpravám dat, s kterými jsem následně pracovala. Někteří účastníci projevíli zájem o zaslání závěrů z kvalitativního výzkumu nebo celé diplomové práce. Vzor informovaného souhlasu příkládám v příloze č. 3.

6.5. Pravdivost a platnost výzkumu

Dokázat validnost kvalitativního výzkumu, tedy jeho pravdivost a platnost, je náročnější proces než u kvantitativního přístupu. Dokládám kritérii důvěryhodnost, přenositelnost a spolehlivosti dat od Švaříčka a Šedřové (2010).

Využila jsem techniku **členské ověřování (member checking)**. Účastníci výzkumu měli příležitost se vyjádřit k přepsaným rozhovorům a dle svého uvážení poupravit dokument, s kterým jsem následně pracovala. Měli zájem o zaslání závěrů výzkumu a výsledky hodnotily jako „zajímavé“.

Před zahájením výzkumu jsem se pečlivě zaměřila na **výběr účastníků výzkumu**. Respondenti ve výzkumu mají bohaté zkušenosti se zkoumaným jevem. Většina z nich se pohybuje na trhu práce déle jak pět let.

V diplomové práci hojně využívám **přímých citací (quotations)**. Cílem bylo čtenářům ukázat specifický jazyk, výjimečné případy nebo překvapivá tvrzení respondentů (Švaříček a Šedřová, 2010). Snažila jsem se vyhnout nadužívání techniky a interpretovat citace z rozhovorů.

Přenositelnost dat dokládám technikou **reflexe subjektivity**. Svůj vhled a přínos do výzkumu, od návrhu přes sběr dat až k analýze a interpretaci dat, popisuji v 6. kapitole.

Za **limity** výzkumného šetření považuji malý výzkumný vzorek, který znemožňuje zobecňovat závěry na populaci anebo do jiného prostředí. Výběr respondentů ve výzkumu byl omezen znalostí kontaktů výzkumníka a nebylo možné zajistit náhodný výběr respondentů. Ku prospěchu by bylo, kdybych se na střední škole v Jedličkově ústavu pohybovala a měla víc kontaktů a znalostí z praxe.

Ve výzkumu je nižší reliabilita, protože metody nejsou standardizované a každý výzkumník může získat trochu jiná výzkumná data. (Švaříček a Šed'ová, 2010). Kritérium podkládám technikou **konzistencí otázek**. Zaměřila jsem se na důkladné studium jejich situace, pokládala stejné otázky všem respondentům a zajímala se, zda otázkám rozumí a jsou tedy dobře položené.

Dále jsem věnovala dostatek času pro **přepis nahrávek rozhovorů**. Pečlivě jsem pracovala s daty a snažila se o zachování co největší autenticity respondentů. V příloze č. 1 přikládám ukázky z rozhovorů.

Snažila jsem se v maximální míře zajistit **konzistenci při kódování**. Vytvořila jsem si kódy dle specifických výzkumných otázek. Více o technice kódování ve výzkumu píší v kapitole 6.7 Způsob zpracování dat.

6.6. Průběh sběru dat

Pro dohodnutí termínů rozhovorů s respondenty byla využita komunikace s respondenty přes Messenger. Sběr dat probíhal od března 2023 do května 2023. S šesti respondenty jsme využili možnosti videohovoru a dvakrát se uskutečnil rozhovor formou osobního setkání. Rozhovory trvaly 40–50 min a byly nahrávány na mobilní telefon. Respondenti byli ujisti o anonymitě a ochraně osobních údajů, dobrovolnosti výzkumu a bylo jim předem vysvětleno, co jejich podíl na diplomové práci obnáší.

Polostrukturovaný rozhovor s bývalou sociální pracovnící v tranzitním programu (*Tereza z TP*) proběhl v únoru roku 2024 formou setkání.

První dotazníkové šetření bylo spuštěno v březnu roku 2024 a probíhalo pomocí online dotazníkového nástroje Survio po dobu třech týdnů.

Druhé dotazníkové šetření probíhalo na přelomu března a dubna roku 2024, též pomocí online nástroje Survio po dobu třech týdnů. Od kolegyně asistentky pedagoga jsem získala kontakt na paní ze střední školy JÚŠ, která mailovou korespondencí rozeslala dotazníky třídním učitelům a asistentům pedagoga působící v SŠ JÚ. Tímto ji ještě jednou děkuji za pomoc.

Časovou osu výzkumu uvádím v příloze pod obrázkem č. 3.

6.7. Způsob zpracování dat

Pro **uchování a organizaci dat** z uskutečněných rozhovorů jsem zvolila metodu doslovné transkripce pro autentičnost odpovědí respondentů. Pro přepis jsem zvolila textový editor Dokument Microsoft Word. Po pečlivém přepsání všech osmi rozhovorů jsem zkoumala získaná data, abych si ověřila, že mám k daným tazatelským otázkám příslušné odpovědi a jsem schopna specifické výzkumné otázky zodpovědět. Pokud tomu tak z nějakého důvodu nebylo, zpětně jsem se doptávala respondentů.

Dále jsem zvolila **metodu otevřeného kódování**. Dle Hendla (2005) nám pomáhá k tématům přiřadit kódy a díky nim se v obsahu tématu lépe orientovat. Pro kontrolu správného umístění kódů jsem použila techniku tužka-papír. Postup dokládám v příloze (Obrázek č. 4: Ukázka kódování rozhovorů technikou tužka-papír).

Stanovila jsem si tyto kategorie:

- Základní informace
 - věk
 - zdravotní postižení
 - studovaný obor/obory v SŠ JÚ
 - nejvyšší dosažené vzdělání
 - pozice v práci
 - otevřený/chráněný trh práce
 - město
 - bydlení
 - volnočasové aktivity

- 1) Studium
 - a. přínos studia
 - b. nedostatky studia
 - c. využití tranzitního programu
 - d. příprava studia na aktuální práci
- 2) Tranzice
 - a. shrnutí doby od studia po současnost
 - b. proces hledání práce
 - c. míra pomoci při hledání práce
 - d. aktivní občanství
- 3) Práce
 - a. subjektivní vnímání pozice
 - b. význam práce
 - c. vize do budoucna
 - d. ideální pracovní pozice
 - e. názor na kapacitu pracovních míst na otevřeném trhu práce
 - f. názor na uplatnitelnost absolventů na trhu práce
- 4) Bariéry a podpora
 - a. bariéry v každodenním životě
 - b. bariéry v práci
 - c. názor na bariéry od zaměstnavatelů
 - d. podpora v okolí
 - e. využití sociálních služeb
 - f. názor na podporu od státu
- Doporučení
 - rada pro čerstvé absolventy SŠ JU při přechodu na trh práce
 - rada pro zaměstnavatele, jejichž zaměstnancem je osoba s tělesným a kombinovaným postižením

V rámci **analýzy a interpretaci** dat jsem vyhodnocovala odpovědi osmi respondentů postupně dle daných tazatelských otázek. Pro vizualizaci obsahu odpovědí jsem si pomáhala technikou tužka-papír. Postup dokládám v příloze (Obrázek č. 5: Ukázka analýza a interpretace dat tazatelských otázek z rozhovorů).

Poté jsem pokračovala analytickou technikou **vyložení karet** (Hendl, 2005). Vzala jsem si kategorii (jedna tazatelská otázka) a shrnula odpovědi všech respondentů (tj. jeden kód). Následně jsem dle kategorií uspořádala celý text a připravila si podklad na zodpovězení výzkumných otázek v kapitole 8. Interpretace výsledků výzkumu.

7. Realizace výzkumu

7.1. Rozhovor s absolventy SŠ JÚ

Postupně popíšu a zodpovím, jak mých osm respondentů odpovědělo na otázky v rozhovorech. Pro ucelenost a přehlednost uvádím v rámci čtyř dílčích výzkumných otázek, jejichž obsahem je: 1) studium, 2) tranzice, 3) práce a 4) bariéry a podpora.

V příloze č. 1 uvádím vybrané části rozhovorů u šesti respondentů a zároveň seznam položených otázek. Seznam doporučení pro absolventy a zaměstnavatele, které vzešlo z rozhovorů, jsou součástí přílohy č. 4.

1) Jak absolventi studium na střední škole Jedličkova ústavu zpětně reflektují?

Přínos studia

Nejvíce se u opakovala odpověď, že se respondenti naučili spoustu nových poznatků a zkušeností. Dle svých oborů konkrétně „všeobecný rozhled“, „preciznost a dovednost v oboru“, „zajímavosti“ nebo pochopení sociálního systému a sociálních dávek.

Dále se opakovalo osamostatnění se v souvislosti s pobytem na intru a získání sebevědomí („dokáží o sebe postarat“). Taky nová přátelství, dobří kamarádi nebo zážitky. Nebo pestrost a účelnost praxí.

Studium v JU hodnotí velmi pozitivně: „*A co se týče globálu, tak rozhodně hezkých pět let života v Jedličkově ústavu a přátel.*“

Nedostatky studia

Polovina respondentů byla zcela spokojena se svým studiem.

Ostatní by zpětně uvítali mít víc praktických dovedností na počítači. Konkrétně „vychytávky“, práce s přídatnými systémy či pomůckami nebo být seznámeni s grafickými programy. Dále některá studijní témata byla pro ně méně zajímavá až zbytečná a praxe nebyly kvalitně zajištěné (bariérové prostředí, bez vedení na pracovišti, jejich nezajištěnost – resp. nutnost zajistit si sami). Uvítali by, kdyby se JÚ více zaměřil na podporu absolventů, kteří po studiu chtějí pracovat: „*Kdybychom třeba měli možnost, že bychom vyšli ze studia Jedličkárny a Jedličkárna by měla někoho, nějakou sprátenou organizaci, kam by mohli*

jít absolventi, že by to bylo super, ale nic takovýho není. ... Abys vyšel a rovnou šel pracovat, to ne no.“ Resp. by uvítali, kdyby JÚ měl seznam s nabídkami vhodných zaměstnaní.

Využití tranzitního programu

Všichni respondenti uvedli, že o tranzitním programu na škole věděli anebo se s ním setkali. Opakovalo se, že jim program pomohl s přípravou a hledáním práce nebo s hledáním bydlení. Dále jim byl program nápomocen se zajištěním průkazky ZTP, mapování bezbariérových tras nebo získání dalších dovedností v oblasti počítačové gramotnosti. Pouze jedné osobě pomohl s úspěšným přechodem na trh práce, a to navíc konkrétně Job club.

Admin-plavkyně pomohl spíše nárazově a vnímala to jako krátkodobou podporu. Pokladní-lukostřelba se jako jediný nesetkal s tímto pojmem, ale z ostatních jeho odpovědi vyplývá, že mu někdo poskytl obdobnou podporu. Admin-boccia o něm věděla, ale pro ni nebyl zcela určený, protože dojížděla z domova.

Příprava studia na aktuální práci

Odpovědi jsou spíše negativní. Více jak polovinu respondentů (5/8) jejich studium v JU nepřipravilo na aktuální práci z různých důvodů. Studium nemělo grafickou část, spíše získal pracovních dovedností až v práci nebo se věnují práci v úplně jiném odvětví. Může se absolvent dostat „do patové situace“, pokud ve vystudovaném oboru JÚŠ nenajde uplatnění, protože nemá dostatek praxe: *„Jenže jak si tu praxi pak máš nadělat, když ti tu šanci ani nedají. To je pak těžký. Ale to je bohužel dnes běžný.“*

Ostatním třem absolventům studium pomohlo s procesem hledání práce, psaní životopisu nebo motivačního dopisu, včetně chování na pohovorech. Dále znalosti a dovednosti na počítači nebo všeobecný přehled.

2) Jak proběhl jejich přechod ze studia do světa práce?

Shrnutí doby od studia po současnost

Grafik: Nepracoval 2 roky po škole. Dával přednost sportu (boccia, atletika), odrazovalo ho cestování (vzdálenosti v Praze) a byl finančně zabezpečen. Přestěhoval se do magistrátního bytu a udělal si řidičský průkaz. Díky tranzitním programu vyzkoušel více zaměstnaní,

udělal si grafický kurz a přes kontakt se dostal na fakultu UK (prvně mezi IT techniky a později do edičního centra). V SC JÚ mu nabídli pozici fitness trenéra.

Admin-plavkyně: Bývalá vychovatelka v JÚ jí nabídla práci pomocné administrativy v denním centru v Praze, ale záhy byla vnějšími okolnostmi nucena se vrátit zpátky do svého rodného města (spolubydlící, bariérové vlakové spoje domů). V Havlíčkově Brodě byla s hledáním práce vždy neúspěšná. Až v denním centru v Ledči nad Sázavou si všimli, že je šikovnější klient a nabídli jí pracovní pozici v administrativě.

Recepční: Dva týdny po ukončení studia šla hned pracovat, díky Job clubu a štěstí byl přechod rychlý. Chtěla zůstat v Praze, musela si tedy zajistit vyšší příjmy. Přestěhovala se do magistrátního bytu, chtěla pracovat.

Prodavač: Už při studiu v JU si vyzkoušel několik brigád, pak pokračoval ve studiu v Klárově ústavě. Poté se přestěhoval z dětského domova do garsonky v JU a v září si našel práci prodavače v Burger Kingu na hlavní pracovní poměr. Záhy zjistil, že je to pro něj z časových důvodů nevyhovující a nastoupil jako prodavač domácích potřeb.

Pokladní-atletka: Snažila se o studium Sociální práce ve vyšší sociální škole Jahodovka, ale nakonec přednost dala atletice. S tréninkem se shodovalo studium jazykové školy, konkrétně angličtiny (praktické využití na závodech). I díky kontaktům začala pracovat v Ta kavárně v areálu JÚŠ a současně se z garsonky přestěhovala do magistrátního bytu v Praze.

Admin-kultura: Po studiu v JÚ šla hned do Ta kavárny a bydlela na garsonce. Pozdě ale podala žádost na bezbariérový byt a musela se na dva roky vrátit do Českých Budějovic. Pak si na chráněném trhu práce v blízkosti místa bydliště v Praze našla pozici administrativního pracovníka.

Pokladní-lukostřelec: Půl roku po studiu v JÚ hledal práci a bez úspěchu. Měli plný stav zaměstnanců nebo se jim tam „úplně nehodil“. Našel inzerát na Ta kavárnu, kde ho přijali. Má v plánu se vrátit zpátky do rodné Plzně, kde požádat o magistrátní byt.

Admin-boccia: Po studiu v JU si dala rok pauzu, protože jí nevyšlo vysokoškolské studium na Metropolitní univerzitě, zahájila léčbu Spinrazou a potřebovala si odpočinout. Poté jí díky dřívějším kontaktům nabídli práci administrativního pracovníka a zároveň studovala

Sociální práci na vyšší odborné škole JABOK, kterou ale z důvodu nového vedení a bariérového přístupu do tříd ve třetím ročníku nedokončila. Krátce poté začala pracovat jako copywriter, pomáhá s psaním článků na sociálních sítích. Průběžně studuje online kurzy v oblasti marketingu.

Proces hledání práce

Polovina respondentů uvedla, že období hledání práce pro ně bylo bez výrazných problémů. Uváděli, že si to období přechodu nijak zvlášť neuvědomovali, sehnali práci tzv. na první dobrou, měli kontakt, na koho se obrátit nebo si je práce sama našla.

Ostatní zmiňovali, co jim při hledání práce činilo potíže. Jeden si musel dodělat grafický kurz, který byl pro něj těžký, ale důležitý, aby měl co nabídnout. Další vnímá limitující možnosti povolání kvůli jeho nedoslýchavosti a kompenzací sluchadlem. Pro dva respondenty bylo toto období stresující: „...protože člověk neví, jestli něco najde a jestli najde něco, co ho bude bavit, že jo. Nic moc. Bylo to náročnější, když víš, že tu práci najdeš, ale pak že tam třeba nevydržíš, že tě tam pak nechtěj, prostě jenom dočasně a pak jedeš znova to kolečko hledání.“ Jedna osoba zažívala až depresivní stavy, protože hledala práci a zároveň bydlení a nechtěla se vrátit k rodičům.

Míra pomoci při hledání práce

Někteří (3/8) věděli, co chtěli dělat, kde pracovat, koho kontaktovat nebo se tak dlouho snažili najít práci, až byli úspěšní. Jiné si firma našla sama. Resp. dostali pracovní nabídku díky předchozím kontaktům (mateřská škola) nebo aktuální spolupráci (denní centrum). Další získali práci za pomoci bývalé kamarádky a jejích kontaktů, pomohl svými službami Job club nebo Asistence, o.p.s.

Tři respondenti by byli zpětně rádi, kdyby jim s hledáním práce někdo pomohl. Konkrétně by jim přišlo vhod, kdyby věděli, kde práci hledat nebo na koho se obrátit. Byli by rádi za seznam firem nebo organizací, které nabízí práci osobám s tělesným a kombinovaným postižením.

Aktivní občanství

Respondenti se shodují, že ve svém okolí mají přátele a mají skvělou komunitu. Jeden bývalý student doplňuje, že po nastěhování do magistrátního bytu v okolí nikoho

neznal, ale časem našel správné lidi a teď už se cítí být aktivním občanem. Nebo jiný respondent dodává: „*Tak, v okolí přátele nemám, protože se víceméně chodím domů jenom vyspat, protože chodím ráno do práce a večer se vracím, takže tam moc času nejsem. ... Ale jinak mám po Praze spoustu přátel, různě posety.*“ Ostatní uváděli, že vnímají kolem sebe podporu anebo znají své sousedy apod.

3) Jak vnímají svoji aktuální pracovní situaci a příležitosti na trhu práce?

Subjektivní vnímání pozice

Většina (7/8) je spokojená. Někteří velmi nebo je práce doslova „baví“. Zaměstnavatelé vychází vstříc s jejich plány a mají vyjasněná svoje očekávání. Cestování po Praze ulehčuje doprava autem. Někteří práci vnímají spíše jako dočasnou pozici, jiní by vydrželi co nejdéle.

Admin-kultura prožívá náročnější období ve své práci. Práce je bezbariérová, kousek od jejího bydliště, ale nebaví ji náplň práce, kolektiv ji neuspokojuje, práce ji celkově nenaplnuje. Přemýšlí, že dá výpověď a bude si opět hledat práci.

Význam práce

Nejčastěji se opakovala odpověď získávání vlastních peněz a být v kolektivu, tedy finanční a sociální stránka.

Dále je pro někoho důležitý pocit nějakého uplatnění ve společnosti a prospěšnost státu. Mít možnost zaměstnání se, moct vykonávat pracovní činnost, být začlenění do procesu a následně lepší pocit ze sebe sama.

Dále vzájemné předávání zkušeností: „... *aspoň se i ti ostatní lidi můžou od nás něčemu přiučit a vlastně zjistí, že to je běžná normální věc, že se nás nemusí bát nebo štítit nebo tak.*“ Jsou rádi, když mohou něčím svým přispět do chodu organizace anebo něco předat lidem ve svém okolí. Grafík doplňuje: „*Lidi se učí se mnou komunikovat, já s nimi, je to takové vzájemné.*“ Být zaměstnání na trhu práce vnímají jako prostor pro vzájemné poznávání a učení se, jak k sobě přistupovat a bořit předsudky a nevhodné přístupy.

Benefitem vnímají získávání nových zkušeností, informací a kontaktů. Setkávají se s novou komunitou a prohlubují vztahy a na druhé straně neztrácí pracovní dovednosti.

Práce pro ně znamená strukturu dne a pravidelný režim, je to součástí procesu osamostatňování se (tj. být méně závislý) a dává jim to pocit důležitosti (tj. začínají žít dospělý život, nemusí žít u rodičů apod).

Vize do budoucna

Tři respondenti by se chtěli „posunout dál“ na své aktuální pracovní pozici. Kvůli obavě z jednotvárnosti práce, získání dalších zkušeností v jiném odvětví (z pokladní v kavárně do oblasti poradenství) nebo najít práci víc kreativní a s vyššími příjmy, i kvůli placení sociálních služeb.

Čtyři respondenti jsou spokojeni se svojí prací a chtěli by zůstat. Konkrétně „vydržet co nejdéle“ a zůstat na stejné pracovní pozici (pouze v jiném prostředí; obava z neprodloužení pracovní smlouvy).

Jedna osoba uvažuje o podání výpovědi a trápí ji nejistota ohledně svojí blízké budoucnosti.

Ideální pracovní pozice

Někteří (3) by se chtěli věnovat tomu odvětví, které studovali v JU. Jedná se o obory Sociální činnost (sociální pracovník v denním centru nebo poradenský pracovník v oblasti příspěvků) a Knihařské práce (prodavač v knihkupectví).

Jeden bývalý student by se chtěl živit sportem a uvědomuje si, že by musel více trénovat (lukostřelba). Další by chtěl dělat to, co ho baví, konkrétně od sportu po grafiku. Další dotazující by ráda pracovala na vrátnici nebo prodávala lístky v kině na pár hodin. Jedna osoba by se ráda víc věnovala marketingu, konkrétně správě sociálních sítí a band marketingu, tj. podílet se na vytváření obrazu značky.

Pouze jedna osoba uvedla, že je spokojená na aktuální pracovní pozici a nemá jiné pracovní vyhlídky.

Názor na kapacitu pracovních míst na otevřeném trhu práce

Shodují se názory, že je množství pracovních míst je „bídňá“, „o něco menší“, „nedostatečná“, je „méně možností“, „málo míst zejména pro vozíčkáře“, že se jedná o „méně atraktivní místa“ nebo že kapacita na otevřeném trhu „není pro nás“.

Zmiňovány jsou předsudky ve společnosti. Např. určitá předurčenost pracovních pozic pro osoby na invalidním vozíku: „...*společnost ještě nepochopila to, že kdokoliv má čtyři kolečka, neznamená to, že musí zadávat data do tabulek. Tyhle vyšší funkce jako manažer nějaký firmy, ředitel nějaký společnosti může být přece pod čtyřmi kolami.*“ Nebo stigma, že osoba na invalidním vozíku je vždy mentálně postižená zvlášť, pokud má vadu řeči. Tyto a jiné předsudky jsou pro ně další překážkou a určitým břemenem dokazovat a „bojovat“, že si jsou všichni rovni.

Bylo by vhodné se zamyslet na množství ideálních pracovních pozic: „... *kde by ty místa mohly být, nejsou a kde ty místa jsou zbytečné, tak jich je zbytečně moc.*“ Aby si mohli vybírat a nemuseli přistupovat na pozice, na které de facto nemohou nikoho sehnat (např. noční směny na lince pro seniory).

Bariérou může být neuzpůsobené pracoviště a nedopracovanost systému. Vady se řeší za pochodu, i když se myslelo, že je všechno připravené. Mimo jiné příčinu přisuzují nedostatku znalostí zaměstnavatelů, jak přizpůsobit pracoviště. Další překážkou může být požadavek ovládat cizí jazyk nebo nekvalitně napsaný životopis, který zbytečně odradí od schůzky. Jsou zmíněny neziskové organizace, na které se mohou osoby s tělesným a kombinovaným postižením hledající práci obrátit, např. Fosa nebo Rytmus.

Názor na uplatnitelnost absolventů na trhu práce

Pokud absolventi chtějí pracovat, tak si najdou práci. Šanci mají všichni, jen u lidí s postižením jsou nižší (vzhledem k závažnosti postižení nebo zdravotnímu stavu).

Obecně je těžké vyjít ze školy a hned pracovat. Nebo najít uplatnění v tom oboru, který v JÚ vystudoval. „*Lidi s postižením studují školu, kterou nakonec studovat ani nemusí, jelikož ta práce pro ně není vypsaná. Nebo ten zaměstnavatel si myslí, že člověk s hendikepem není hoden ji dělat.*“ I proto je vhodné zezáátku zkusit pracovat „u známého“ nebo přes kontakty, jinak to je „o štěstí“.

Jedna osoba je toho názoru, že mají větší šanci na chráněném trhu práce, protože to je jednodušší. Často se poté uplatní konkrétně v call centrech nebo v administrativě. I proto, že hledání práce je ovlivněné požadovaným dosaženým stupněm vzdělání (minimálně maturita), znalostí anglického jazyka a bariérové pracovního prostředí.

Pomohla by větší informovanost zaměstnavatelů o výhodách, které by jim mohlo zaměstnání lidí s postižením přinést.

4) Jaké bariéry jim znemožňují seberealizaci a jaké podpory se jim z okolí dostává?

Bariéry v každodenním životě

Jedná se o základní bariérovost v městech, jako jsou schody, resp. vysoký obrubník a nedostatek nájezdů. S tím související problémy při cestování. Dále předsudky intaktní společnosti při komunikaci s lidmi s postižením. Také oblékání, resp. obléct se sama a zvlášť v období menstruačního cyklu, motorika – zvláštní chůze, přesun z postele na vozík (zvlášť ráno), nemožnost čerpat osobní asistenci (s péčí spojeny zdravotnické úkony) nebo ve výtahu vysoko umístěná tlačítka (výš jak jeden metr).

Bariéry v práci

Aktuálně se s žádnou překážkou nepotýkají v práci.

Názor na bariéry od zaměstnavatelů

Nejčastěji se objevovala odpověď (4/8) neznalost možností člověka s postižením (co může a co už nezvládá vykonávat), nedostatek zkušeností a nevzdělanost o samotném postižení. S tím související strach z neznámého anebo že si zaměstnavatelé nedokáží přestavit spolupráci s člověkem s postižením. Jistá nerovnost podmínek (adekvátní plat).

Dále komunikace, která je základem a s tím spojené neuzpůsobenost prostředí a obavy. Např. podle Grafika se zaměstnavatelé obávají, zda ten zaměstnanec práci zvládne, když mu pracovní prostředí přizpůsobí. Jsou možnosti (zkušební doba v místě bydliště), ale základem je komunikace. Umět se zeptat, co osoba s postižením potřebuje k výkonu práce, být „otevření“ novým věcem a hledat možnosti, jak to zařídit k oboustranné spokojenosti.

Podpora v okolí

Všichni respondenti uvedli, že mají za svými zády velkou oporu (rodina, partneři, kamarádi, lidi z práce). Jsou vděční za samostatnost, kterou po dobu studia v JÚŠ nabyli. Ve většině případů (6/8) se chtějí v Praze usadit a nevracet se do rodných domovů

(tj. mimo Prahu). Z důvodů přátel a komunity, která je v JÚ jedinečná, ale také širší možnosti se v Praze seberealizovat.

Využití sociálních služeb

Polovina respondentů nevyužívá žádné sociální služby. Admin-boccia pouze z toho důvodu, že součástí péče o ni jsou zdravotnické úkony (odsávání, ventilátor), které jsou kontraindikací osobní asistence.

Respondenti jsou vděční za možnost podpory samostatného bydlení na Tapkách, dále využívají služeb denního centra nebo Asistence, o.p.s. Služby ně znamenají možnost dočasného podnájmu, příležitost přivýdělku nebo fyzickou pomoc.

Názor na podporu od státu

Některým (3) na denní život přijde dostačující podpora státu a nemůžou si stěžovat. Ostatní jsou jiného názoru.

Mohlo by být víc příležitostí a možností výběru pracovních pozic.

Stát by měl podpořit osvětu u zaměstnavatelů a podílet se na odstraňování bariér ve společnosti a na pracovišti. V opačném případě je zaměstnanec s postižením tím, kdo se musí aktivně snažit ukázat, co je pro něj nepřekonatelná bariéra a jak se může odstranit: *„Ale do té doby, než ten hendikepovaný mu neukáže ten problém, tak ta „zdravá společnost“, v uvozovkách, na to nikdy nepřijde, protože to nikdy nemuseli řešit.“*

Dvě osoby na elektrickém vozíku více vnímají nedostatek finančních prostředků na zaplacení osobní asistence nebo zdravotních služeb. Mají potíže s ufinancováním trávení volného času nebo ani nezaplátí péči o sebe 24/7: *„Takže stejně musím pracovat, ale to bych musela vydělávat třeba 30 tisíc měsíčně. Minimálně 60 tisíc jde jenom na asistenci. To je zase vysoká pálinka, to jen tak někdo nevydělává.“* I proto jsou její rodiče primární pečovatelé, ale uvědomuje si, že situace není udržitelná a obává se budoucnosti.

V současnosti není zařízení, kde by byl propojený sociální systém a zdravotnictví a stát není připravený na péči o osobu těžkým postižením. Pokud nevznikne domov pro ni vhodný, obává se, že bude muset žít v nemocnici nebo ústavním zařízení.

7.2. Rozhovor s bývalou sociální pracovnící v tranzitním programu JÚŠ

Interpretace výsledků z rozhovoru s Terezou z TP, která v JÚŠ devět let pracovala jako sociální pracovníce v tranzitním programu. Pro přehlednost jsem rozhovor po přepsání rozdělila na pět kategorií, v kterých objasním minulost i současnost fungování tranzitního programu v JÚŠ.

Základ o tranzitním programu v JÚŠ

Tranzitní program (dále již jako tranzit nebo TP) v JÚŠ probíhá od roku 1995, kdy vznikla obecně prospěšná společnost Asistence, o.p.s., která jej poskytovala. Měla detašované pracoviště v areálu JÚŠ. Tranzit byl zaměřený hlavně na studenty ze středního oboru Praktická škola a ze začátku byl zaměřený na individuální praxe mimo JÚŠ. Velkým bonusem této spolupráce byly neplacené asistence na praxích.

V TP se hodně pracovalo metodou *plánování zaměřené na člověka*. Být nápomocní ke splnění toho, co chtějí, ale nedělat věci za ně. Častým výstupem z TP byl osobní profil. Tzv. vizitka studenta, co má rád, nemá rád a jak ho podpořit, aby mohl fungovat.

TP probíhal ve spolupráci s rodinou a týmem, který je kolem žáka (vychovatelé, třídní učitel, ergoterapeut, fyzioterapeut apod).

V letech 2012-13 se začala štěpit spolupráce JÚŠ a Asistence, o.p.s. Více se zaměřila pozornost na přechod žáků z devátých tříd ze základní školy na střední (návštěva pracoviště, realizovat se tam, prezentovat před třídou; příprava na přijímačky, výběr vhodné školy). Nebyla poskytována asistence na praxích od Asistence, o.p.s. Snížilo se množství nabídek praxí pro studenty, případně se chodilo individuálně na náhledy na pracoviště.

V roce 2019 se spolupráce rozpojila, TP si zajišťovala JÚŠ. Tereza z TP nezná důvod. Vliv na to mohla mít změna ředitele v Asistenci, o.p.s. anebo odstěhování detašovaného pracoviště z JÚŠ na Žižkov.

Forma spolupráce se studenty JÚŠ

Sociální pracovníce představovaly tranzitní program v končících ročnících SŠ JÚ. Po domluvě s učitelkami si připravily jednou měsíčně ve třídách hodinu, která byla zaměřená na všechny oblasti, kterým se TP věnoval. Poté si se zájemci domluvily individuální

konzultaci a mohli spolu probrat i další témata, která je zajímala nebo o čem se chtěli víc dozvědět. Např. to mohlo být zaměřené na praxi: „... jako mapování toho, co by chtěli, mapování potřeb, nejdřív oslovování potencionálního zaměstnavatele, pak když to vyšlo, tak plánování, jak se tam dostat, co tam dělat a potom ta samotná realizace.“ Bylo to vždy dobrovolné.

Nabídka služeb tranzitního programu

TP se zaměřoval na oblasti jako jsou bydlení, finance, sociální služby, podpora samostatnosti, sociální dovednosti, orientace v osobních potřebách, další vzdělávání a další školy, volný čas nebo i v tom dalším plánování, co po škole: „Protože vlastně hlavní gro bylo nejenom ty praxe, ale i připravit studenty i na to, co budou chtít dělat po škole a jaký jsou možnosti. Přiblížit jim ten život vlastně po Jedli. Aby nezůstali doma, ale jaký mají možnosti a připravit je na ten svět.“

Dále jezdili se studenty na exkurze do různých sociálních služeb, firem nebo škol. Některé studenty zajímalo spíš další studium než pracovní uplatnění.

S nabídkami služeb TP seznamovali na začátku školního roku studenty i jejich rodiče.

Nabídka služeb Job club

Asistence, o.p.s. poskytovala službu podporované zaměstnávání, v rámci které probíhal Job club. Rozdíl od TP byl v tom, že Job club byl nabízen široké veřejnosti, s tělesným nebo kombinovaným postižením, kteří by měli zájem o službu podporovaného zaměstnávání. Aktuálně jej už nenabízí.

Cílem Job clubu bylo sdílení a vzájemná inspirace ve skupince lidí, kteří hledají zaměstnání a baví se o společných tématech (jak a kde hledat, oslovovat, napsat životopis apod). Poté probíhaly i individuální konzultace, které byly zaměřené na konkrétní zakázku.

Názor na aktuální situaci tranzitního programu v JÚŠ

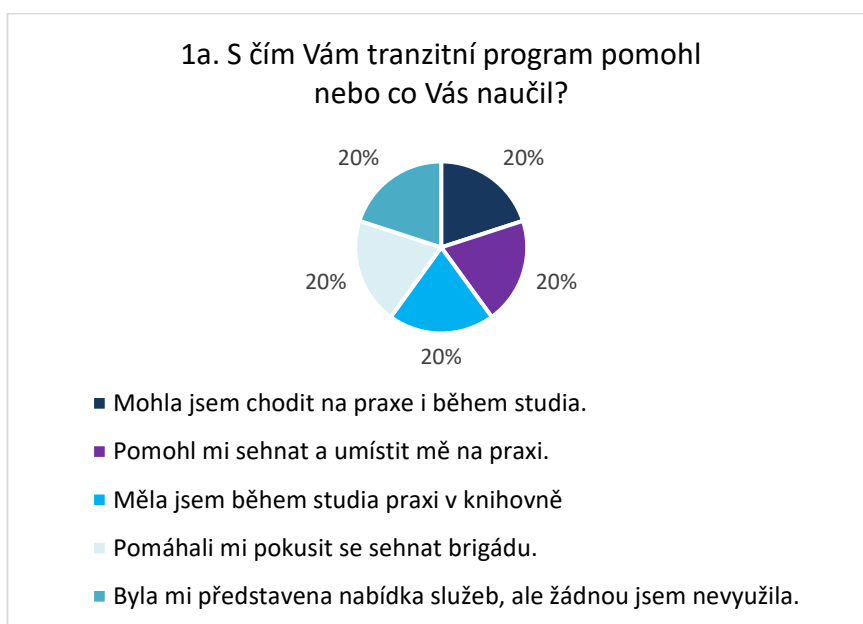
Před nějakou dobou *Tereza z TP* s kolegyní odešly z JÚŠ a doposud jejich místo nikdo nezaujal. Pravděpodobně TP po nich doposud nikdo nepřevzal. V JÚŠ tranzit chybí. Na stránkách JÚŠ je zmíněna kolegyně, která zajišťuje tranzit, ale pro končící ročníky základní školy a ne středních škol.

Dle Terezy z TP je podstatné, aby se tranzitu na SŠ JÚ někdo ujal: „Přijde mi, že fakt má pro ty studenty smysl. I pro ty rodiče, provést je. Protože tím, že my jsme nebyli zaměřeni jenom na to zaměstnávání, ale vlastně komplexně i vyhledávali jsme, co budou dělat po škole, i třeba ty vhodné sociální služby, i mimo Prahu.“ Nebo byl tranzit důležitý kvůli exkurzím na různá pracoviště a uvědomění si, co by obnášelo zde pracovat: „... A že to vypadá různě na různých místech. Určitě to má smysl.“

Tranzit se pravděpodobně snaží zajistit sociální pracovníce nebo vychovatele, ale záleží na každém z nich, jak je „akční“ a je ochoten se v tom angažovat: „Ti rodiče se na ně taky obrací. Jsou hodně v kontaktu s tou rodinou, studenty a kolikrát chtějí pomoci. Takže takhle to převzali trošku.“

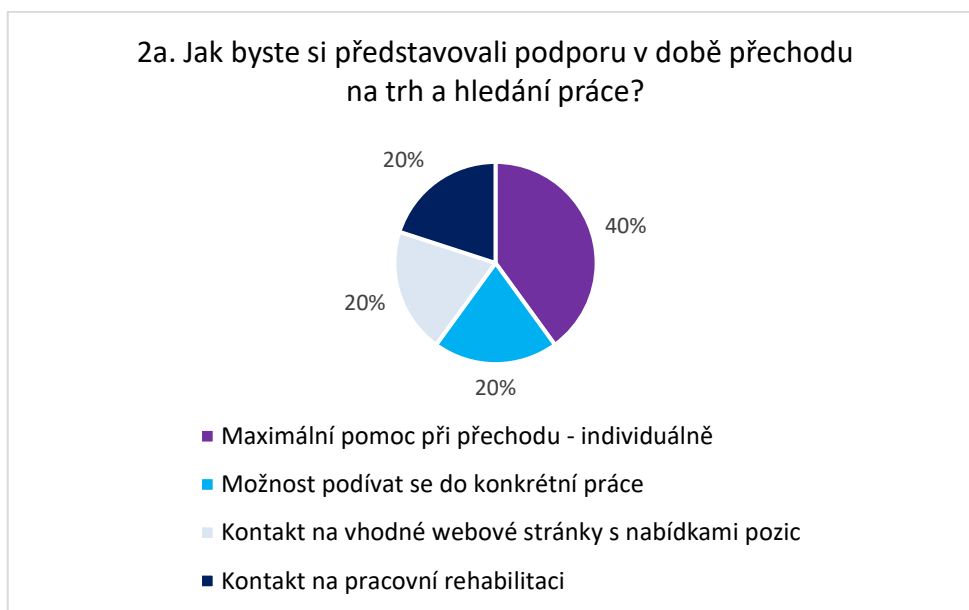
7.3. Dotazník pro aktuálně pracovně neaktivní absolventy SŠ JÚ

V této kapitole uvádím výsledky dotazníkového šetření od dvanácti respondentů.

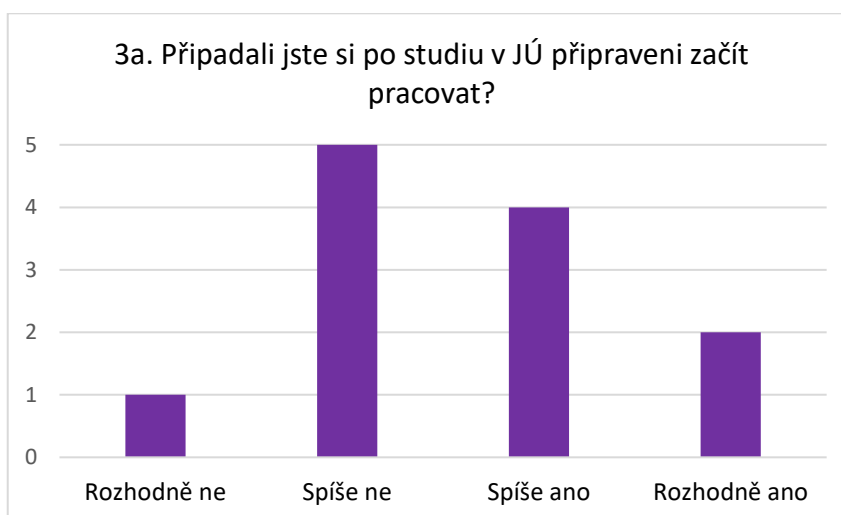
Graf č. 1: Přínos tranzitního programu z pohledu absolventů pracovně neaktivních

Od pěti respondentů, kteří se s tranzitním programem setkali během studia, bylo dále zjištěno, že jim pomohl zejména se zajištěním praxe (3/5), tj. samotný proces hledání a umístění nebo zajištění pestrosti praxe. Další uvedli, že se jim snažili sehnat brigádu nebo jim byla představena nabídka služeb, které, ale shodou okolností, žádné nebylo využito.

Graf č. 2: Žádoucí podpora při tranzici na trh práce z pohledu absolventů pracovně neaktivních

Naopak pět respondentů, kteří se s tranzitním programem během studia nesetkali, by zpětně uvítali zmíněné v grafu č. 2.

Graf č. 3: Názor absolventů pracovně neaktivních na schopnost nástupu do práce hned po studiu v JÚŠ

Polovina dotazovaných by si dokázala představit po studiu pracovat, ale zároveň druhá polovina nikoliv. Druzí zmínění dále uváděli následující důvody: kvůli svému

hendikepu (1), studium vysoké školy (2), nedostatek praxe v oboru, resp. malá kvalifikace (2) anebo tranzitní program teprve v počátcích svého fungování v JÚŠ (1).

4a. Napadá Vás, jak by mohl Jedličkův ústav více pomoci absolventům s přechodem na trh práce?

Být více integrováni
mezi intaktní
společnost.

Dostávat nabídky stáží
i mimo obor studia.

Snažit o spolupráci
s různými firmami.

Pracovat s obavami
studentů na trhu práce.

Mít nabídku seznam
pracovišť pro končící
ročníky nebo tipy na
internetové stránky.

Snaha bourat
předsudky a bariéry
z obou stran.

Zajímat se o nadání a
aktivity studentů.

Myšlenková mapa č. 1: Podpora absolventů s přechodem na trh práce od JÚŠ

Více jak polovina respondentů (7/12) hodnotí, že míra podpory s přechodem na trh práce od JÚŠ byla dostačující. Ostatních pět osob vnímá nedostatky v podpoře studentů v posledních ročnících a byli by zpětně rádi za popsanou podporu v myšlenkové mapě.

5a. Pomohlo by mi, kdyby stál
(doplňte):

Nabízel více vhodných
pracovních pozic.

Zvýšil finanční
podporu.

Bral lidi se ZP
rovnocenně
a bez předsudků.

Upravil podmínky
zaměstnávání
osob se ZP.

Podporoval
zaměstnávání
osob se ZP.

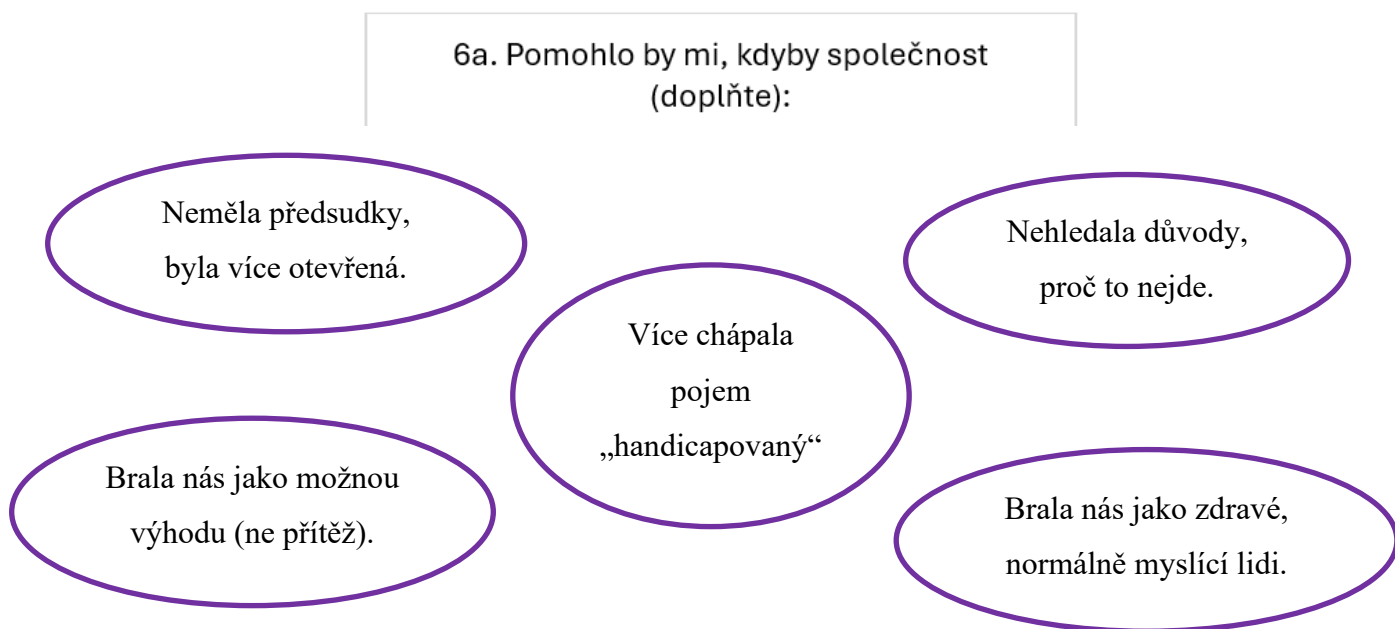
Zlepšil přístupnost
budov.

Myšlenková mapa č. 2: Pohled absolventů pracovně neaktivních na další možnosti podpory státu v otázce zaměstnanosti osob se zdravotním postižením

Respondenti vnímají nedostatečné množství finanční podpory od státu. Např. jedna osoba doplňuje: „*Mi přiznal alespoň částečný invalidní důchod a já nemusela hledání práce až tak hrotit.*“

Dále by byli rádi, kdyby stát více podporoval zaměstnávání osob se zdravotním postižením. Např. kdyby se stát zamyslel nad podmínkami pro zaměstnávání těchto osob, protože: „... *je pro zaměstnavatele jednodušší si spíš zaplatit ty různé odpustky než zaměstnávat a když někdo chce zaměstnávat, tak musí hromadu věcí splnit, který ve své podstatě jsou někdy i zbytečné,*“ nebo se by mohlo jednat o poskytnutí: „... *více dobře finančně přínosných prací pro handicapované*“. Vnímají nedostatek pracovních pozic pro osoby na vozíku a zvláště pro ty, kteří mají nižší intelekt.

Dále jim předsudky ve společnosti ztěžují najít si práci. Pomohlo by jim, kdyby byli zaměstnavatelé otevření ke spolupráci a komunikovali s nimi rovnocenně. V neposlední řadě byla zmíněna přístupnost budov, konkrétně jejich hlavní vstupy.

Myšlenková mapa č. 3: Pohled absolventů pracovně neaktivních na další možnosti podpory od společnosti v otázce zaměstnanosti osob se zdravotním postižením

Respondenti zmiňovali spoustu bariér, které ve společnosti přetrvávají a jim znesnadňují, mimo jiné, hledání práce. Jedná se o jak o obecné předsudky, tak konkrétní, např: „*Neznamená to, že když jsme na vozíku anebo jinak postižení, že nechceme žít jako zdraví lidé. Snažíme se o to, co nejvíc to jde. Jsme normální lidé, akorát s tím rozdílem, že my máme pod sebou kolečka.*“ Pomohlo by jim, kdyby je společnost brala rovnocenně jako ostatní lidi, nebála se zaměstnávat lidi s postižením a snažila se hledat způsoby, jak by to šlo.

7a. Pomohlo by mi, kdyby zaměstnavatelé
(doplňte):

Byli empatičtí.

Byli vstřícnější,
ochotní.

Byli otevření.

Chovali se
k handicapovaným stejně
jako ke zdravým lidem.

V případě nezájmu
odpověděli a „nedělali
mrtvé brouky.

Nebáli se zaměstnávat
lidi s handicapem.

Měli zajištěný
bezbariérový přístup.

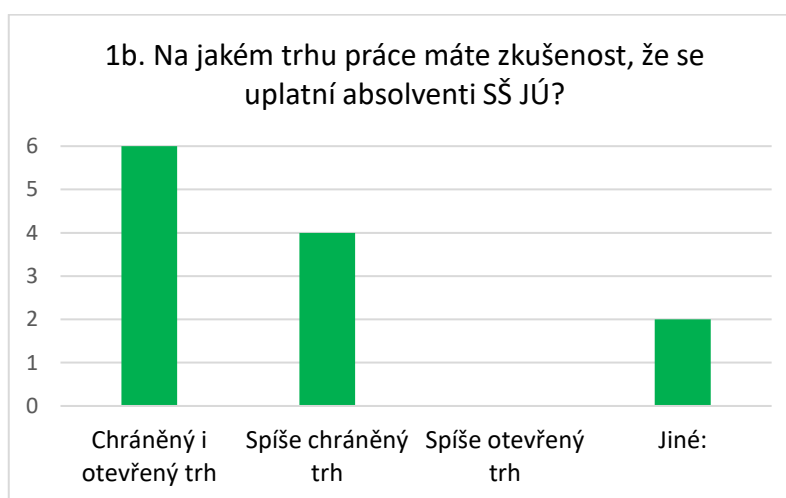
Byli ochotni kupovat
a instalovat do počítače
i speciální programy.

Myšlenková mapa č. 4: Pohled absolventů pracovně neaktivních na další možnosti podpory od zaměstnavatelů v otázce zaměstnanosti osob se zdravotním postižením

Nejčastěji se opakoval požadavek větší míry empatie (4/15), otevřenosti (3/15) a vstřícnosti (2/15). Dále, aby se zaměstnavatelé neobávali ze spolupráce a přistupovali k nim stejně jako k jiným zaměstnancům. S tím související profesionální přístup ke všem uchazečům o práci a ochota přizpůsobovat pracovní prostředí, včetně zajištění bezbariérového přístupu nebo nákupu speciálních programů.

7.4. Dotazník pro třídní učitele a asistenty pedagoga SŠ JÚ

V této kapitole uvádím výsledky dotazníkového šetření od dvanácti respondentů.

Graf č. 4: Názor na pracovní uplatnění absolventů SŠ JÚ z pohledu třídních učitelů a asistentů pedagoga SŠ JÚ

U třídních učitelů a asistentů pedagoga z oborů Sociální činnost, Keramické a Knihařské práce nebo Obchodní škola převažuje názor, že se absolventi SŠ JÚ mohou uplatnit na otevřeném i chráněném trhu práce (6/12). Naopak, že se absolventi uplatní spíše na chráněném trhu práce (4/12), toho názoru jsou pedagogové oboru Praktická škola a možná překvapivě i Sociální činnost. Pod odpovědí „Jiné“ doplnili, že: „Často studenti po PŠ pokračují v dalším studiu,“ nebo se absolventi ze stejného oboru neuplatní na žádném trhu práce.

Vychází ze svých zkušeností s absolventy, kteří se zpětně dělí o své životní zkušenosti a případně odpověď konkrétně doplnili. V oboru Sociální činnost mají zkušenost, že se řada absolventů uplatní na otevřeném trhu práce: „Například aktivizační pracovník v domově pro seniory, v mateřské školce nebo na pozici prodavačka.“ V učňovských

oborech (Keramické a Knihařské práce) jejich uplatnění záleží na zátěži postižení, mívají doporučenou zkrácenou pracovní dobu a dále: „*dnes již všichni potřebují více času, laskavý přístup a respektující prostředí.*“ Zatímco absolventi z oboru Praktická škola se uplatní na chráněném trhu práce, i když někteří mohou shánět toto místo s obtížemi, nebo: „*... zůstávají doma nebo využívají sociálních služeb různého typu. O vůbec nějakém pracovním uplatněním se dá hovořit u absolventů naší PŠ v naprostém minimu případů.*“ Šíře uplatnění absolventů SŠ JÚ je opravdu velká, záleží na studovaném oboru a možnosti daného studenta. Rozdíl určitě je mezi absolventy Praktické školy a u absolventů maturitního oboru.

2b. Jakou máte zkušenost s tranzitním programem?

Respondenti mají pozitivní zkušenost s tranzitním programem. Pouze dvě osoby uvedly, že žádnou.

Tranzitní program dříve v JÚŠ fungoval, ale aktuálně neprobíhá. Někteří zaměstnanci se proto s ním nesetkali. Respondenti jsou toho názoru, že tento program ve škole chybí. Dále doplnili: „*Předchozí zkušenost velmi dobrá. Konzultantky tranzitního programu se věnovaly třídám jak skupinově, tak v individuálních konzultacích šitých na míru žákům. Organizovaly skupinové exkurze do zařízení různého typu, před pár lety i individuální náhledy na různá pracoviště a praxe.*“ Ale ani v oboru Praktická škola neprobíhá poté, co letos odešly dvě konzultantky.

3b. Napadají Vás bariéry, které absolventům brání najít si práci a pracovat a mohly by se ve společnosti odstranit?

Nedostatek sociálních služeb.

Nedostatek pracovních pozic.

Předsudky ve společnosti.

Bariérovost prostředí.

Tlak na výkon.

Málo možností seberealizace.

Malá finanční podpora.

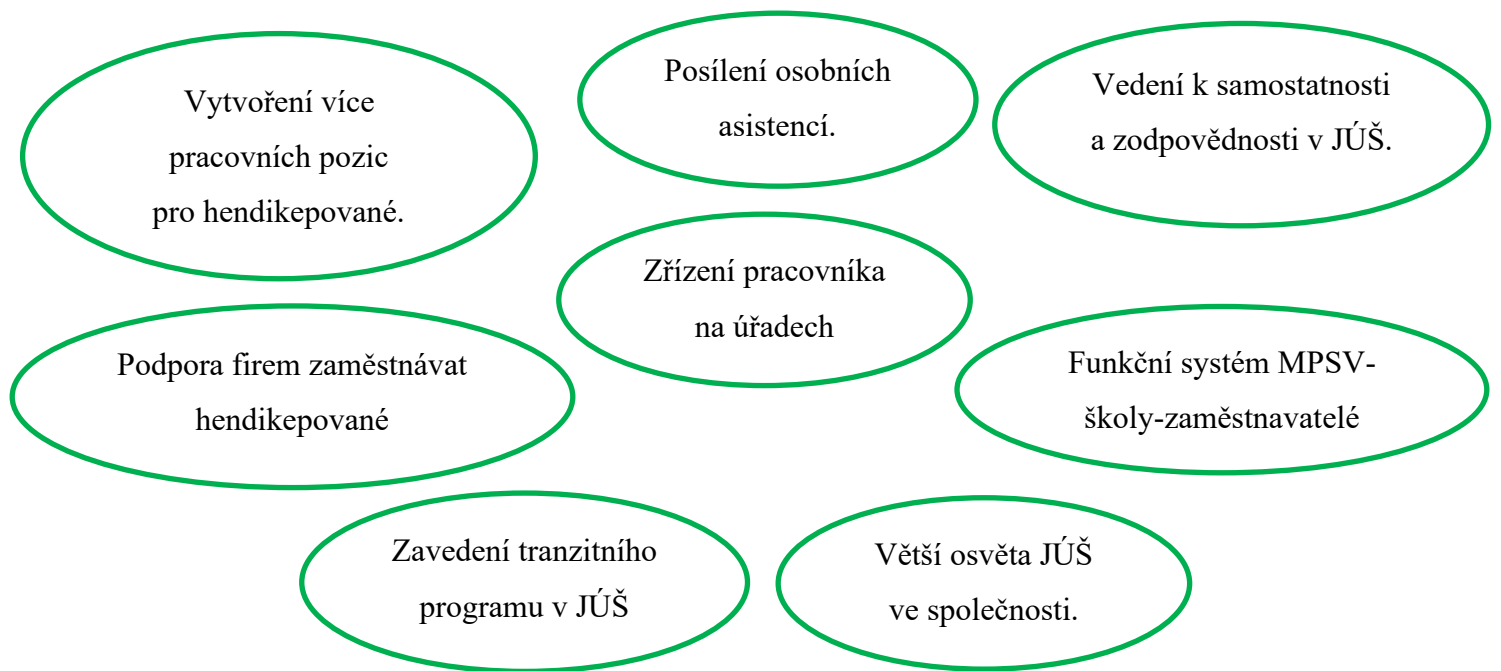
Myšlenková mapa č. 5: Názor třídních učitelů a asistentů pedagoga na bariéry ve společnosti vůči absolventům SŠ JÚ

V dotazníku se u této otázky nejčastěji opakovaly dvě odpovědi. První se týká sociálních služeb, kterých je nedostatečné množství zřizované státem. V souvislosti s tím respondenti vnímají nedostatek osobních asistentů, zvláště u lidí s těžším souběžným postižením více vadami anebo nedostatek sociálních služeb mimo hlavní město Prahu. Dále by bylo vhodné podpořit vznik vhodných pracovních pozic a tím i dostupnost zaměstnání, včetně zkrácených úvazků a míst na chráněném pracovním trhu.

Situaci ztěžují přetrvávající předsudky ve společnosti o lidech s postižením: „... že nejsou ničeho schopní, tělesné postižení rovná se mentální postižení, jen uživatelé sociálních služeb a dávek, kteří okrádají stát o peníze,“ z toho plynoucí strach a obavy z neznámého: „... neví, jak s ním jednat, někteří se bojí, že dané postižení mohou od nich chytit, jako by to byla nějaké přenosná nemoc,“ a je třeba stále usilovat o větší osvětu diagnóz: „... třeba to, že když někdo hůř mluví, neznamená to, že i hůř slyší nebo že je "hloupější"; když se někdo špatně hýbe, mozek mu myslí jako jinému "bez hendikepu". Pomalé tempo neznamená horší nebo nekvalitní práce.“

Ve společnosti přetrvává bariérové prostředí. Řešením není práce z domova, jelikož je pro absolventy stejně důležitý sociální kontakt s prostředím, nýbrž přizpůsobit prostředí lidem s postižením. Po studiu je málo možností se seberealizovat, ať už v různých oblastech: „... chráněné bydlení, sdílené bydlení, chráněná pracoviště, denní a týdenní stacionáře, asistence pracovní a osobní... a ještě omezenější nabídka pro lidi "mezi" (kombinované či ne příliš běžné handicap).“ V situaci nepomáhá absolventům nízká finanční podpora státu a tlak na výkon, který je ve společnosti. Třídní učitel/ka oboru Praktická škola navíc doplňuje: „... většina našich studentů má pomalé či velmi pomalé pracovní tempo a jsou velmi unavitelní.“

4b. Napadá Vás, co by absolventům, kteří si chtějí najít práci, pomohlo? Ať už ze strany státu, společnosti, zaměstnavatelů, Jedličkova ústavu...

Myšlenková mapa č. 6: Návrh třídních učitelů a asistentů pedagoga, jak by mohl stát, společnost, zaměstnavatelé nebo JÚŠ být nápomocni absolventům SŠ JÚ při přechodu na trh práce

Základem přechodu studentů SŠ JÚ na trh práce je dostatek pracovních pozic, ať už na otevřeném nebo chráněném trhu práce. Tři respondenti se shodli, že by bylo třeba vytvořit víc takových pozic pro osoby s postižením, včetně jednodušších manuálních. S tím souvisí názor učitele: „*Třeba ministerstva by mohli mít ve svých řadách víc administrativních pracovníků, "referentů"; aby bylo výhodnější člověka zaměstnat, než třeba nakupovat u chráněných dílen.*“ Dále je třeba podporovat vznik nových chráněných míst (pozn. zejména pro absolventy oboru Praktická škola). Dva respondenti jsou toho názoru, že by absolventům pomohlo posílení osobních asistencí, respektive rozšíření kapacity a zvýšení finančních prostředků. Třídní učitel/ka dodává: „*V Jedličkově ústavu se podle mě pomoc nebo snaha o tuto pomoc v průběhu let snižuje a nemá prioritu.*“

Jedličkův ústav a školy by se mohl zaměřit na vedení studentů k větší samostatnosti, zodpovědnosti za svoje vzdělání a více důvěřovat v jejich znalosti. Dále větší osvětě, např. skrze media nebo pořádání besed a propojovat JÚŠ s ostatními školami nebo (znovu)zavedení tranzitního programu: *„Měly by být – jako například v USA – součástí ŠVP každé speciální školy, a také by je mělo nabízet SPC při vystavování PO pro žáky SŠ. A rozhodně by měl být v JÚŠ.“*

Dále by byli respondenti rádi, kdyby byl zřízen specializovaný pracovník na úřadech práce, který by měl na starosti hledání pracovních pozic pro lidi s postižením nebo kdyby byl jeden funkční propojený systém MPSV – školy – zaměstnavatelé.

8. Interpretace výsledků výzkumu

Cílem diplomové práce bylo zjistit a popsat, co znamená, jak vypadá a co všechno obnáší tranzice absolventů středních škol Jedličkova ústavu na trh práce.

1) Jak absolventi studium na střední škole Jedličkova ústavu zpětně reflektují?

O studium na střední škole v JÚŠ měli respondenti zájem a bylo pro ně studium přínosné (získání nových zkušeností, všeobecný rozhled, příležitost se osamostatnit, navázat nová přátelství, zážitky, pestrost praxí). Někteří by uvítali získat víc praktických dovedností na počítači, mít lépe zajištěné a promyšlené praxe nebo přehodnotit obsah vzdělávání (zejm. průřezová témata).

Nejvíce diskutabilní je tranzitní program (dále jako TP) v JÚŠ. Někteří absolventi ve výzkumu jej využili, některým nebyl nabídnut, někteří ani neznají tento pojem. Nejčastěji pomohl s hledáním práce, brigády nebo bydlení, se zajištěním praxe nebo sociálních dávek, mapování bezbariérových tras nebo získání pokročilé počítačové gramotnosti. Některým naopak „nebyl určen“, byl pouze krátkodobou podporou nebo spíše Job klub pomohl k získání a udržení práce.

Tereza z TP, ale i třídní učitelé, asistenti pedagoga jsou toho názoru, že **TP v JÚŠ výrazně chybí**, aktuální situaci vnímají velmi negativně a byli by rádi, kdyby se této pozice někdo ujal. TP má pro studenty smysl zejména kvůli šíři a komplexnosti poskytovaných služeb. Jedná se o témata od bydlení, financí, sociálních služeb po rozvoj sociálních dovedností, vyplnění volného času anebo plánování, „co po škole“. V letech 1995 až 2012-13 TP probíhal na vysoké úrovni a byl pod vedením Asistence, o.p.s. Ta měla navíc detašované pracoviště v areálu JÚŠ a nabízela také Job club (v rámci služby podporované zaměstnávání i pro širokou veřejnost). Studentům byly v rámci TP nabízeny individuální praxe s placenou asistencí, exkurze do sociálních služeb, firem nebo škol. Spolupracovalo se s rodinou, týmem kolem žáka a zejména u oboru Praktická škola se vypracovával osobní profil studenta. Na začátku školního roku byl tranzit zejména u končících ročníků představen a poté byly nabídnuty dobrovolné individuální konzultace.

Aktuálně TP je zajišťován pro žáky v končících ročnících základních škol, ale již není prostor zajistit jej pro všechny studenty na SŠ JÚ. Spolupráce s Asistencí, o.p.s. se začala

štěpit (2012-13) a v posledních dvou letech z JÚŠ odešly sociální pracovnice, které ho zajišťovaly a zřejmě to po nich nikdo doposud nepřevzal. Tranzit se aktuálně snaží pro studenty SŠ JÚ zajistit de facto všichni zaměstnanci JÚŠ, ale záleží na každém z nich, jak jsou „akční“ a jak jsou ochotni se v tom angažovat. Nejčastěji právě *vychovatelé*, kteří se studenty SŠ JÚ jsou v kontaktu na samostatném bydlení Na Topolce nebo v týdenním stacionáři TAPky.

2) Jak proběhl jejich přechod ze studia do světa práce?

Někteří absolventi v kvalitativním výzkumu dále studovali v Praze jinou střední nebo vyšší odbornou školu, jiní si našli práci hned po studiu v JÚŠ a ostatní si dali „pauzu“ (věnovali se sportu, hledali práci, potřebovali si odpočinout). Často našli práci přes kontakt, tranzitní program, Job club nebo Asistenci, o.p.s., inzerát a výjimkou nebyla vlastní činnost a úsilí. Ostatní by byli rádi za pomoc s hledáním práce.

Pro polovinu z nich bylo období hledání práce rychlé a bez problémů. Ostatní si ještě museli dodělat kurz nebo to pro ně bylo stresující období (obava z dočasné práce, depresivní stavy z neúspěšného hledání a návrat k rodičům) či jejich vícenásobné postižení obecně limituje výběr zaměstnání.

Studium absolventy ne vždy připravilo na jejich aktuální práci. *Zaměstnaní i pracovně neaktivní absolventi* uváděli stejné důvody jako jsou neefektivnost tranzitního programu, nedostatek požadované praxe, zájmu studovat vysokou školu, absence grafické části nebo tíži svého zdravotního postižení. Ostatní, kteří čerpali ze zkušeností ze studia do své práce, jsou vděční za všeobecný přehled, získání základních dovedností na počítači nebo jiných specifických pracovních dovedností.

Podpora při přechodu na trh práce by mohla být následující. Pracovníci JÚŠ by mohli mít připravenou nabídku vhodného zaměstnání (firmy, organizace) pro končící ročníky nebo tipy na internetové stránky – vědět, kde práci hledat anebo na koho se obrátit). Mohla by být zřízena „spřátelená organizace Jedličkárný“, která by pomáhala s hledáním práce.

Absolventi pracovně neaktivní doplňují: uvítali by maximální individuální pomoc, mít příležitost podívat se na pracoviště, vědět o možnosti a mít kontakt na pracovní rehabilitaci, dostávat nabídky stáží i mimo obor studia; být více integrováni mezi intaktní společnost (resp. aby se JÚŠ snažila); snažit se bourat předsudky a bariéry z obou stran; zaměřit se na osvětu u zaměstnavatelů v přístupu k zaměstnancům s tělesným a kombinovaným postižením; pracovat s obavami studentů na trhu práce; snažit se o spolupráci s různými firmami; zajímat se o nadání a aktivity studentů anebo pomoci se zjišťováním silných stránek studentů; pomoci s hledáním práce v oboru (který studuje na VŠ).

Třídní učitelé a asistenti pedagoga jsou názoru, že se mohou absolventi uplatnit **na chráněném i otevřeném trhu práce**. Šíře uplatnění je opravdu velká, ale záleží na studovaném oboru a možnostech daného člověka. Nejčastěji absolventi Praktické školy najdou uplatnění spíše na chráněném trhu práce a shání pracovní místo s obtížemi. Spíš pokračují v dalším studiu, zůstávají doma nebo využívají sociálních služeb různého typu. Naopak tomu je u jediného maturitního oboru Sociální činnost, kde je šance najít práci i na otevřeném trhu. U učňovských oborů (Keramické a Knihařské práce) se vše odvíjí dle jejich individuálních možností a zároveň: „*Dnes již všichni potřebují více času, laskavý přístup a respektující prostředí.*“

Bývalí studenti se dobře cítí v komunitě, kde žijí. Mají v blízkém nebo širším okolí přátele, mimo jiné ze studia v JÚ, a jsou spokojeni, jaký společenský život žijí. Jsou vděční za svoji soběstačnost, kterou při studiu nabyli a chtějí se dál osamostatňovat.

3) Jak vnímají svoji aktuální pracovní situaci a příležitosti na trhu práce?

Většina (7/8) respondentů je aktuálně v práci spokojená. Všechno probíhá bez problémů, vedení jim vychází vstříc nebo rádi do práce chodí a baví je. Vnímají práci jako oboustranně prospěšnou činnost nebo jako produktivně vyplněný čas. Jednoho respondenta práce nenaplnuje, nebaví a přemýšlí o podání výpovědi.

Práce pro respondenty hlavně znamená získávání vlastních peněz a být v kolektivu. Dále prospěšnost společnosti a vzájemné předávání zkušeností, boření předsudků o lidech s postižením, pocit důležitosti z uplatnění ve společnosti, získávání nových

zkušeností a informací, struktura dne a pravidelný režim nebo příležitost pokračovat v osamostatňování se.

Polovina z nich by byla ráda za změnu v životě a získat tak další zkušenosti, najít víc kreativní práci nebo mít vyšší příjmy. Někteří by se v budoucnu rádi věnovali profesionálně sportu, zdokonalovali se v grafice, našli si práci na vrátnici či v kině nebo by se chtěli více věnovat správě sociálních sítí a band marketingu.

Respondenti vnímají **nedostatek pracovních míst na otevřeném trhu práce**. Zejména se jedná o fyzické překážky, neuzpůsobená pracovní místa (nedopracovanost systému), ale také předsudky a stigmata, které jim snižují příležitosti na trhu práce (nevhodný přístup zaměstnavatelů); povinnost „více bojovat“, stále dokazovat „rovnost“ a muset si umět v práci poradit s průběžně vznikajícími překážkami.

Kdo chce pracovat a je odhodlaný práci hledat, tak ji najde. Jen mají osoby s postižením menší šance, je těžké hned po studiu jít pracovat, a navíc najít uplatnění ve studovaném oboru. I proto spíše preferují hledat práci „u známého“ nebo vnímají větší šanci svého uplatnění na chráněném trhu práce.

4) Jaké bariéry jim znemožňují seberealizaci a jaké podpory se jim z okolí dostává?

Mezi bariéry každodenního života řadí architektonické bariéry (schody, vysoký obrubník, nedostatek nájezdů, ve výtahu tlačítka moc vysoko), dále potíže v komunikaci anebo při oblékání, nutnost plánovat cestování, problematické přesuny z postele na vozík nebo nemožnost čerpat osobní asistenci (s péčí spojeny zdravotnické úkony). V práci se aktuálně s žádnou překážkou nepotýkají.

Podle respondentů u zaměstnavatelů, kteří mají zaměstnat osobu s tělesným postižením, může vznikat problém z důvodu neznalosti a nedostatku zkušeností s člověkem s postižením, neefektivní komunikace, neuzpůsobenosti pracovního prostředí nebo nezajištění rovných podmínek.

Některým absolventům přijde **nedostačující podpora státu**. Bylo by vhodné, aby se zaměřil na osvětu u zaměstnavatelů, odstraňování bariér na pracovišti a ve společnosti, zvýšení finančních prostředků (resp. příspěvku na péči), stavbu nových

pobytových zařízení pro dospělé s postižením a dostupnost sociálních služeb a zdravotnického systému. Konkrétní rady a doporučení od absolventů pro studenty JÚŠ a zaměstnavatele jsou součástí přílohy 4.

Vnímají velkou podporu od svých blízkých, ale pouze polovina z nich se cítí být samostatná a taktéž polovina z nich využívá sociální služby (podpora samostatného bydlení, denní centrum, služby Asistence, o.p.s). Ostatní nepotřebují nebo ani nemohou (součástí úkony zdravotní péče).

Dle *třídních učitelů a asistentů pedagoga* jsou ve společnosti následující **bariéry**, které ztěžují absolventům najít si práci a být zaměstnaní: nedostatek sociálních služeb (zvláště mimo hlavní město a konkrétně osobní asistence), nedostatek pracovních pozic (zaměřit se na zkrácené úvazky a místa na chráněném trhu práce), předsudky ve společnosti (mylné představy o osobách s postižením, strach a obavy z neznámého, snažit se o osvětu diagnóz), bariérové prostředí (přizpůsobit pracoviště), málo možností seberealizace (např. rozšířit kapacitu sociálních služeb). Situaci nepomáhá nízká finanční podpora státu a tlak na výkon.

Absolventi pracovně neaktivní by od státu uvítali, kdyby zvýšil finanční podporu, nabízel více vhodných pracovních pozic a více podporoval zaměstnávání osob se zdravotním postižením, bral lidi se zdravotním postižením rovnocenně a bez předsudků, upravil podmínky pro zaměstnávání osob se zdravotním postižením a zlepšil přístupnost budov. Pomohlo by jim, kdyby k nim byla společnost otevřená a brala je jako ostatní lidi („zdravé“, „normálně myslící“), nehledala důvody, proč to nejde (a snažila se hledat způsoby, jak by to šlo) a nebrala je jako přítěž, ale jako možnou výhodu. Pomohlo by jim od zaměstnavatelů, kdyby byli schopni větší míry empatie, otevřenosti a vstřícnosti, zbavili se strachu a obav, byli ochotni přizpůsobit prostředí (bezbariérový přístup, speciální programy), chovali se rovnocenně, a i v případě nezájmu odpovídali na emaily.

Pro usnadnění absolventů najít si práci, by se dle *třídních učitelů a asistentů pedagoga* mělo zaměřit nejvíc pozornosti na vytvoření více vhodných pracovních míst, včetně jednodušších manuálních nebo chráněných míst. Bylo by vhodné podpořit zaměstnavatele v procesu zaměstnávání osob s postižením než využívat jiných alternativ, aby naplnili §81 zákona č. 435/2004 Sb. Dále by situaci pomohlo posílení osobních asistencí

(rozšíření kapacity, zvýšení financí na jejich zaplacení). Jedličkův ústav a školy by měl studenty vést k větší samostatnosti, zodpovědnosti za svoje vzdělání a více důvěřovat v jejich znalosti. Dále zavést tranzitní program a snažit se o osvětu, skrze média nebo pořádání besed a propojovat JÚŠ s ostatními školami. Mohlo by studentům pomoci zřízení pracovníka na úřadě práce, který by měl na starosti hledání pracovních pozic pro lidi s postižením; mít funkční propojený systém MPSV – školy – zaměstnavatelé a poskytovat podporu firmám, které zaměstnávají osoby s postižením.

Absolventi (8) na konci rozhovorů podali konkrétní rady pro zaměstnavatele, jejichž uchazečem nebo zaměstnancem je osoba s tělesným a kombinovaným postižením. Více viz příloha č. 4. Z těchto rad vyplývá následující: aby se zaměstnavatelé chovali rovnocenně a zajišťovali stejné podmínky; aby byli otevření, empatičtí, trpěliví; aby dávali nám dávali příležitosti něčím přispět do chodu firmy; aby nám naslouchali a něčím se od nás učili; aby neměli předsudky, nelitovali nás a nebáli se nás; aby si uvědomili, jestli ví, co pracovní pozice pro osoby s tělesným a kombinovaným postižením obnáší a jestli nám jsou pracovní činnosti za stávajících podmínek schopni poskytnout (a pokud ne, jestli vědí, na koho se obrátit a jak pracoviště uzpůsobit); aby se snažili vcítit do uchazeče o zaměstnání a snažili se mu pracovní místo přizpůsobit tak, aby obě strany byly spokojené; aby posílali své kolegy na různé kurzy a školení.

Co by absolventi poradili studentům v posledních ročnících? Podávám krátký výčet, více opět viz příloha 4: aby chtěli pracovat; aby to nevzdávali hned po prvním neúspěchu; aby vytrvalí a neupínali se na jednu věc; aby chtěli zkoušet nové věci; aby využívali kontaktů; aby se nebáli, byli otevření a trpěliví; aby byli ochotni vyzkoušet víc možností, co se jim postupně nabídne a nemyslet si, že to bude hned; aby byli komunikativní a přátelští; aby se nebáli ptát; aby si uvědomili, že samostatnost je nejdůležitější; aby si zkusili tréninkové pracoviště; aby zkusili samostatné bydlení v Jedli; aby měli dostatečné vzdělání a znalosti z oboru a aby se dál vzdělávali; aby uměli pracovat s penězi a umět řešit svoje problémy; aby měli někoho, na koho se můžou obrátit, kdo jim pomůže; aby byli (mentálně) připraveni na práci a rozhodnutí; aby měli dobré dopravní spojení nebo měli zajištěnou osobní asistenci a měli by být vděční za cokoliv, jen „aby nebyli pouze doma“.

Diskuze

Každý člověk je individuální svou osobností a z toho je třeba vycházet. Mají stejné potřeby jako ostatní lidé, jen k jejich naplňování potřebují pomoc druhého člověka nebo poskytnutí kompenzačních pomůcek.

V důsledku postižení hybnosti mají lidé omezenou volbu povolání a profesní orientaci. (Opatřilová a Procházková, 2011) O to důležitější je se snažit o vyrovnávání příležitostí, zpřístupnění práv a kompenzaci možného postižení. Práce má u osob s postižením o něco větší význam než pro intaktní společnost.

Kromě socializace a finanční odměny se bavíme o nastolení denního rytmu, pocitu užitečnosti společnosti, prostoru pro seberealizaci, zvýšení samostatnosti a nezávislosti na druhé osobě. Někteří navíc spíše práci volí dle toho, zda je bude bavit a přinášet jim uspokojení včetně sociálního aspektu, než finanční odměny.

Otázka tedy zní: *Jakými konkrétními kroky ještě víc podpořit u osob s tělesným a kombinovaným postižením přechod na trh práce?*

Na počátku všeho by se měla v jedinci s postižením vybudovat vůle být samostatný a soběstačný. Pečující osoby přílišnou péčí svému dítěti spíše ubližují.

Vzdělávací instituce by měla u studenta postupně podporovat utváření a rozvoj reálného profesního cíle. Volba profesního zaměření by měla odpovídat možnostem žáka nebo studenta, společenským potřebám a reálné situaci na trhu práce. (Slowík, 2016)

Dosažením vyššího stupně vzdělání se zvyšuje šance na uplatnění na trhu práce. Když ale nejsou všechny vysoké školy připraveny se přizpůsobovat vzdělávacím potřebám studentům s tělesným a kombinovaným postižením, je to pro absolventy SŠ JÚ další překážka v cestě ke svému pracovnímu uplatnění.

Absolventi ze SŠ JÚ (8) ve většině případů nenašli práci ve vystudovaném oboru JÚŠ. Otázka zní, jestli jsou vůbec nabízena taková pracovní místa na trhu práce a jestli by nebylo na místě, aby JÚŠ navázala spolupráci s formami, které by tyto pozice nabízely.

Zaměstnavatelé mají zájem o studenty s praxí. Jak ale docílit u studentů více praktických zkušeností, když je zaměstnavatelé nepřijmou ze stejného důvodu?

Je k zamyšlení, zda by nebylo vhodné se více inspirovat v zahraničí a přejmout jejich systémy podpory tranzice, např. v Rakousku. Rozdělit jednotlivé povinnosti do více služeb, které by se rozšířily do povědomí ve společnosti a zakotvily v legislativě. Tj. tranzitní program by byl víc zaměřený na plánování následných kroků dle silných stránek jedince, jiná služba by se věnovala spolupráci se zaměstnavateli (udržovat stávající kontakty se zaměstnavateli a navazovat nové, odbourávat obavy, být zprostředkovatelem) a další služba osvětě veřejnosti. Dohromady by spolupracovali a rozšiřovali síť kvalifikovaných zaměstnanců, přizpůsobených pracovních míst a vzdělaných zaměstnavatelů.

Lidé s postižením, stejně jako všichni ostatní, jsou především lidé s mnoha talenty a sny. Přejít nemusí být chápán jako období nabídky souboru služeb, ale jako období, kdy mohou využít podporu kreativně. Taková podpora musí být plně inkluzivní, zaměřená na komunitu, přesahovat právní úpravy a musí být rozsáhlejší, než pouze přirozená podpora ze strany rodiny a členů komunity. (Abery a kol.: Modernizing Transition [online])

Řešením by mohla být podpora dalších krátkodobých programů tranzice v ČR pod záštitou neziskových organizací a třeba za finanční podpory Evropské unie.

Pomohla by osvěta o programech pracovní rehabilitace nebo kariérním poradenství. Studenti by se o službách, které jim mohou být nápomocní při přechodu, měli včas dozvědět. Např. skupinový program kariérového poradenství může sjednat střední škola. Poskytuje jej úřad práce ve svých Informačních a poradenských střediscích pro volbu a změnu povolání.

Nebylo by dalším dílčím řešením upravit systém kvót (odvod financí do státního rozpočtu ve firmě s více než 25 zaměstnanci)? Nemohly by tyto finance jít zpátky do sociálního systému a podporovat dál znevýhodněné osoby na trhu práce? Někdo aktuální situaci může brát jako urážku. Společnost může uniknout s pokutou a nemusí se snažit podporovat pracovní příležitosti pro osoby se zdravotním postižením.

Málo prostoru je věnováno výhodám, které plynou pro zaměstnavatele zaměstnávající osobu s postižením. Kromě již zmíněného v kapitole 3.3. Zákon o zaměstnanosti se mezi pozitiva začlenění osob s postižením na otevřený trh práce řadí osvěta v přístupu k těmto osobám, obohacení pracovního kolektivu a příležitost proškolení (kurzy). Zaměstnanci

s postiženým bývají vděční za příležitost, jsou pracovití, motivovaní k pracovním činnostem, chtějí získávat nové znalosti a mohou být pozitivním přínosem v kolektivu.

Individuální vize studentů by neměly ustupovat do pozadí toho, co je pro ně k dispozici. Ideální by bylo, kdyby si mladí lidé s postižením mohli z nespočet potenciálních cest vybrat takovou, která nejlépe odráží jejich vizi budoucnosti.

Ve společnosti by neměla být nesamostatnost osob s postižením brána jako normální záležitost. A když najdou práci, nemělo by to být prezentováno jako výjimečná, překvapující událost. (Procházková, 2015)

Uskutečnily se již výzkumy na podobné téma této diplomové práce.

Pártlová (2010) ve stejnojmenném výzkumu zjistila, že studenti posledních ročníků SŠ JÚ mají nereálná očekávání v souvislosti s pracovním uplatněním a mají spíše tendenci pokračovat ve studiu z důvodu oddálení možnosti řešení problémů souvisejících se zaměstnáním.

Zmíněná nereálná očekávání mi potvrzují vlastní zkušenosti. Vnímám tendenci absolventů oboru Sociální činnost se hned ucházet o pozici v sociálních službách, kterou následně často nemohou nalézt. Upřednostňování studia před prací se mi potvrzuje ve výzkumu. Pět respondentů studovalo po sobě více oborů na střední škole a další dvě osoby se pokoušely o studium vysoké školy, avšak byly neúspěšné.

Kölbllová (2008) ve svém výzkumu *Sociální a pracovní integrace mladých lidí s tělesným postižením* zjistila, že možnosti pracovní a sociální integrace jsou uspokojivé především díky podpoře primárních rodin těchto mladých lidí. Mladí lidé s tělesným postižením bydlí spíše s rodiči než samostatně a pracují spíše na otevřeném trhu práce než na chráněném. K jejich integraci do společnosti napomáhají i sociální služby a služby zaměstnanosti, ale jejich nabídka je stále nedostačující.

Tady se výsledky výzkumu mého a Kölbllové rozcházejí. V méj diplomové práci respondenti pracovní aktivní převážně žijí sami (4), až poté s rodiči (2) nebo s partnerem (2). Našli práci na chráněném trhu práce (4), otevřeném (3) anebo současně obojím (1).

Závěr

Úspěšný přechod absolventů středních škol Jedličkova ústavu v Praze na trh práce je jedním ze stěžejních faktorů v rámci jejich budoucí samostatnosti a kvality života. Musí překonávat víc překážek a jsou na ně kladeny stejné nároky jako na intaktní společnost.

Cílem diplomové práce je zodpovědět, co znamená, jak vypadá a co obnáší tranzice absolventů středních škol Jedličkova ústavu do společnosti. Dílčím cílem bylo zjistit, jakou roli zastává v JÚŠ tranzitní program, jakou podporu zpětně vnímají absolventi od JÚŠ, jaké faktory ovlivňují jejich tranzici a jak by mohl stát, společnost, zaměstnavatelé nebo JÚŠ ještě víc podpořit jejich úspěšný přechod.

Tranzice znamená přechod ze vzdělávání do dospělosti. Být úspěšným dospělým znamená být aktivním občanem. Jedná se o plánování a dlouhodobý výhled „co po škole“. Úspěšnost přechodu závisí na několika vnitřních a vnějších faktorech. Každý absolvent si tímto obdobím tranzice individuálně projde a potřebuje jinou míru dopomoci.

Tranzice obnáší hledání práce, bydlení anebo dalšího studia. Souvisí s dalšími proměnnými jako je rodinné zázemí a podpora, vyspělost jedince, komunita přátel, partnerské vztahy, socializace, tíže zdravotního postižení, finanční gramotnost, využití sociálních služeb a služeb zaměstnanosti nebo vyplnění volného času. Jeden z předpokladů úspěšné tranzice je vůle se osamostatnit a vnitřní motivace hledat zaměstnání na trhu práce. Dále tranzice obnáší kvalitní podporu od JÚŠ, státu, společnosti a zaměstnavatelů.

Proto z výzkumu vyplývá následující.

JÚŠ je velkým přínosem, ale aktuálně chybí studentům v posledních ročnících SŠ JÚ pomoc s jejich vizí, co by chtěli dělat po studiu. Měla by se zaměřit pozornost na znovuzavedení kvalitního tranzitního programu, jako tomu bylo dříve. Studium respondenti považovali za přínosné, ale byl pro ně těžší přechod ze školy hned do práce.

Bývá běžné, že absolventi z JÚŠ dále studují nebo si hledají práci, ale trvá jim to měsíce až roky. Často spíš najdou práci přes „známé“, díky kontaktu, aktuální spolupráci, za pomoci kamarádů nebo za pomoci služeb Job klub a Asistence, o.p.s.

Respondenti by byli rádi za pomoc, kde práci hledat nebo na koho se obrátit. Pro některé to bylo náročnější, stresující období. Např. JÚŠ by mohla mít nabídku pracovišť,

spolupracovat s firmami nebo mít tipy na internetové stránky s nabídkou zaměstnání. Mohla by vzniknout spřátelená organizace JÚŠ, která by se věnovala tranzici absolventů SŠ JÚ.

Stát by se měl zaměřit na zřizování těch pozic na otevřeném trhu práce, o které je poptávka (např. dle středních oborů JÚŠ a podobných škol). *„Lidi s postižením studují školu, kterou nakonec studovat ani nemusí, jelikož ta práce pro ně není vypsána. Nebo ten zaměstnavatel si myslí, že člověk s hendikepem není hoden ji dělat.* Absolventi ve výzkumu spíše našli uplatnění mimo studovaný obor (7/8). Člověk je tvor společenský a neměl by být, ať už z jakéhokoliv důvodu, vylučován.

Stát by se měl podílet na odstraňování bariér (v opačném případě je osoba se zdravotním postižením (též OZP) ta, kdo se musí aktivně snažit ukázat, co je pro ni nepřekonatelná bariéra a jak se může odstranit), navýšit finanční podporu (od července 2024 je navýšena částka příspěvku na péči) a věnovat se osvětě zaměstnavatelů a podporu firem. Pokud se zaměstnavatelé nesečkali s osobou s postižením, tím spíše převažují předsudky a strach z neznámého.

Dle absolventů je málo míst pro vozičkáře, ve společnosti převažuje předurčenost těchto míst (ale osoby se ZP mohou být na vyšších funkcích) a potýkají se s nedopracovaností systému (např. neuzpůsobená pracoviště).

Třídní učitelé a asistenti pedagoga JÚŠ si jsou vědomi, že šíře uplatnění na trhu práce je velká, ale záleží na studovaném oboru JÚŠ a možnostech daného člověka. Např. absolventi oboru Praktická škola se spíše uplatní na chráněném trhu práce a absolventi Sociální činnost na otevřeném trhu.

Dle respondentů platí zásada: *„Kdo chce pracovat a je odhodlaný práci hledat, tak ji najde.“* Příkladem tomu je dívka se svalovou mozkovou atrofií I. typu. Na otevřeném trhu práce vnímají absolventi nižší šance. Někteří jsou toho názoru, že ta místa ani „nejsou pro ně“ nebo jsou jim nabízena „méně atraktivní místa“. Mít práci je pro ně důležité a vnímají její velký význam.

Ve výzkumu se dotýkám témat, která by si ještě zasloužila větší pozornost pro bádání. Jedná se o podporu samostatnosti v průběhu dospívání ve vztahu dítě a rodič (jakým způsobem ideálně podporovat osobu s postižením v samostatnosti?), tranzice a sport

(nakolik systematická pohybová aktivita může pomoci se začleněním na trh práce?), tranzice a partnerský vztah (do jaké míry sdílení života s partnerem pomáhá s přechodem na trh práce a je možné být nápomocni v seznamování, případně jak?), tranzice a sociální služby (jak podpořit rozšíření jejich kapacity, aby byly cílové skupině poskytovány bez rozdílu a v dostatečném rozsahu?), tranzice a neziskové organizace (jaké konkrétní nabízí vhodné pracovní pozice pro osoby s tělesným a kombinovaným postižením?) nebo tranzice a řidičský průkaz (proč doprava svým vozidlem nebývá běžná a jak osoby s tělesným postižením podpořit v tomto dalším kroku samostatnosti?).

Bylo by zajímavé se více zaměřit na tranzici absolventů SŠ JÚ ze strany jejich sourozenců, rodičů nebo partnerů. Nebo zjistit a porovnat regionální výsledky kvantitativních výzkumů (např. možnosti pracovního uplatnění studentů s tělesným a kombinovaným postižením v Čechách a na Moravě). Nebo se zaměřit na porovnání podpůrných služeb věnující se tranzici mladých lidí s (tělesným) postižením se službami v zahraničí.

Závěry výzkumu by mohly dále vést k upřesnění konkrétních kroků, které by absolventům pomohly při přechodu na trh práce. Cíl diplomové práce byl splněn.

Je nutné se tímto tématem dále zabývat. Je důležité podporovat tyto osoby k vhodnému výběru vzdělávací dráhy s možností budoucího pracovního uplatnění. Snažit se zabezpečit jejich přechod škola povolání. Podporovat jejich pracovní příležitosti ve veřejném i soukromém sektoru, integraci do společnosti a zajistit podmínky pro kvalitní, důstojný a samostatný život. Pracovní uplatnění souvisí úzce s kvalitou života.

Seznam použitých zdrojů

- BARTOŇOVÁ, M., VÍTKOVÁ M. *Edukace a intervence žáků s těžkým a souběžným postižením více vadami se zřetelem na didaktické aspekty*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2022. Vydání 1. ISBN 978-80-7603-347-4.
- GULOVÁ, L., ŠÍP, R. (eds.) *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4368-4.
- HAMADOVÁ, P., KVĚTOŇOVÁ, L, NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie: Texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido, 2007. Vydání 2. ISBN 978-80-7315-159-1.
- HANKOVÁ, M., VÁVROVÁ, S. *Partnerské vztahy očima mladých dospělých s vrozeným tělesným postižením*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2016. Vydání 1. ISBN 978-80-271-9590-9.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. Vydání 1. ISBN 80-7367-040-2.
- HRDÁ, J. a kol. *Zaměstnávání lidí se zdravotním postižením*. Praha: JÚŠ, 2007. ISBN 978-80-254-1306-7.
- KAPOUNEK, B. a kol. *Ortopedie a neurologie pro speciální pedagogy*. Praha: SPN, 1989. ISBN 80-7066-073-2.
- KOČOVÁ, H. a kol. *Spinální svalová atrofie v souvislostech*. Praha: Grada Publishing, 2017. Vydání 1. ISBN 978-80-271-9639-5.
- KOMORNÁ, M. *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením v ČR a specifika vzdělávacích metod při výuce*. Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, o.s., 2008. ISBN 978-80-87218-18-1.
- KÖLBELOVÁ, K. *Sociální a pracovní integrace mladých lidí s tělesným postižením*. Brno, 2008. Diplomová práce. Vedoucí práce Prof. PhDr. Marie Vítková, CSc.
- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.

NOVOSAD, L. *Tělesné postižení jako fenomén i životní realita: diskurzivní pohledy na tělo, tělesnost, pohyb, člověka a tělesné postižení*. Praha: Portál, 2011. Vydání 1. ISBN 978-80-7367-873-9.

NOVOSAD, L. *Základy speciálního poradenství*. Praha: Portál, 2000.

OPATRĚILOVÁ, D. *Edukace osob s těžkým postižením a souběžným postižením více vadami*. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra speciální pedagogiky, Brno: 2016. ISBN 978-80-210-6221-4.

OPATRĚILOVÁ, D., ZÁMEČNÍKOVÁ, D. *Možnosti speciálně pedagogické podpory u osob s hybným postižením*. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra speciální pedagogiky, 2008. ISBN 978-80-210-4575-0.

OPATRĚILOVÁ, D., PROCHÁZKOVÁ, L. *Předprofesní a profesní příprava jedinců se zdravotním postižením*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. Vydání 1. ISBN 978-80-210-5536-0.

PÁRTLOVÁ, I. *Pracovní uplatnění absolventů středních škol z Jedličkova ústavu v Praze*. České Budějovice, 2010. Diplomová práce, Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta. Vedoucí práce doc. PhDr. Jiří Jankovský, Ph.D.

PIČMAN, J. *Katalog k výstavě: 90 let JÚŠ*. HEWER, s.r.o., 2003. Výstava pořádaná pod záštitou primátora hl. m. Prahy Pavla Bréma. Křížová chodba Staroměstské radnice Praha 2. – 12. dubna 2003. ISBN není

PIPEKOVÁ, J. a kol.: *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2010. Vydání 3. ISBN 978-80-7315-198-0.

PROCHÁZKOVÁ, L. *Podpora jedinců s postižením při vstupu na volný trh práce v Rakousku*. In MÜHLPACHR, P. (ed.) *Dilemata speciální pedagogiky*. Brno: MSD, 2007, s. 183-195. ISBN 978-7392-012-8.

PROCHÁZKOVÁ, L. *Možnosti pracovního uplatnění lidí s postižením – současné trendy v České republice a v zahraničí*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-7607-5. Dostupné na: <https://munispace.muni.cz/index.php/munispace/catalog/book/804>

- SLOWÍK, J. *Inkluzivní speciální pedagogika*. Praha: Grada Publishing, 2022. Vydání 1. ISBN 978-80-271-4865-3.
- SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada Publishing, 2007. Vydání 1. ISBN 978-80-247-1733-3.
- SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada Publishing, 2016. Vydání 2. ISBN 978-80-271-9426-1.
- ŠVARŤÍČEK, E., ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2010. Vydání 1. ISBN 978-80-7367-313-0.
- ŠTAINIGL, J. *Základy somatopedie*. In KOCUROVÁ, M. *Speciální pedagogika pro pomáhající profese*. Plzeň: ZČU, 2002. ISBN 80-7082-844-7.
- VANČOVÁ, A. *Edukácia viacnásobne postihnutých*. Bratislava: SAPIENTIA, 2001. ISBN 80-967108-7-X.
- VÍTKOVÁ, M. *Integrativní školní (speciální) pedagogika*. Brno: MSD, 2004. Vydání 2. ISBN 80-86633-22-5.
- VÍTKOVÁ, M. *Somatopedické aspekty*. Brno: Paido, 2006. Vydání 2. ISBN 80-7315-134-0.
- VYSOKAJOVÁ, M. *Hospodářská, sociální, kulturní práva a zdravotně postižení*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0057-9.
- VOTAVA, J. a kol. *Ucelená rehabilitace osob se zdravotním postižením*. Praha: Karolinum, 2003. 207 s. ISBN 80-246-0708-5.
- ZILCHER, L., SVOBODA, Z. *Inkluzivní vzdělávání: efektivní vzdělávání všech žáků*. Praha: Grada, 2019. Vydání 1. ISBN 978-80-271-0789-6.
- ZIKL, P. *Děti s tělesným a kombinovaným postižením ve škole*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011. Vydání 1. ISBN 978-80-247-3856-7.

Zahraniční zdroje:

ABERY, B., TICHÁ, R., ŠÍŠKA, J., STANCLIFFE, R. J. *Modernizing Transition: A Social-Ecological Approach*. In: *Impact* [online]. [cit. 2024-07-07]. Dostupné z: <https://publications.ici.umn.edu/impact/35-2/modernizing-transition-a-socio-ecological-approach>

BOOTH, T., AINSCOW, M. *Index for inclusion: Developing learning and participation in schools*. Bristol: CSIE, 2002.

CRESWELL, J. W. *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. Thousand Oaks: Sage, 1998. ISBN 0761901442.

ERNST, K., HALLER, A. *Behinderteneinstellungsgesetz (Gesetze und Kommentare 149)*. Wien: Verlag des Österreichischen Gewerkschaftsbundes GmbH, 2000.

FRANCISCO, M. P. B., HARTMAN M., WANG, Y. Inclusion and Special Education. *Education Sciences* 10(9), 2020. s. 238-255.

HESS, K. FAITH, T. *School-to-Work Initiative: Braided Funding and Customized Employment for Students with Significant Disabilities*. In: *Impact* [online]. [cit. 2024-07-07]. Dostupné z: <https://publications.ici.umn.edu/impact/35-2/school-to-work-initiative>

MEDWAY, P. & KINGWELL, P. A curriculum in its place: English teaching in one school 1946–1963. *History of Education* 39(6), 2010, 745–765.

RENZAGLIA, A., KARVONEN, M., DRASGOW, E., STONEN, C. C. (2003). Promoting a lifetime of inclusion. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 18 (3), s. 140-149.

SHINDE, S., CHIKURINJI, T. *Innovative Approaches to Transition*. In: *Impact* [online]. [cit. 2024-07-07]. Dostupné z: <https://publications.ici.umn.edu/impact/35-2/innovative-approaches-to-transition>

ŠÍŠKA, Jan. *The Meaning of Life: Active Citizenship as a Critical Transition Goal*. In: *Impact* [online]. [cit. 2024-06-17]. Dostupné z: <https://publications.ici.umn.edu/impact/35-2/active-citizenship-as-a-critical-transition-goal>

WHO. *International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps (ICIDH)*. Geneve, 2001.

From school to work. An analysis of youth labour market transitions. [online] Ilostat. Spotlight on work statistics. October, 2019, n. 9. [cit. 2024-06-17]. Dostupné z: file:///D:/Users/lmich/Sta%C5%BEen%C3%A9%20soubory/wcms_732422.pdf

Časopisy:

JEŽOVÁ, M., PAVLOVSKÁ, D., GROCHOVÁ, I., MICHENKOVÁ, A., VLAŠÍN, P. Kostní dyplázie: přehled problematiky a deset let zkušeností s diagnostikou u plodů a novorozenců. *Česko-slovenská patologie*. Česká lékařská společnost J. E. Purkyně ve spolupráci s Českou patologií, o. s. 2023, **59**(2): 68-79. ISSN 1805–4498.

MORAVOVÁ, T., MUŽÁKOVÁ, M. Zaměstnávání osob se zdravotním postižením v kontextu národních plánů. *Speciální pedagogika*. Stati a zprávy z výzkumu. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra speciální pedagogiky. 2020, **30**(3-4): 252-265. ISSN 1211–2720.

CHLUMECKÁ, J. Hodnocení soběstačnosti v ergoterapii. *Diagnóza* 3/2005. ISSN 1801–1349.

Elektronické zdroje:

Asistence, o.p.s.: Zvýšení příspěvku na péči schváleno! [online] Asistence, o.p.s., 2024 [cit. 2024-05-26]. Dostupné z: <https://www.asistence.org/zvyseni-prispevku-na-peci-schvaleno/>

Borůvka Praha: Pracuji, tedy jsem 2023-25 [online] Borůvka Praha, o.p.s. [cit. 2024-07-06]. Dostupné z: <https://www.boruvkapraha.cz/pracuji-tedy-jsem-202325>

CZEPA, z.s.: Poškození míchy [online] Česká asociace paraplegiků [cit. 2024-07-08]. Dostupné z: <https://czepa.cz/poskozeni-michy/>

Fosa, o.p.s.: Podporované zaměstnávání [online] Fosa, o.p.s., 2024 [cit. 2024-06-14]. Dostupné z: <https://www.fosaops.org/nase-sluzby/podporovane-zamestnavani/>

Fosa, o.p.s.: Podporované zaměstnávání – pro zaměstnavatele [online] Fosa, o.p.s., 2024 [cit. 2024-06-26]. Dostupné z: <https://www.fosaops.org/nase-sluzby/podporovane-zamestnavani/pro-zamestnavatele/>

Historie škol JÚŠ [online] Jedličkův ústav a školy, 2010 [cit. 2024-06-11]. Dostupné z: http://www.jus.cz/parse_url.php?url=/historie-skol-JUS

JÚŠ: Bezbariérové školy Jedličkova ústavu [online] Jedličkův ústav a školy, 2024 [cit. 2024-06-12]. Dostupné z: <http://www.jus.cz/typy-skol?p=3>

JÚŠ: Koncepce činnosti [online] Jedličkův ústav a školy, 2018 [cit. 2024-06-05]. Dostupné z: <http://www.jus.cz/koncepce-cinnosti-JUS?p=3>

JÚŠ: Charakteristika školy a školních vzdělávacích programů [online] Jedličkův ústav a školy, 2024 [cit. 2024-06-20]. Dostupné z: http://www.jus.cz/files/dokumenty/Charakteristika_skoly_a_sk_vzdel_programu.docx

JÚŠ: Popis sociálních služeb podle 108/2006 [online] Jedličkův ústav a školy, 2017 [cit. 2024-06-05]. Dostupné z: http://www.jus.cz/popis-socialnich-sluzeb-podle-108_2006?p=3

JÚŠ: Program Samostatné bydlení [online] Jedličkův ústav a školy, 2024 [cit. 2024-06-05]. Dostupné z: <http://www.jus.cz/samostatnebydleni?p=3>

JÚŠ: Tranzitní program [online] Jedličkův ústav a školy, 2024 [cit. 2024-06-24]. Dostupné z: <http://www.jus.cz/tranzitni-program?p=3>

MŠMT: Kariérové poradenství [online] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2024 [cit. 2024-07-06]. Dostupné z: <https://msmt.gov.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/karierove-poradenstvi>

MŠMT: Podoby kariérového poradenství [online] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2024 [cit. 2024-07-08]. Dostupné z: <https://msmt.gov.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/karierove-poradenstvi>

MPSV: Strategický rámec politiky zaměstnanosti do roku 2030 [online] Ministerstvo práce a sociálních věcí, odbor trhu práce a podpory výzkumu a vývoje, 2020 [cit. 2024-06-26]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/1357303/SRPZ_2030.pdf

Nadace JÚ: 150 let žije odkaz prof. Rudolfa Jedličky [online] Nadace Jedličkova ústavu, 2024 [cit. 2024-06-11]. Dostupné z: <https://nadaceju.cz/o-nadaci/150-let-zije-odkaz-rudolfa-jedlicky/>

Národní plán podpory rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením v období 2021-2025 [online] Vládní výbor pro osoby se zdravotním postižením, 2020 [cit. 2024-05-23]. Dostupné z: <https://vlada.gov.cz/assets/ppov/vvozp/dokumenty/Narodni-plan-2021-2025.pdf>

Paleček: Lékařské informace [online] Paleček – občanské sdružení lidí malého věku [cit. 2024-07-10]. Dostupné z: <https://www.ospalecek.cz/lekarske-informace-2/>

Poslanecká sněmovna parlamentu ČR: Listina základních práv a svobod [online] PSP ČR [cit. 2024-05-25]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

Pestrá cestovka: O nás [online] Pestrá cestovka, 2024 [cit. 2024-07-07]. Dostupné z: <https://www.pestracestovka.cz/stranky/44:.html>

Portál HMP: Bydlení pro osoby se zdravotním postižením [online] Portál Hlavního města Prahy, 2024 [cit. 2024-06-05]. Dostupné z: https://praha.eu/web/byty/w/zadost_o_pronajem_bytu_zvlastniho_urceni_751204

Rytmus, z.ú.: Job kluby pomáhají mladým lidem se zdravotním postižením uspět na otevřeném trhu práce [online] Rytmus – od klienta k občanovi, z.ú., 2023. Dostupné z: <https://rytmus.org/job-kluby-pomahaji-mladym-lidem-se-zdravotnim-postizenim-uspjet-na-otevrenem-trhu-prace/>

SMÁCI: O spinální svalové atrofii [online] SMÁci, z.s., 2024 [cit. 2024-06-19]. Dostupné z: <https://smaci.cz/cs/co-je-sma/zakladni-informace>

Svaz tělesně postižených: Projekt Cesta k zaměstnání [online] Svaz tělesně postižených v České republice, z.s. 2014 [cit. 2024-07-07]. Dostupné z: <https://svaztp.cz/projekty/projekty-eu/projekt-cesta-k-zamestnani/>

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením [online] Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2006 [cit. 2024-05-23]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225526/Umluva_o_pravech_osob_se_ZP.pdf/1e95a34b-cbdf-0829-3da2-148865b8a4a8

Úřad práce ČR: Informační a poradenské středisko ÚP ČR [online] Úřad práce ČR, 2024 [cit. 2024-06-19]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/informacni-a-poradenske-stredisko-up-cr>

Vláda České republiky: Dokumenty Vládního výboru pro osoby se zdravotním postižením [online] Vláda ČR, 2020 [cit. 2024-05-23]. Dostupné z: https://vlada.gov.cz/cz/ppov/vvozp/dokumenty/narodni-plan-podpory-rovnych-prilezitosti-pro-osoby-se-zdravotnim-postizenim-na-obdobi-2021_2025-183042/#

Vyhláška 147/2011 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných [online] Zákony pro lidi, 2024 [cit. 2024-06-19]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-147>

Vzdělávací program společnosti Fosa [online] Fosa, o.p.s., 2024 [cit. 2024-06-13]. Dostupné z: <https://www.fosaops.org/nase-sluzby/vzdelavaci-program/>

Zákon č. 283/2021 Sb. stavební zákon, ve znění pozdějších předpisů [online] Ministerstvo pro místní rozvoj, 2024 [cit. 2024-06-13]. Dostupné z: <https://mmr.gov.cz/getmedia/2aee006a-81fa-4d6a-be27-f1e490b-aca69/1-Stavebni-zakon.pdf.aspx?ext=.pdf>

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů [online] Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2024 [cit. 2024-06-24]. Dostupné z: https://ppropo.mpsv.cz/zakon_262_2006

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů [online] Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2024 [cit. 2024-05-25]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/1660330/z%C3%A1kon+%C4%8D.+435_2004+b.%2C+o+zam%C4%9Bstnanosti+od.+1.+1.+2024.pdf/a05a219a-f3cc-d379-970f-c5094e9a5210

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů [online] Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2024 [cit. 2024-05-26]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/Zakon_o_socialnich_sluzbach-stav_k_1._10._2017.pdf/a538a1ee-153e-a989b2b5c62ae97d5262

Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů [online] Ministerstvo práce a sociálních věcí 2024 [cit. 2024-05-26]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/372793/zakon_329_2011.pdf/5581eb74-2743-d9e1-b2ef-ca9ef4084c12

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů [online] Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2024 [cit. 2024-05-26]. Dostupné z: https://ppropo.mpsv.cz/zakon_155_1995

Zákon č. 142/2022 Sb. o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů [online] Poslanecká sněmovna parlamentu ČR, 2024 [cit. 2024-07-09]. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2022/142?zalozka=text>

Seznam příloh

Příloha 1 – Hlubkový polostrukturovaný rozhovor

Příloha 2 – Rozhovor s bývalou sociální pracovnící v tranzitním programu JÚŠ

Příloha 3 – Vzor informovaného souhlasu

Příloha 4 – Seznam doporučení pro čerstvé absolventy v JÚŠ a zaměstnavatele – data vyplývající z rozhovorů

Příloha 5 – Vzor dotazníku pro aktuálně nepracující bývalé studenty SŠ JÚ

Příloha 6 – Vzor dotazníku pro třídní učitele a asistenty pedagoga SŠ JÚ

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Shrnutí metodologie – výzkumné části

Obrázek č. 2: Ukázka hlubkového polostrukturovaného rozhovoru

Obrázek č. 3: Časová osa průběhu výzkumu

Obrázek č. 4: Ukázka kódování rozhovorů technikou tužka-papír

Obrázek č. 5: Ukázka analýza a interpretace dat tazatelských otázek z rozhovorů

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Nabízené studijní obory SŠ JÚ

Tabulka č. 2: Přehled základních informací o absolventech středních škol Jedličkova ústavu z rozhovorů, část I.

Tabulka č. 3: Přehled základních informací o absolventech středních škol Jedličkova ústavu z rozhovorů, část II. – doplňující informace

Seznam grafů

Graf č. 1: Přínos tranzitního programu z pohledu absolventů pracovně neaktivních

Graf č. 2: Žádoucí podpora při tranzici na trh práce z pohledu absolventů pracovně neaktivních

Graf č. 3: Názor absolventů pracovně neaktivních na schopnost nástupu do práce hned po studiu v JÚŠ

Graf č. 4: Názor na pracovní uplatnění absolventů SŠ JÚ z pohledu třídních učitelů a asistentů pedagoga SŠ JÚ

Seznam myšlenkových map

Myšlenková mapa č. 1: Podpora absolventů s přechodem na trh práce od JÚŠ

Myšlenková mapa č. 2: Pohled absolventů pracovně neaktivních na další možnosti podpory státu v otázce zaměstnanosti osob se zdravotním postižením

Myšlenková mapa č. 3: Pohled absolventů pracovně neaktivních na další možnosti podpory od společnosti v otázce zaměstnanosti osob se zdravotním postižením

Myšlenková mapa č. 4: Pohled absolventů pracovně neaktivních na další možnosti podpory od zaměstnavatelů v otázce zaměstnanosti osob se zdravotním postižením

Myšlenková mapa č. 5: Názor třídních učitelů a asistentů pedagoga na bariéry ve společnosti vůči absolventům SŠ JÚ

Myšlenková mapa č. 6: Návrh třídních učitelů a asistentů pedagoga, jak by mohl stát, společnost, zaměstnavatelé nebo JÚŠ být nápomocni absolventům SŠ JÚ při přechodu na trh práce

Seznam zkratk

ČR – Česká republika

JÚŠ – Jedličkův ústav a školy

NPPRP – Národní plán podpory rovných příležitostí

MO – mozková obrna

OSN – Organizace spojených národů

osoby se ZP / OZP – osoby se zdravotním postižením

RVP – rámcový vzdělávací program

SC JÚ – sportovní club Jedličkova ústavu

SMA – spinální muskulární atrofie

SŠ JÚ – střední škola Jedličkova ústavu

SR ČR – Strategická rámec Česká republika

ŠVP – školní vzdělávací program

TP – tranzitní program

WHO – World, Health Organization, Světová zdravotnická organizace

PŘÍLOHY

Příloha 1 – Hlubkový polostrukturovaný rozhovor

Informace do základní tabulky (demografické údaje) – Admin-boccia

- Věk: **24**
 - Zdravotní postižení: **spinální mozková atrofie I. typu**
 - Studovaný obor/obory, doba studia
 - Nejvyšší dosažené vzdělání: **sociální práci, 2015-2019, střední škola s maturitou**
 - po dobu studia s rodiči doma
 - Pozice v práci (v tabulce): **administrativní pracovník** v sociálním podniku, píšou jako **copywriter a marketing** (ve svém volném času, na volný noze)
 - Otevřený/chráněný trh práce: **chráněný trh**, potom zbytek otevřený
 - Město – kde pracuje, žije: **Mníšek pod Brdy**
 - Bydlení: **s rodiči, vlastní dům**
 - Volnočasové aktivity – profesionálně i rekreačně: **studuju různé kurzy, hraju boccii (ted' napůl rekreačně spíš), věnuju se sociálním sítím, psychologii, ráda čtu**
-

1. okruh otázek – Admin-kultura

Jak absolventi studium na střední škole Jedličkova ústavu zpětně reflektují?

- **Co ti studium dalo, co považuješ za přínosné?**

Zkusila jsem, co to je to šití oděvů. V té praktické mě bavilo vaření a že jsem se naučila spoustu zajímavých věcí.

Ta škola mi hodně dala ve spojitosti s intrem, hodně jsem se osamostatnila. Škola k tomu taky vede, ale intr nejvíc.

- **Pamatuješ si na něco, co ti při studiu chybělo, vadilo nebo kde je prostor pro zlepšení?**

Ne. Tam není co vytknout. Já jsem to brala ke své diagnóze, jak to zvládám a tam není co škole vytknout.

- **Využila jsi během studia tranzitní program?**

Ano, ano.

Hledali jsme práci. A pak mapování tras. Já když někam jedu a je to nové místo, tak si tam musím zajet, zjistit, jak je to bezbariérové, takže s někým a pak jet třeba sama.

- Pomohl ti získat práci?

Jak to jen bylo... Jak to bylo v Jedli už nevím. Na střední jsem práci nenašla. Až teď, třeba 3 roky zpátky se povedlo, pomocí Asistence, o.p.s. Tu využívám dodneška. Nejsem už v tranzitním programu, jenom v osobní asistenci.

- **Jak tě studium připravilo na aktuální práci?**

Studium mě vlastně moc nepřipravilo. Až Ta kavárna. Tady jsme dělali různé pohovory, životopisy a připravila mě potom na Enttivu.

Když jsem v 17 letech přišla od rodičů, tak jste hození do vody. Nejdřív studium a intr mě naučil. A vrcholem je, když se člověk rozvine či posune ještě o tu práci, pro mě to byla Ta kavárna.

2. okruh otázek – Prodavač

2) Jak proběhl jejich přechod ze studia do světa práce?

- **Jaké byly tvé kroky po ukončení studia až do teď (se zaměřením na studium a práci)?**

Šel jsem studovat na Klárák. Končil jsem v polovině června, odešel jsem z domova. O prázdninách jsem hledal práci s tím, že ji budu v září hledat aktivně. Chtěl jsem si prázdniny ještě užít, moje oficiální poslední prázdniny. Takže jsem byl v měsíc v lázních s přítelkyní. Druhý měsíc jsem hledal práci, kterou jsem samozřejmě nenašel. Pak jsem ji našel v polovině září a na konci září mě vzali. Byl to fofr docela. A jsem tam doteď, půl roku, od září.

Než jsem nastoupil jako prodavač, tak jsem dělal ještě v Bunger Kingu. To nebyla brigáda, to bylo taky na hlavní pracovní poměr. Ale po týdnu jsem to ukončil, když jsem zjistil, že mě nevyhovuje končit v 1 hod ráno. A ještě v oblasti Teplárna Michle, kde nic není.

Předtím jsem měl při studiu brigády. Jedna byla na Pankráci, specializovali se na naslouchadla. Já jsem tam dělal nějakou administrativní práci na počítači. A stále se mnou počítají. Když jim někdo odpadne, tak se mnou počítají. Tam mám stále dveře otevřené,

kdyby náhodou. Pak jsem dělal v KFC o víkendech v Benešově. Pak jsem dělal v Penny, moje první brigáda. Pak jsem si udělal úraz a pak mě nevzali, doplňoval jsem zboží do regálů. Pak jsem dělal v továrně na Skitls, asi 4 roky každé léto, o prázdninách.

- **Kdybychom se měli vrátit do doby, kdy jsi hledala práci, jaké to období pro tebe bylo?**

Nooo, bylo to takový stresující, protože člověk neví, jestli něco najde a jestli najde něco, co ho bude bavit, že jo. Nic moc. Bylo to náročnější, kor když víš, že tu práci najdeš, ale pak že tam třeba nevydržíš, že tě tam pak nechtěj, prostě jenom dočasně a pak jedeš znova to kolečko hledání. Za poslední rok toho hledání bylo, že jsem rád, že mám nějakou stálejší práci.

Vždycky jsem si ji hledal sám a vyhovovalo mi to. Protože kdyby mi někdo pomáhal, tak by mi mohl vybrat něco, co by mě nemuselo bavit. Takže je v tomhle případě lepší si to hledat sám.

- **Jak ses k této práci dostal/a?**

Sám.

- **Tranzice/přechod nesouvisí pouze se zaměstnáním, ale také s aktivním občanstvím. Cítíš se být začleněn/a do komunity nebo máš v okolí přátele?**

Noo. Cítím se naprosto úžasně. Já žiju v Praze momentálně a jsem úplně nadšený, v Praze je plno možností a jsem úplně spokojený.

3. okruh otázek – Admin-plavkyně

3) Jak vnímají svoji aktuální pracovní situaci a příležitosti na trhu práce?

- **Jak vnímáš svoji pozici v práci, jak se teď cítíš v práci?**

Teď jsem velmi spokojená, protože to je moje první oficiální práce. Nepřijde mi, že bych po takové chvílce měla hledat mouchy nebo nedokonalosti. Zatím to je všechno bez problémů. Jen bych se chtěla přestěhovat do svého.

- **Co pro tebe práce znamená?**

No, práce pro mě znamená právě to, že můžu být začleněná v tom, v uvozovkách, v klasickém kolektivu, kde můžu vykonávat nějakou pracovní činnost a můžu se začlenit

do toho nějakýho procesu a taky jim trošku přispět do toho chodu, do té organizace. Když jsem třeba v té kanceláři, tak že pomáhám trošku s tou lehčí administrativou a s těma agendama.

Že jsem s těma lidma a že nejsem v uvozovkách zavřená doma, no.

- **Jakou máš vizi do budoucna ohledně práce?**

Určitě ano, pokud to bude možný, chci se posunout na této pozici dál. Ale jenom z důvodu, aby moje náplň práce nebyla třeba 5 let jednotvárná. Kvůli penězům ne.

Sice nevím co, bude za X let ale osobně si ne neumím představit být na stejný pozici dokonce svého života. Teď je teď a jsem spokojená.

- **Jakou profesi, která je v Tvoji kompetenci, bys nejradši dělala?**

Ano, to bych věděla. Vlastně skrz to, že jsem dělala tu sociální činnost a i když by to nešlo jako skrz ten papír, aby mě tam v denním centru zaměstnali plnohodnotně v tomto oboru, tak bych se chtěla věnovat jednomu kloučkovi, který chodí do této obecně prospěšné společnosti. Dělat mu dobrovolníka a podporovatele.

- **Jaký máš názor na množství pracovních míst na otevřeném trhu práce pro absolventy SŠ JÚ?**

No, tak to bych řekla, že to by musel každý zaměstnavatel, by si musel v první řadě musel sám sobě říct, jestli vůbec ví, co to vůbec obnáší a jestli je schopný vůbec těm lidem s těma specifickýma potřebama jim vůbec to schopný poskytnout.

Jako myslím si, že na otevřeném trhu práce dostatek není, ale ono to je ještě takový k zamyšlení, že to je prostě opravdu ještě takový nedopracovaný tady, ten systém. Jako že ono se třeba nějak myslí, že to bude fungovat a pak se to dá do provozu a pak až když by to mělo fungovat, tak pak se zjistí, že to má ještě větší vady a pak teprve se to řeší za pochodu, a to je podle mě už trošku špatně, no. Že by se mělo víc promyslet, než by se to celý spustilo.

- **Co si myslíš o možnostech a příležitostech absolventů SŠ JÚ najít si práci na trhu práce (chráněném i otevřeném)?**

Já si myslím, že to je určitě dobře, protože aspoň se i ti ostatní lidé můžou od nás něčemu přiučit a vlastně zjistí, že to je běžná normální věc, že se nás nemusí bát nebo štítit nebo tak.

Je pro nás určitě těžší najít si práci, než kdybychom byli bez jakéhokoliv hendikepu, ale když už se to podaří, tak určitě to je super.

4. okruh otázek – Grafík

Jaké bariéry jim znemožňují seberealizaci a jaké podpory se jim z okolí dostává?

- **Představ si svůj běžný den. Jaké jsou ty nejčastější bariéry, se kterými se v životě setkáváš?**

Každý vozičkář by řekl schody, ale u mě je to komunikace. Lidi, kteří mě neznají a já promluvím, tak automaticky dle nich spadám do škatulky mezi mentálně postižené lidi. Ale po čase pochopí, že to je jenom vada řeči, ale mentálně jsem v pořádku a tu bariéru zbouráme.

Zaměstnavatelé neví/neznají to, že člověk se špatnou mluvou může být i normální člověk. Může se to stát skoro každému, že si zablokuje jazyk a nefunguje tak, jak by měl a začne huhňat a může to být sebelepší, plácnu, politik. A už ta společnost ho bude brát, co je to za mentála. Osvěta u zaměstnavatelů.

Druhá nejčastější bariéra jsou schody nebo na ulici to může být příliš vysoký obrubník. Práce může mít super bezbariérový vchod, ale na tu ulici nevjedeš kvůli chodníku. U nás, kde pracuju, tak ta ulice je šíleně dlouhá. Ani na jednom konci ulice není nájezd na chodník, je tam schod. A to jsem navrhoval na vedení školy, aby zavolala na správu té části Prahy, aby s tím začali něco dělat, že tam nejsem jenom já, ale i studenti na vozíku a kvůli tomuto mají problém se tam bezpečně dostat.

- **Potýkáš se s nějakou aktuální překážkou v práci?**

A aktuálně není žádná překážka v práci. Vzhledem k tomu, že v práci už pracuju 9 let, tak překážky jsme společně odstranili.

- **Napadají Tě bariéry či překážky ve výkonu profese u osob s tělesným postižením, které vznikají ze stran zaměstnavatelů a mohly by se častěji vyskytovat?**

Nejčastější bariéry je pro mě ta komunikace. Navázat mezi sebou takovou komunikaci na té úrovni, aby se našla nějaká schůdná cesta, aby byly protipóly spokojený, protože zaměstnavatel jako takový nemá zkušenosti s handicapem. Ok. Vozičkář jako zaměstnanec nemá představu o tom, co ten zaměstnavatel chce. A než zaměstnavatel

narovinu řekne: „*Hele, budeš dělat tuhle a tuhle funkci. Co k tomu potřebuješ?*“ A vozičkář: „*Hele potřebuju tam nájezd a tam nájezd, tam záchod, nic jinýho.*“ A už ta komunikace jde na jinou trasu a ten zaměstnavatel se bojí toho, když to nechá opravit, jestli to ten zaměstnanec zvládne tu práci, Toho se bojí. Místo toho, aby ten vozičkář a zaměstnavatel udělali zkušební dobu u něj doma 1 měsíc. Poskytnul mu notebook, počítač, nebo co k tý práci bude všechno potřebovat. On ten zaměstnanec bude doma makat měsíc, pod dohledem toho zaměstnavatele a když ten zaměstnavatel uvidí to, ok, on to zvládne, můžeme udělat ty úpravy, nemusím se bát. Ale když ta komunikace není, je tam to tabu. Ani jeden to nezkusí.

- **Vnímáš podporu od blízkých v rozhodnutích? Od koho nejvíce?**

Určitě cítím podporu. Vzhledem k tomu, že mám dvě rodiny, tři už skoro – vlastní, mé přítelkyni a sportovní rodinu – takže tyhle rodiny mě maximálně podporují ve všem.

Každý máme nějakou pyramidu, na který stavím, takže špička jsou u mě vždy nejbližší jako je moje přítelkyně. A pak se to rozděluje mezi přátele, rodinu a jde to dolů. Teď je to přítelkyně, třeba za pár let to bude moje rodina.

- **Využíváš nějaké sociální služby? Pokud ano, jaké?**

Vzhledem k tomu, že jsem plně soběstačný a mám skvělou přítelkyni, takže nemusím shánět další asistence, která by mi mohla pomoci k přepravě, když není vozidlo do práce, například. Ale nevyužívám.

- **Přijde ti dostačující podpora státu (oblast finanční, pracovní pozice, bydlení...)? Pokud ne, co by se mohlo zlepšit?**

Ne. Nemyslím to na svoji osobu, ale globálně. Podpora není taková, jakou si vláda myslí, že poskytuje a je dostatečná.

Hlavně ten stát nebo osoby na vyšších pozicích by měli taky podniknout kroky, jako každý zaměstnavatel, k tomu, aby zaměstnávali schopní lidi a naslouchali těm lidem k tomu, aby pomohli společnosti odstranit bariéry, které si zdravý neumí představit. Zdravý ti udělá krok na chodník, hendikepovaný ne. Ale když zdravému dáš vozík a překonej tuhle bariéru, tak už pochopí – „*Aaa, tady máme problém, tak to budeme řešit.*“ Ale do té doby než ten

hednikepovaný mu neukáže ten problém, tak ta „zdravá společnost“ na to nikdy nepřijde, protože to nikdy nemuseli řešit.

Jasný, že ano. Vzhledem k tomu, že mám dvě rodiny, tři už skoro – vlastní, mé přítelkyni a sportovní rodinu – takže tyhle rodiny mě maximálně podporují ve všem.

Souhrn doporučení – Pokladní-atletika

- **Co bys poradil/a čerstvým absolventům SŠ JÚ ohledně přechodu na trh práce?**

Prodloužit si prodloužit život dalším vzděláváním, protože to prodlužuje mládí, jak se obecně říká. Pak vlastně ať se zkouší zeptat Ta kavárny, tu doporučuju všema deseti za mě, takže bude mít přetlak, není zač (smích). Pak se zkusit ptát, žádat. Prostě nic horšího, než že zaměstnavatel řekne, že ne, se nestane. Zkoušet to dál a nevzdávat to.

Při hledání práce hlavně otevřenost, chtít zkoušet nové věci, nebát se úplně. Hlavně asi chtít pracovat, když se nechce, tak nejde nic, práci si nenajdou.

- **Co bys doporučila zaměstnavatelům, když mají zaměstnat osobu s tělesným a kombinovaným postižením?**

Měli by být otevření vůči tomu zdravotně postiženému člověku. Taky nemít předsudky a snažit se chovat rovnocenně, abychom si byli rovní. Mít zájem o spolupráci s námi. Spíš jako chtít, dál už nevím.

Příloha 2 – Rozhovor s bývalou sociální pracovnící v tranzitním programu JÚŠ

pracovní pozice v souvislosti s TP: **sociální pracovnice v tranzitním programu**

dobu strávená na této pracovní pozici: **4 roky před mateřskou, 5 let po mateřské**

věk: **41 let**

1) TP byl dlouho pod Asistencí, o.p.s. Mohla bys mi, prosím, popsat, jak to celé fungovalo? Se zaměřením podpory pro studenty středních škol.

On ten tranzitní program vznikl v roce 1995 a právě ho založila paní Stupková ve spolupráci s Jedličkovým ústavem a tehdejším ředitelem, panem Pičmanem. Nebo takhle. Ona založila **Asistenci, o.p.s.** a základem toho bylo právě, hmm, ten tranzitní program. A ten byl zaměřený na individuální praxe. Že studenti z praktických škol a vlastně ten tranzit byl hlavně na střední **praktickou školu** vždycky zaměřený. A začalo to individuálními praxema. Studenti odcházeli na **individuální praxe** mimo Jedli s Asistencí.

Pak jsme chodili do tříd, vždycky, 1x měsíčně, jsme měli takovou hodinu ve třídách, která byla zaměřená na ty všechny oblasti, na který se tranzitní program věnoval a to bylo bydlení, finance, sociální služby, podpora samostatnosti, sociální dovednosti, orientace v osobních potřebách, další vzdělávání a další školy, volný čas... a potom... vždycky byly jednou měsíčně hodiny ve třídách jednotlivých a potom k tomu byly individuální konzultace, který byly zaměřený na tu praxi, jako mapování toho, co by chtěli, mapování potřeb, nejdřív oslovení potenciálního zaměstnavatele, pak když to vyšlo, tak plánování, jak se tam dostat, co tam dělat a potom ta samotná realizace.

Takže to bylo zaměřený na individuální konzultace a pak to bylo ještě zaměřený i na ty další témata, který ty jednotliví studenty zajímali, nebo chtěli se o tom bavit.

Jo a díky právě spolupráci s Asistencí, tak ta Asistence poskytovala osobní asistenci na tadyty praxe. A psaly se žádosti na nadaci a studenti si ty asistence na praxích neplatili. Bylo to pod sociální rehabilitací, neplacení asistenti. To byl velký bonus.

Napadá mě taky, že to bylo hodně o spolupráci s rodinou. Že jsme hodně komunikovali s rodinou a taky s týmem, který je kolem žáka v Jedli, jako s vychovateli, s třídním učitelem, s ergoterapeutem, s fyzioterapeuty, no. I na těch praxích, když někteří nevěděli, tak kam by mohli jít, co je baví, co jim jde, jakou podporu v tom potřebují, jako v rámci té ergoterapie. Nebo i v tom dalším plánování, co po škole. Protože vlastně hlavní gro bylo nejenom ty praxe, ale i připravit studenty i na to, co budou chtít dělat po škole a jaký jsou možnosti. Přiblížit jim ten život vlastně po Jedli. Aby nezůstali doma, ale jaký mají možnosti a připravit je na ten svět.

No a my jsme vlastně jezdili ještě na exkurze do různých sociálních služeb, firem... a i školy. Někdy jsme byli i ve školách se podívat, s celou třídou, vždycky s těmi končícíma ročníkama. Protože ty studenty zajímaly i další školy, co by mohli, jakou školu by mohli studovat po ukončení té praktický školy.

Nejvíce to bylo na praktickou školu. Pak v nějakým tom mezidobí 2012-13 se to začalo trochu štěpit, ta spolupráce, Jedle a Asistence. A taky začali víc pracovat se žákama v devátých třídách na základce. A pak se to rozšířilo na základku, ale tam to bylo spíš na té základce jednak... když jsem se vrátila v tom roce 2017, tak to bylo o tom, co by chtěli jednou dělat. Připravit se na nějakou návštěvu toho pracoviště, toho povolání, co je zajímavá, realizovat a pak prezentovat před třídou. A potom byla další téma jako jak se připravit na přijímačky, jak si vybrat vhodnou školu, tak to bylo zaměřený tranzitní program v těch devátých třídách na základce, budoucí studium na střední škole a pracoviště vybrané.

A takhle to bylo vlastně od roku 2019 se ty organizace jako rozpojili. Že už ten tranzit byl jenom pod Jedlí.

2) Nevíš důvod, proč se ta spolupráce rozvázala?

No to nevím. Změnil se ředitel v Asistenci. Na tohle ti fakt nedokážu odpovědět. Bylo to takový vlastně období zvláštní pro mě. Jako nevím, jaký důvod byl vlastně. Ona se pak Asistence odstěhovala z Jedličkova ústavu na Žižkov. Takže taky pak tak úzká spolupráce nebyla.

3) Byla jsi na mateřské a potom se vrátila. Jaké změny jsi zaznamenala?

Pro mě byla ta spolupráce s tou devátou třídou na základní škole. A velká změna byla, že už nebyli asistenci na praxích od Asistence, o.p.s. A už i to hledání těch praxí nebylo tak rozšířené. Předtím téměř všichni žáci chodili na praxe. Poté, co jsem se vrátila, tak už to bylo náročnější, aby všichni někam chodili a vlastně nebyli ani ty asistenti. Jako zadařilo se, to jo. A když nebyly praxe, tak jsme chodili na náhledy do nějakých pracovišť, dílen, individuálně. Ale už byly jenom jednou za čtrnáct dní, několik měsíců, půl roku asi, potom už méně intenzivní.

4) Jakým způsobem byl TP nabízen studentům SŠ JÚ? Jakou formou...

My jsme se s tím vlastně seznamovali na začátku školního roku, jak žáky, tak potom i rodiče. S tím, že vždycky s učitelkama jsme si domlouvaly ty hodiny a s každým pak individuálně, jestli mají zájem. Bylo to vždycky dobrovolné, jestli mají zájem na ty individuální konzultace chodit.

5) Současně fungoval Job klub. Představ mi, prosím, jak fungoval.

No, když byla ta Asistence, o.p.s., tak ještě ona měla takové detašované pracoviště a hodně dělala podporované zaměstnávání. A právě v rámci té služby podporované zaměstnávání probíhal ten Job klub. To byly vyloženě kolegyně konzultantky, který se zaměřovaly jenom na to zaměstnávání lidí s tělesným a kombinovaným postižením a nebyly závislí na studentech... jakože ... nebylo to cíleně pro studenty z Jedle. Bylo to pro všechny lidi takhle zvenčí, kteří mají nějaký to postižení, buď tělesný nebo kombinovaný, a mají zájem o tu službu podporovaného zaměstnávání.

Ten tranzitní program byl jenom zaměřený pro studenty z Jedle. Ale tady to bylo prostě jako služba osobní asistence pro kohokoliv z vnějšku.

Asistence ho už nenabízí. Ona právě nemá to podporovaný zaměstnávání, tu službu.

Ty job kluby jsou o tom, že tam je skupinka lidí, která hledá zaměstnání a baví se společně o těch tématech. Jak to hledat, jak oslovovat, kde hledat, jak napsat životopis. Někdy to je takhle skupinový a potom mají ještě individuální konzultace s konkrétním konzultantem zaměřenou na tu jejich konkrétní zakázku, v tom hledání a oslovování. Ty job kluby jsou jako vzájemná inspirace a zase prostě se skupinou a ne individuálně.

6) V čem si myslíš, že tkví problém, že TP v Jedli aktuálně neprobíhá? Respektive je zajišťován pro končící ročníky základní školy, ale ne středních škol.

No. Před nějakou dobou jsem odešla já a moje kolegyně. Takže, vlastně, jako nevím, proč tam není pokračovatel. Ale chybí jim to, rádi by, kdyby tam byl někdo, kdo by to převzal a kdo by v tom pokračoval.

7) Jaký máš názor na znovuzavedení TP v Jedli?

Přijde mi, že fakt má pro ty studenty smysl. I pro ty rodiče, provést je. Protože tím, že my jsme nebyli zaměřeni jenom na to zaměstnávání, ale vlastně komplexně i vyhledávali jsme, co budou dělat po škole, i třeba ty vhodné sociální služby, i mimo Prahu. Tam odkud ti studenti pochází. Oni tam jsou sociální pracovníci, ale nevím, jestli zvládají tohle komplexně řešit. Popřípadě vím, že byly fajn i ty exkurze na ta různá místa, přiblížit, jak to v těch jednotlivých službách vypadá i na tom pracovišti. A že to vypadá různě na různých místech. Určitě to má smysl.

Co vím, tak vychovatelé teď hodně pomáhají v těch možnostech, co po škole a tak. A je na každém vychovateli, jak je akční a co vím, tak se začali v tom angažovat. Ti rodiče se na ně taky obrací. Jsou hodně v kontaktu s tou rodinou, studenty a kolikrát chtějí pomoci. Takže takhle to převzali trošku.

Další poznámky plynoucí z rozhovoru:

V tom tranzitním programu jsme hodně pracovali metodou plánování zaměřené na člověka (PZČ). Hodně o tom, co ti studenti chtějí a pomáhat jim, podporovat je, ale nedělat ty věci za ně. Hodně se to v neziskovkách podporuje, pracuje.

Poslední dobou byl výstupem z TP osobní profil. Poznání, vizitka toho jednotlivého žáka. Co má rád, co nemá rád a jak ho podpořit. Jakou podporu potřebuje, aby mohl fungovat. To bylo fajn, třeba i do budoucna, když půjdou do nové školy, tak aby spoustu věcí ti lidi, kteří s nimi budou spolupracovat, nemuseli objevovat, ale aby už trošičku věděli.

Příloha 3 – Vzor informovaného souhlasu

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA
Univerzita Karlova

Katedra speciální pedagogiky
PedF UK

Informovaný souhlas

Škola: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy

Obor: Speciální pedagogika – navazující magisterské studium

Student: Lucie Serbusová

Informovaný souhlas o poskytnutí výzkumného rozhovoru a jeho následného využití pro účely diplomové práce na téma

„Pracovní uplatnění absolventů středních škol Jedličkova ústavu ve společnosti“

Podpisem vyjadřuji souhlas s následujícími body:

- Byl/a jsem informován/a o účelu rozhovoru, kterým je sběr dat pro potřeby daného výzkumu. Cílem výzkumu je popsat, co obnáší a jak vypadá přechod absolventů středních škol Jedličkova ústavu do zaměstnání a jejich uplatnění na trhu práce.
- Bylo mi sděleno, jak dlouho bude rozhovor a jaký bude mít průběh. Jsem seznámen/a s právem odmítnout odpovědět na jakoukoli otázku a že z rozhovoru mohu kdykoliv vystoupit.
- Souhlasím s nahráváním následujícího rozhovoru a jeho následným zpracováním.
- Zvukový záznam rozhovoru nebude poskytnut třetím stranám a po přepsání bude vymazán. Transkripce bude přístupná pouze komisi u obhajoby diplomové práce, jinak nikomu až na anonymní části citované v textu práce, která bude volně dostupná online.
- Byl/a jsem obeznámen/a s tím, jak bude s rozhovory nakládáno a jakým způsobem bude zajištěna anonymita i po skončení rozhovorů, která znemožní identifikaci mé osoby. Nikde nebude uvedeno mé jméno či jiné osobní údaje, díky kterým bych mohl/ a být identifikován/a.
- Dávám své svolení k tomu, aby výzkumnice použila rozhovor pro potřeby své diplomové práce. Některé části v ní může citovat, zvuková nahrávka a transkripce rozhovoru však bude po ukončení výzkumu smazána.

Datum:

Podpis respondenta:

Podpis výzkumníka:

Příloha 4 – Seznam doporučení pro čerstvé absolventy v JÚŠ a zaměstnavatele – data vyplývající z rozhovorů

Rady pro čerstvé absolventy SŠ JÚ při přechodu na trh práce

- Aby chtěli pracovat: „*Chtít pracovat, protože pokud nechce, nemá zájem, tak ji jinak nenajde.*“ nebo: „*Když mají chuť, tak aby něco hledali jako každý normální občan.*“
- Aby to nevzdávali hned po prvním neúspěchu: „*Pokud nebudou mít štěstí, tak se jim nepovede na první pokus najít nějakou práci. Ať neztrácí naději, víru a zkoušejí to. Jak se říká, s trpělivostí nejdál dojdeš.*“
- Aby vytrvalí a neupínali se na jednu věc: „*Jako že když já nevím, já jsem si strašně představovala, že když vylezu ze školy, tak půjdu pracovat jediné k dětem a stejně jsem skončila v kanceláři u papírů a nakonec jsem za to stejně strašně vděčná.*“
- Aby chtěli zkoušet nové věci.
- Aby využívali kontaktů: „*Jestli mají třeba strejdu, který má nějakou firmu, ať zkusí pracovat třeba tam. Nebo kamaráda, který začíná nějaký start up, tak ať to zkusí tam.*“
- Aby se nebáli, byli otevření a trpělíví. Byli ochotni vyzkoušet víc možností, co se jim postupně nabídne a nemyslet si, že to bude hned: „*Mě to štěstí potkalo, že jsem našla práci až po nějakých nezdarech, až třeba po těch 4 letech.*“
- Aby byli komunikativní a přátelští: „*Aby si obhájili, co by potřebovali a aby byla komunikace vzájemná.*“
- Aby se nebáli ptát: „*Prostě nic horšího, než že zaměstnavatel řekne, že ne, se nestane*“
- Aby si uvědomili, že samostatnost je nejdůležitější: „*Když si to uvědomí včas, být samostatní, tak ti zaměstnavatelé je budou brát všemi deseti. ... Oni chtějí zaměstnance, který je na vozíku, dokáže se sám samostatně přesunout z bodu A do bodu B, bez toho, aniž by využil sedm různých asistentů.*“
- Aby si zkusili tréninkový pracoviště: „*Tím se na tom naučí, zjistí, co zvládají a co nezvládají. A pak jim to půjde líp na trhu práce – je to takový start, odraz – než*

kdyby na trh práce šli rovnou. Např. Ta kavárna nebo když v rámci tranzitního programu hledají práci.“

- Aby zkusili samostatné bydlení v Jedli.
- Aby měli dostatečné vzdělání a znalosti z oboru a aby se dál vzdělávali: *„protože to prodlužuje mládí, jak se říká.“*
- Aby uměli pracovat s penězi a umět řešit svoje problémy.
- Aby měli někoho, na koho se můžou obrátit, kdo jim pomůže: *„Kamarádi, rodina taky ví nejlíp, pracovní pedagog by mohl poradit.“*
- Aby byli (mentálně) připraveni na práci a odhodlaní: *„Prvně si uvědomit, jestli tu práci jsem schopen a pokud ano, tak do toho jít s plnou vervou. ... a prostě najdou se lidi, kteří jim budou házet klacky pod nohama, že jo, ale to je ve všech profesích. Studenti na to musí být připravení.“*
- Aby měli dobré dopravní spojení nebo měli zajištěnou osobní asistenci.
- Měli by být vděční za cokoliv, jen „aby nebyli pouze doma“.

Rady pro zaměstnavatele, jejichž zaměstnancem je osoba s tělesným a kombinovaným postižením

- Aby byli otevření, zajistili stejné podmínky, chovali se rovnocenně: *„Když to řeknu obrazně, tak to, že máme vozík pod zadkem, neznamená, že nejsme zdraví, nebo normální.“*
- Aby se nás nebáli.
- Aby nám dali příležitost něčím přispět: *„Přijde mi, že my hendikepovaní, nebo, my s nějakým hendikepem, umíme docela dost věcí, který normální zdravý člověk úplně nezná, ale vlastně nemáme moc šanci to ukázat, máme hodně překážek.“*
- Aby nám naslouchali a něčím se od nás naučili.
- Aby neměli předsudky, nelitovali nás: *„Oni si někteří myslí, že jsme proto největší chudáčci.“*
- Aby byli empatictí, měli velkou trpělivost, byli opatrní.
- Aby měli zájem o spolupráci s námi: *„Je to oboustranně obohacující. A lidé, kteří si opravdu seženou práci, která je baví, je vyhovující pro ně, tak si myslím, že ty lidi jsou za ni vděční.“*

- Aby si prvně uvědomili, jestli ví, co pracovní pozice pro osoby s tělesným a kombinovaným postižením obnáší. Následně, jestli jim jsou tu pracovní činnosti je za stávajících podmínek schopni poskytnout. Pokud ne, jestli vědí, na koho se obrátit a jak pracoviště uzpůsobit.
- Aby věděli, jakou mají osoby s postižením překážku: *„Aby zkoušeli si představit sami sebe na tom místě ... a aby se jim to snažili, co nejvíc přizpůsobit tak, aby byly obě dvě strany spokojeny. Protože když bude zaměstnanec spokojený, tak pak bude i zaměstnavatel spokojený. Musí být obě strany spokojeny.“*
- Aby posílali své kolegy na různé kurzy a školení: *„Aby v případě potřeb byli schopni poskytnout konkrétní pomoc. To vše však po vzájemný dohodě.“*

Příloha 5 – Vzor dotazníku pro aktuálně nepracující bývalé studenty SŠ JÚ

Pohled pracovně neaktivních absolventů SS JU na přechod na trh práce

Dobrý den,

jmenuji se Lucie Serbusová a studuji Speciální pedagogiku na Pedagogické fakultě UK. Vyplněním tohoto dotazníku mi pomůžete s mou diplomovou prací na téma Pracovní uplatnění absolventů středních škol Jedličkova ústavu ve společnosti.

Prosím, aby tento dotazník vyplnili pouze ti, kteří **vystudovali v Jedličkově ústavu střední školu** a aktuálně **nepracují** (resp. hledáte i nehledáte práci).

Dotazník je ANONYMNÍ.

Vyplněním dotazníku souhlasíte se zpracováním údajů pro účely diplomové práce.

Vyplnění dotazníku zabere 10 - 15 min. Obsahuje 14 otázek (otevřených i uzavřených) a je rozdělený na tři části.

Moc Vám děkuji.

Nejdříve Vás poprosím o vyplnění demografických údajů pro účely výzkumu. Dotazník je anonymní.

1 Kolik Vám je let?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- méně jak 20 let 21-25 let 26-30 let 31-35 let 36-40 let 41-45 let víc jak 45 let

2 Jaké je Vaše zdravotní omezení/postižení?

3 Jaký obor/y jste vystudoval/a na střední škole Jedličkově ústavu?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

- Sociální činnost Obchodní škola Keramické výroba Knihařské práce Praktická škola Šití oděvů
- Švadlena Rodinná škola
- Jiné:

4 Setkali jste se během studia s tranzitním programem?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

Ano. Ne. Nevím, co to je.

5 Pokud jste na předchozí otázku č. 5 odpověděli "Ano", s čím Vám tranzitní program pomohl nebo co Vás naučil?

6 Pokud jste na otázku č. 5 odpověděli "Ne", jak byste si představovali podporu v době přechodu na trh a hledání práce?

7 Připadali jste si po studiu v JÚ připraveni začít pracovat?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

Rozhodně ano. Spíše ano. Spíše ne. Rozhodně ne.

8 Pokud jste odpověděli "Spíše ne" nebo "Rozhodně ne", proč?

9 Napadá Vás, jak by mohl Jedličkův ústav více pomoci absolventům s přechodem na trh práce?

2. část - hledání práce

10 Hledám práci na:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

... otevřeném trhu práce. ... chráněném trhu práce. ... na obojím. Teď nehledám práci.

Jiné:

11 Hledám tuhle pracovní pozici (resp. tuhle práci bych rád dělal/a, dokázal/a bych se tam představit):

3. část - příležitost pro zlepšení situace ve spojitosti s přechodem na trh práce u osob s tělesným a kombinovaným postižením

V případě, že Vás nic nenapadá (resp. jste spokojeni se situací), klidně napište "Nic mě nenapadá".

Těmito otázkami narážím na rezervy podpory od státu nebo bariéry, které ve společnosti přetrvávají a ztěžují seberealizaci lidí s tělesným (a kombinovaným) postižením.

12 Pomohlo by mi, kdyby stát (doplňte):

13 Pomohlo by mi, kdyby společnost (doplňte):

14 Pomohlo by mi, kdyby zaměstnavatelé (doplňte):

15 Kdo by měl zájem o výsledky dotazníku, můžete mi níže zanechat svůj email.

Ještě jednou moc děkuji. Přeji krásný den.

Teď už jen poprosím o tlačítko "odeslat".

Pohled třídních učitelů nebo asistentů pedagoga (ze SŠ JU) na přechod absolventů SŠ JÚ na trh práce

Dobrý den,

jmenuji se Lucie Serbusová a studuji Speciální pedagogiku na Pedagogické fakultě UK. Vyplněním tohoto dotazníku mi pomůžete s mou diplomovou prací na téma Pracovní uplatnění absolventů středních škol Jedličkova ústavu ve společnosti.

Prosím, aby tento dotazník vyplnili pouze ti, kteří jsou **třídními učiteli nebo asistenty pedagoga na střední škole Jedličkova ústavu**.

Dotazník je ANONYMNÍ.

Vyplněním dotazníku souhlasíte se zpracováním údajů pro účely diplomové práce.

Vyplnění dotazníku zabere 10. Obsahuje 10 otázek (otevřených i uzavřených).

Již znám pohled absolventů, kteří aktuálně pracují (z rozhovorů) a absolventů, kteří jsou nezaměstnaní (z dotazníku). Budu vděčná za pohled na problematiku ze třetí, též velmi důležité, strany.

Moc Vám děkuji.

Nejdříve Vás poprosím o vyplnění demografických údajů pro účely výzkumu. Dotazník je anonymní.

1 Jste:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Třídní učitel/ka Asistent/ka pedagoga

2 V jakém studijním oboru jste třídním učitelem/asistentem pedagoga:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Sociální činnost Obchodní škola Praktická škola Knihařské práce Keramická výroba

Dle své pracovní pozice v JÚ odpovězte na 3. nebo 4. otázku.

3 Jako třídní učitel jste na této pozici:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Méně jak 1 rok 1-5 let 6-10 let 11-15 let 16-20 let Více jak 20 let

4 Jako asistent/ka pedagoga jste na této pozici:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Méně jak 1 rok 1 - 5 let 6 - 10 let 11 - 15 let 16 - 20 let Více jak 20 let

Otázky zaměřené na Vaše zkušenosti s absolventy obecně (ti, kteří vystudují jakýkoliv studijní obor na střední škole JÚ).

5 Na jakém trhu práce máte zkušenost, že se uplatní se absolventi SŠ JÚ?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Spíše chráněný trh Chráněný i otevřený trh Spíše otevřený trh
 Jiné:

6 Ve spojitosti s 5. otázkou - svoji odpověď, prosím, rozvedte. Např. proč jste tohoto názoru?

7 Jakou máte zkušenost s tranzitním programem?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Velmi dobrou Dobrou Žádnou Špatnou Velmi špatnou

8 Doplněk k předchozí otázce. Svoji odpověď můžete doplnit komentářem:

9 Napadají Vás bariéry, které absolventům brání najít si práci a pracovat a mohly by se ve společnosti odstranit?

10 Napadá Vás, co by absolventům, kteří si chtějí najít práci, pomohlo? Ať už ze strany státu, společnosti, zaměstnavatelů, Jedličkova ústavu...

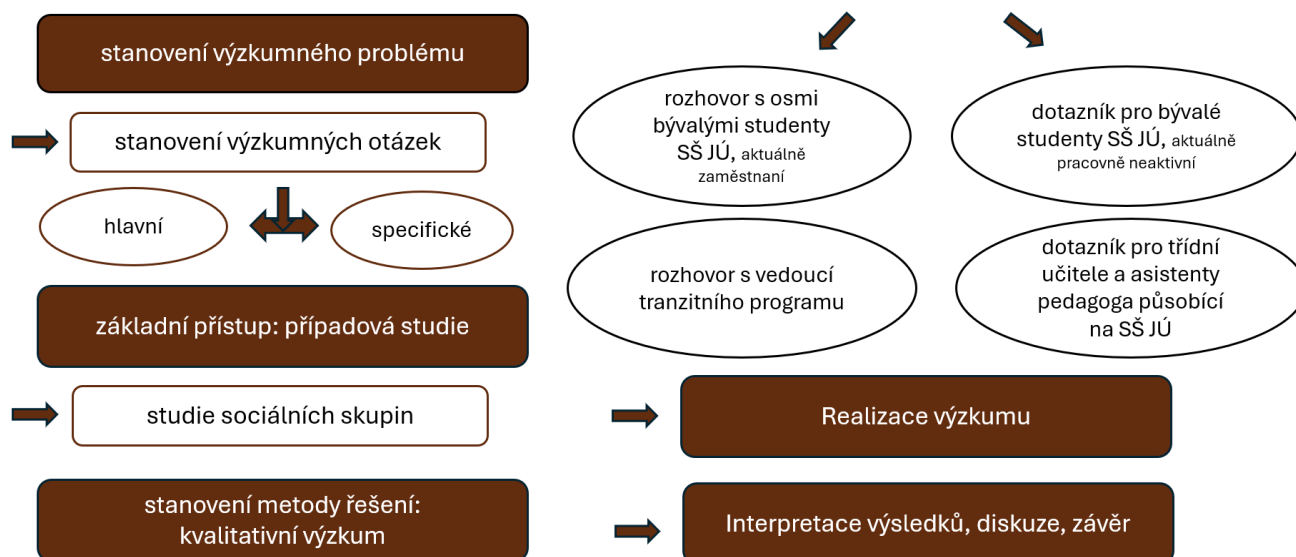
11 Kdo by měl zájem o výsledky dotazníku, můžete mi níže zanechat svůj email.

Ještě jednou moc děkuji. Přeji krásný den.

Teď už jen poprosím o tlačítko "odeslat".

OBRÁZKY

Obrázek č. 1: Shrnutí metodologie – výzkumné části

Obrázek č. 2: Ukázka hloubkového polostrukturovaného rozhovoru

(ZVO) Co znamená, jak vypadá a co všechno obnáší tranzice absolventů středních škol Jedličkova ústavu na trh práce?

(SVO1) Jak absolventi studium na střední škole Jedličkova ústavu reflektují?

(TO1) Co ti studium dalo, co považuješ za přínosné?

(TO2) Pamatuješ si na něco, co ti při studiu chybělo, vadilo nebo kde je prostor pro zlepšení?

(TO3) Využil/a jsi během studia tranzitní program?

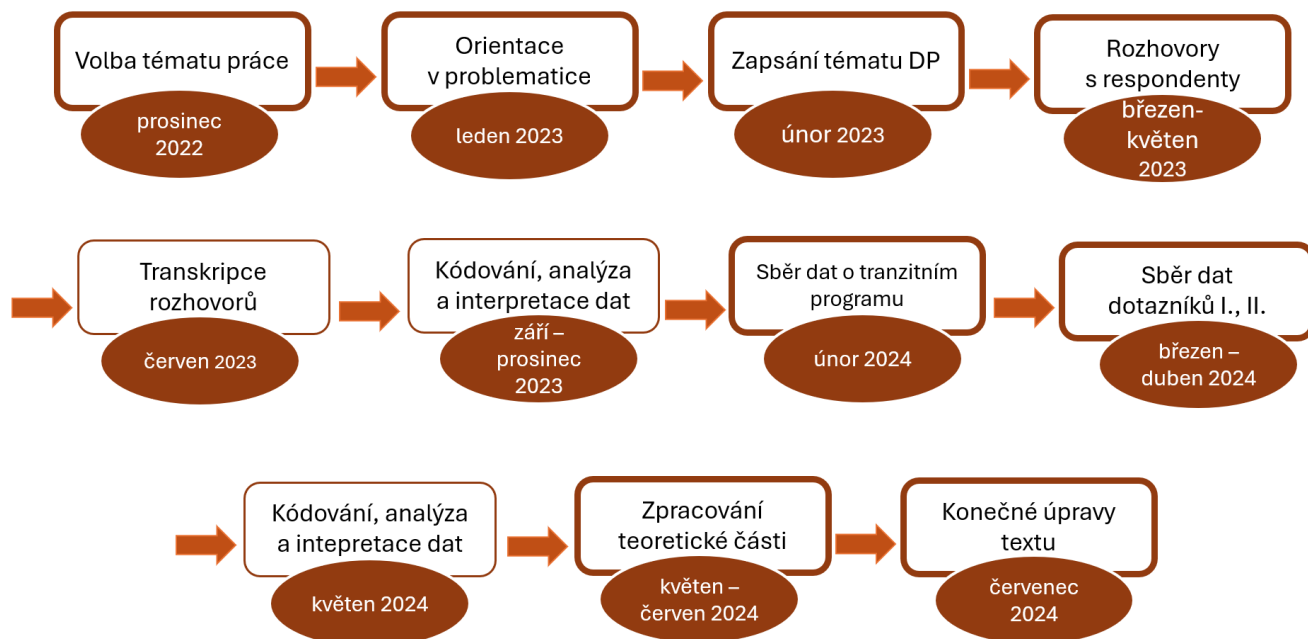
(TO4) Jak tě studium připravilo na aktuální práci?

(SVO2) Jak proběhl jejich přechod ze studia do světa práce?

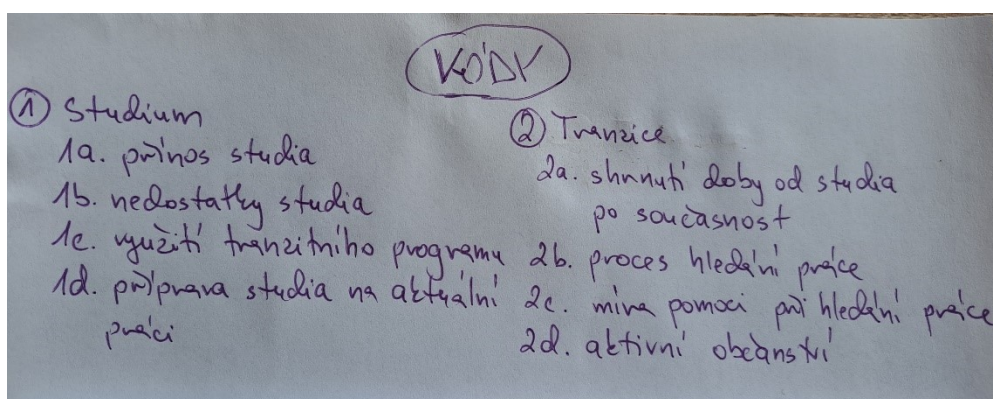
(TVO5) Jaké byly tvé kroky po ukončení studia až do teď (se zaměřením na studium a práci)?

(TVO6) Co jsi dělal/a po ukončení studia?

Obrázek č. 3: Časová osa průběhu výzkumu

Obrázek č. 4: Ukázka kódování rozhovorů technikou tužka-papír

2) Jak proběhl jejich přechod ze studia do světa práce?

2a • Jaké byly Tvé kroky po ukončení studia až do teď?

Než jsem získala práci pomocné administrativy v Brodě ^{2. pozice} snažila jsem se dobrovolničit v komunitním centru v Praze 8, asi půl roku. Z důvodu zrušení tenkrát vlakových bezbariérových spojů do Havlíčkova Brodu jsem musela odejít. Nebýt toho už by mě tam zřizovali pracovní místo.

1. pozice v Praze

V Havlíčkově Brodě jsem byla s hledáním práce vždy nakonec neúspěšná.

○ Co jsi dělal/dělala do aktuální pracovní pozice? Jak dlouho?

Ta práce, co mám teď, to je necelý rok. ^{2. pozice}

Do té doby, než jsme zjistili, že je poblíž denní centrum, kam v týdnu dojíždím, tak jsem se snažila najít nějakou organizaci, kam bych mohla chodit jako dobrovolník, ale nějak se to pořád nedařilo, tak jsem si místo toho našla tu hipoterapii a plavání ^{zájmu}. Pak se to začalo nabalovat víc a víc.

2b • Kdybychom se měli vrátit do doby, kdy jsi hledala práci, jaké to období pro tebe bylo?

2b Pro mě to období vlastně, abych řekla pravdu... já jsem si ho ani nějak neuvědomovala, jako to období, mezi hledáním práce a vlastně mezi i tou školou.

Protože já jsem končila školu a bydlela jsem v Praze a to jsem hned kontaktovala svoji bývalou vychovatelku, právě ze z Jedličkárny, a ta mi hnedka jako nabídla práci, práci v tom komunitním centru na Praze 8. ^{1. pozice v Praze} Tak když jsem měla možnost pracovat tam, než ty přestaly jezdit ty bezbariérový spoje, jako z Brodu do Prahy, tak jsem skoro pracovala tam.

2b A to bylo vesměs skoro hnedka po škole. Takže já jsem neměla skoro s tím žádný problém. Ale chápu, že ostatní měli trochu jinak, že jim to trvalo dýl. Že já mám vždycky strašný štěstí na známý.

I teďka v tom případě, když pracuju třeba v tom Ledči nad Sázavou ^{2. pozice 2a} v té kanceláři, tak to je právě taky přes známý. ^{2b}

2c • Hodila by se Ti pomoc s hledáním práce?

1c Jako když jsem studovala v Jedličkárně, tak my jsme měli v rámci školy hodiny tranzitního programu a tam v tom tranzitním programu nás s tím právě seznamovali – jako s tou pomocí, s tím hledáním práce, jako co by to pro nás obnášelo, s čím by nám oni byli schopni pomoci,

Obrázek č. 5: Ukázka analýza a interpretace dat tazatelských otázek z rozhovorů

1. výzva - předat něco lidem, posunout je fyzicky peníze
sociální část - mezi lidmi
 u lidí s ním komunikovat, vzájemně

2. začlenění v klasickém kolektivu = je s lidmi
 → může vykonávat prec. činnost → není zajištěna doma
 → může být začleněn do procesu může přispět do chodu org.

3. peníze
byť s lidmi

4. smysl života
 peníze - není nejdůležitější - může díky tomu fungovat struktura dne
 nemá dlouhodobě práci - je to zvláštní - nemůže najít nebo někde ??

5. peníze - vlastní
 osamostatnění se, méně závislá na někom.
 pocit důležitosti - dospělý život, ne střední/rodici

6. být s lidmi, kolektiv
 nové zkušenosti, info od lidí
 pravidelný režim

7. pracovní zkušenost - získat, ne zkrátit získat info
 peníze
společnost

8. uplatnění ve společnosti, zaměstnání se vlastní peníze - protože něco dělá dobře

1. OSVČ - mít kancelář
 prof. sportovec - nejděle co-pak trenér

2. posunout se dál - kvůli jednotannosti

3. zůstat - vydržet co nejděle

4. chtěl by zůstat - o otázce, jestli předbuď smlouvu a opět na půl roku nebo na dobu neurčitou? - neví

5. posunout se dál - Ta kavárna časově omezena - i když by vědě zůstat, do budoucna kooperativum nebo poradenství

6. výročný období pro ni - neví, jak to bude

7. chtěl by zůstat na pozici posledního, jen pak v jiné kavárně - zůstal si na komunikaci se zákazníky.

8. posunout se - proto copywriting a marketing navíc - víc kreativní pozice a vyšší platy

3) Co pro tebe práce znamená?
 ⇒ VÝNAM PRÁCE

3) Jakou máš vizi do budoucna obledně práce
 ⇒ VIZE DO BUDOUCNA